

צדק אזרחי?

על הליכים משפטיים נזיקיים
במקרי פגיעה מינית

דוח שנתי
2022

איגוד מרכזי הסיוע
לנפגעות ולנפגעי
תקיפה מינית

צוות האיגוד

אורית סוליציאנו	מנכ"לית
דבי בן זאב	מנהלת כספים ואדמיניסטרציה
עו"ד מיה אוברבאום	מנהלת תחום קשרי ממשל וקידום מדיניות
עו"ד ד"ר כרמית קלר-חלמיש	מנהלת תחום מחקר
עו"ד הלה נויבך	מנהלת התחום המשפטי
עו"ד רע'דה עואד	מנהלת תחום מניעת הטרדה מינית בחברה הערבית
טניה גלבוע	מנהלת קשרי קהילה ופיתוח עסקי
רונית אילתי ממן	דוברת
נגה ברגר	מנהלת תוכן וידע
יעל טל פואה	ראשת מטה חינוך והסברה
הדר בן יהודה	מנהלת דיגיטל וסושיאל
מעין יהודה	רכזת חינוך והכשרה
הדר פרידנזון	מנהלת פיתוח עסקי

ועד מנהל

עתליה שיינפלד	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות אונס ותקיפה מינית, חיפה והצפון
קרן עיני	מנהלת מרכז סיוע תאיר לנפגעות ולנפגעי תקיפה והטרדה מינית, השפלה הדרומית
דבי גרוס	מנהלת מרכז סיוע תהל לנשים וילדים דתיים
בטי מרטין קורן	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, השרון
ליזה ניקולאיצ'וק	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית ואלימות, נגב (מסל"ן)
לינדה ח'ואלד	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות תקיפה מינית ואלימות, נצרת
לוטם יניב בן ישי	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות תקיפה מינית ואונס, קריית שמונה והגליל
שרון קיסר	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות אונס ותקיפה מינית, ירושלים
מרים שלר	מנהלת מרכז סיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, תל אביב

ועדת ביקורת

רויטל רובן
אירית חצרנוב

הפקה

עריכה, הפקה ועיבוד נתונים	נגה ברגר
ייעוץ תוכן משפטי	ד"ר עו"ד כרמית קלר-חלמיש, עו"ד הלה נויבך ועו"ד מיה אוברבאום
תרגום לערבית	ז'נאן בסול
ייעוץ נוסח ערבית	עו"ד רע'דה עואד
עריכת לשון	נעה רוזן
עיצוב ועריכה גרפית	יעל בוברמן

ועדת היגוי

עו"ד לירון שטרית, לינדה ח'ואלד, עו"ד נטע אבנון, עו"ד עידית שפיזר, לילך בן עמי, מירה כרמלי, מירי מדעי, עו"ד הדס שימבורסקי-יקיר, עו"ד רחלי הלברטל, עו"ד רוני בלונדהיים ברין, עו"ד סיון מימון סמוליאנסקי ועו"ד יערה בן עליזה רפאל

תודה מיוחדת לחברת הייעוץ אימפקט (ל.א.ב) בע"מ - גל גולן זילברמן ואורית לרנר

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל מוכר כמוסד ציבורי לצורך זיכוי ממס בגין תרומה, לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה.

בית העמותות - סעדיה גאון 26, תל אביב יפו 6713521, טלפון 7013215-073
WWW.1202.ORG.IL | office@igud1202.org.il

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית (ע"ר)
הוא עמותה המתקיימת מתרומות בלבד.
תרחו לנו וסייעו לנו להמשיך בפעילותנו.

אפשרויות תרומה:

כרטיס אשראי:

באתר "ישראל תורמת". חפשו בגוגל "ישראל תורמת איגוד מרכזי הסיוע" או הקלידו בדפדפן: israeltoremet.org/amuta/580173730

העברה בנקאית:

פרטי החשבון:
איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל (ע"ר)
הבנק הבינלאומי סניף 012 – ירושלים ראשי
רח' הלל 10 ירושלים
מס' חשבון 029904

באפליקציות פייבוקס (PayBox) או ביט (Bit):

העברה למספר הטלפון 054-892-1202

המחאה (צ'ק):

את המחאה יש לכתוב לפקודת "איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית" ולשלוח לבית העמותות – סעדיה גאון 26, תל אביב יפו, מיקוד 6713521

עיגול לטובה:

בכל רכישה באשראי בסכום שאינו עגול, יעוגל התשלום לשקל הקרוב וההפרש (עד שקל) יעבור אלינו. חפשו בגוגל "עיגול טובה איגוד מרכזי הסיוע" או הקלידו בדפדפן **איגוד-מרכזי-הסיוע** igul.org.il/amutot

כל התרומות מוכרות לצורכי מס לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה,
ויוקדשו במלואן למאבק באלימות המינית בישראל.

לתרומה בכרטיס אשראי או באפליקציית Bit:

תוכן העניינים

7	פתח דבר
9	על איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית
10	פעילות איגוד מרכזי הסיוע בשנה החולפת
18	נתונים על פגיעה מינית בישראל לשנת 2021:
18	נתוני מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית לשנת 2021
25	נתוני משטרת ישראל לשנת 2021
28	נתוני פרקליטות המדינה לשנת 2021
33	נתוני המחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) לשנת 2021
36	נתוני שירות בתי הסוהר לשנת 2021
40	נתוני בית הדין לעבודה לשנת 2021
42	נתוני צה"ל
	מאמרים
49	מחקר: הליכים אזרחיים נזיקיים במקרים של פגיעה מינית מנקודת המבט של נפגעים ונפגעות ד"ר עו"ד כרמית קלר-חלמיש, עו"ד הלה נויבך, נגה ברגר ומיכל בן צבי
66	חוות הדעת הפסיכיאטרית בתחום הפגיעות המיניות ד"ר גילי אופיר
76	לפעמים כשהמחוקק פותח פתח, נפגעות העבירה יכולות להינות מקצת אור עו"ד טלי איזנברג
81	לקראת מענה אינטרדיסציפלינרי לנפגעות ונפגעי עבירות מיין: זרקור על היבטים אזרחיים ד"ר עו"ד בת-עמי ברוט
88	ההליך האזרחי - מבט מהשטח: פאנל עורכות דין על ייצוג נפגעי/ות אלימות מינית בהליך הנזיקי עריכה: ד"ר עו"ד כרמית קלר-חלמיש ונגה ברגר
98	הסכמי פשרה בעקבות מקרי פגיעה מינית: האם, מתי ואיך? עו"ד תמי קלנברג לוי
104	תביעה אזרחית נזיקית ככלי להשבת השליטה לידי נפגעי עבירה עו"ד שירי שחף-אופק
109	"וגר צדק עם כסף": על דילמת הפיצויים בעקבות פגיעה מינית לילך בן עמי
112	למה נשים פלסטיניות נפגעות עבירות מיין לא תובעות פיצויים בדיני נזיקין? עו"ד מייסא ארשיד
	עדויות
116	"הכסף לא יכול לחפות על הנזק, אבל רציתי לדעת שאני עושה כל מה שאני יכולה" עדות רונית ומאיה
121	"הוא פגע, ועליו לקחת אחריות על מעשיו" עדות רונה

הערות המערכת:

לדוח זה יש גרסה בערבית - عدالة مدنية؟ الإجراءات القانونية في مجال الأضرار في قضايا الاعتداءات الجنسية. تقرير اتحاد مراكز المساعدة لضحايا الاعتداءات الجنسية للعام 2022.

גרסאות מקוונות של הדוח בעברית ובערבית ניתן למצוא בקישור: <https://www.1202.org.il/centers-union/publications/reports>

פתח דבר

אנו גאות להציג את הדוח השנתי של איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית לשנת 2022.

אנו באיגוד קיבלנו על עצמנו את המשימה לבנות את גוף הידע המרכזי בישראל על אלימות מינית וההתמודדות איתה. במסגרת זו אנו מפרסמות לציבור את נתוני מרכזי הסיוע מהשנה החולפת, שבה התקבלו במרכזי הסיוע 50 אלף (!) פניות על פגיעה מינית בנשים, בגברים, בילדות ובילדים. במספרים היבשים האלו טמונים אין-ספור קולות וסיפורי חיים; שתיקות, שאלות, כאבי נפש עצומים, אבל גם תקווה והיאחזות ברצון ובאמונה שיכול להיות טוב יותר. ההעמדה שלהם זה לצד זה מבהירה את היקף התופעה, ואת עומק הדרישה לתיקון ולמזור.

אלא שנתוני הרשויות שאספנו, ומוצגים גם הם בדוח זה, מבהירים את הפער בין הצורך ובין המענים המוצעים. המשטרה, הפרקליטות, הנהלת בתי המשפט, שב"ס וצה"ל.

לצד הנתונים, אנו מפרסמות בדוח זה אסופת מאמרים ראשונית העוסקת בתביעות אזרחיות נזיקיות בגין עבירות מין. השימוש באפיק המשפטי האזרחי עדיין נחשב לשולי ביחס להליכים הפליליים, אף שגם הוא כלי חשוב ורלוונטי להשגת צדק לנפגעות ולנפגעים רבים, ובכלל זה מי שנמנעו מהגשת תלונה פלילית, או שהתלונה שהגישו לא הבשילה לאישום. אלא שעל אף התרחבות מסוימת בשימוש בהליכים אלו, כמעט אין כתיבה, מחקר או תיעוד שעניינם הליכים אזרחיים נזיקיים בגין פגיעה מינית בישראל. את הלקונה הזאת אנחנו מתחילות למלא כעת, ואנו קוראות לקהילה המשפטית הפמיניסטית, שלשמחתנו מוסיפה להתרחב, להמשיך את משימת ייצור הידע ושינוי ההמציאות.

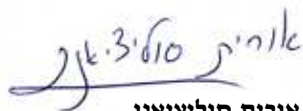
אנו מפרסמות פה לראשונה מחקר שערכנו באיגוד על תפיסותיהן של נפגעות אלימות מינית על ההליך האזרחי. למה רובן עדיין לא בוחרות באפיק הזה? ומה חושבות מי שכן התנסו בו? את המחקר הובילו עו"ד כרמית קלר-חלמיש ונגה ברגר מהאיגוד בשיתוף עו"ד מיכל בן צבי, שעשתה את ההכשרה המעשית שלה באיגוד.

אנו מודות מעומק הלב לכותבות ולמשתתפות המוכשרות בדוח:

ד"ר עו"ד בת-עמי ברוט, שמביאה את ממצאיה של הוועדה להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ונפגעי עבירה שהקים משרד המשפטים; הפסיכיאטרית ד"ר גילי אופיר, שכותבת על חוות הדעת הפסיכיאטריות בהליכים הנזיקיים; עו"ד טלי איזנברג, על האפשרות למינוי מומחית מטעם בית המשפט כדי להקל על הנפגעות התובעות; עו"ד תמי קלנברג לוי, על מה צריך להביא בחשבון כשחושבות על פשרה בתביעה אזרחית על עבירות מין; עו"ד שירי שחף-אופק, שבוחנת את התביעה האזרחית ככלי להשבת השליטה לידי נפגעת העבירה; לילך בן עמי, שצוללת לליבה של הסוגיה הטעונה שעומדת בבסיס ההליכים: הכסף; עו"ד מייסא ארשיד על תביעות אזרחיות על עבירות מין בחברה הערבית; עו"ד רותם אלוני, עו"ד דקלה טוטיאן, עו"ד גלית לובצקי ועו"ד הילה יסקין שהשתתפו ב"פאנל" מיוחד על המצב בשטח, ההבטחות והדורש שיפור.

תודה מיוחדת לשלוש הנפגעות ששיתפו אותנו בניסיוןן בפנייה להליכים אזרחיים: רונית ומאיה, שהן אם ובת, אשר תבעו מטפל אלטרנטיבי שביצע בהן עבירות מין מרובות בלא ידיעתן בזמן הטיפול, ורונה, שעברה ניצול מידי בעל מרות בכיר, ובחרה לפעול באמצעות משא ומתן ישיר מולו.

אני מבקשת להודות מקרב לב לצוות המעולה של האיגוד, שאחראי לפעילות ולהישגים הרבים של הארגון: דבי בן-זאב, ד"ר עו"ד כרמית קלר-חלמיש, עו"ד הלה נויבך, עו"ד מיה אובראום, עו"ד רע'דה עואד, יעל טל, מעין יהודה, טניה גלבע, הגר פרינדזון, הדר בן-יהודה, רונית אילת-ממן ונגה ברגר. תודה גם לעו"ד איילת רזין בית-אור, היועצת המשפטית היוצאת של האיגוד, שלה חלק גדול בהצלחות השנה החולפת. תודה לכל צוותי מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית – למנהלות, לעובדות, לעובדים, למתנדבות ולמתנדבים, שהם והן הלב הפועם של מרכזי הסיוע. בזכות החריצות, הכישרון, הידע, הניסיון והמחויבות הערכית והרגשית העמוקה שלכם/ן עמלנו לשינוי החברה הישראלית נושא עוד ועוד פירות.

אורית סוליציאנו

מנכ"לית איגוד מרכזי הסיוע
לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית

על איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית הוקם בשנת 1990 כארגון הגג של תשעת מרכזי הסיוע הפרושים ברחבי הארץ: גליל-גולן שבקריית שמונה, נצרת (לחברה ערבית), חיפה, השרון, תל אביב, ירושלים, תהל (לחברה הדתית והחרדית), תאיר שברחובות ובשפלה ומסל"ן שבבאר שבע.

מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית פועלים ברמה הפרטנית ומספקים קשת רחבה של מענים לנפגעות ולנפגעים מאלימות מינית: מערך סיוע מידי בקווי החירום (24/7), בצ'אט ובווטסאפ, המספק אוזן קשבת ותמיכה חד-פעמית או מתמשכת; מחלקות הליווי בהליך הפלילי, שמעניקות ליווי החל משלב ההתלבטות, דרך הגשת התלונה, ניהול התיק במשטרה ובפרקליטות וכלה בבית המשפט; קבוצות תמיכה בהתמחויות שונות והפניה לטיפול ולשילוב במסגרות שיקומיות במקרי הצורך; עזרה במימוש זכויות כלכליות, מהליכים משפטיים נזיקיים ועד ביטוח לאומי, ועוד. בשל הבנת הרגישות והקושי שבפנייה לסיוע מפעילים המרכזים שירותים ייעודיים לגברים, לדתיים/ות ולחרדים/ות, לדוברי/ות ערבית ולכבדי/ות שמיעה, ומסייעים גם למשפחות ולאנשי ונשות מקצוע שונים שעובדים/ות עם נפגעות ונפגעים.

נוסף על כך, פועלים מרכזי הסיוע בתוך הקהילה המקומית ובשיתופה. מחלקות החינוך של מרכזי הסיוע מפעילות את התוכנית החינוכית "ביחד" לקידום מיניות הדדית ולמניעת אלימות מינית במסגרות חינוך פורמליות ובלתי פורמליות ועובדות עם בניות נוער, צוותים חינוכיים והורים, ומחלקות ההסברה עורכות הכשרות למניעת הטרדה מינית בחברות ובארגונים ומספקות ליווי לאחראיות למניעת הטרדה מינית.

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית משמש סוכנות לשינוי חברתי ברמה הארצית והמערכתית, המשלימה את העבודה הפרטנית שמתבצעת במרכזים. האיגוד פועל למען קידום זכויות ושירותים לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, לאימוץ צעדי מניעה וטיפול מערכתיים ולצמצום היקפי התופעה בישראל.

פעילות האיגוד נפרשת על פני זירות רבות. האיגוד יוזם ומקדם תיקוני חקיקה ותקנות למען נפגעות ונפגעי אלימות מינית ומשמיע את קולם/ן של נפגעות ונפגעים בזירה הפרלמנטרית ובמשרדי הממשלה; מניע תיקונים ותקדימים משפטיים ועורך הכשרות לבעלי/ות תפקידי מפתח; מופיע בפני ועדות ציבוריות; מפתח ומטמיע כלים חדשניים ורוחביים למניעת הטרדות ופגיעות מיניות ולטיפול בהן; יוזם פרויקטים שנוגעים לטיפול בפגיעה מינית בקרב קהילות מוחלשות או אנשים עם צרכים מיוחדים; חוקר, אוסף ומייצר ידע בנושא אלימות מינית בישראל, חוויות של נפגעים/ות ומענים מותאמים; משתתף באופן פעיל בעיצוב השיח הציבורי והתקשורתי בנושא אלימות מינית; מייצר ולוקח חלק בקואליציות ובשיתופי פעולה אקטיביסטיים למען נפגעות ונפגעים ומרכז פרויקטים ארציים של מרכזי הסיוע.

פעילות האיגוד בשנה החולפת

קידום מדיניות

1. **הכנסנו שישה חוקים חדשים לספר החוקים הישראלי**, כחלק מתהליך ההוצאה לפועל של התוכנית הלאומית למאבק באלימות מינית ולקידום זכויות נפגעות ונפגעים שחיברנו, שישה תיקוני חוק שיזמנו, קידמנו ו/או ניסחנו התקבלו:
 - **הרחבת ההתיישנות על עבירות מין בקטינים/ות בתביעות אזרחיות:** החוק מאריך את פרק הזמן להגשת תובענות אזרחיות נגד הפוגע ונגד צדדים שלישיים הנושאים באחריות לפגיעה עד שהנפגע/ת יגיעו לגיל 35. את הצעת החוק הגישו ח"כ מיכל רוזין וח"כ עאידה תומא סלימאן.
 - **הארכת ההתיישנות האזרחית לאחר הרשעה בעבירות מין בקטינים/ות:** החוק מחיל הארכה אוטומטית של שנה מיום שההרשעה הפכה חלוטה כדי להגיש תביעה אזרחית נגרת להרשעה בפלילים. את הצעת החוק הגישה ח"כ מיכל שיר.
 - **חסיון מטפל/ת-מטופל/ת:** החוק, שאנו מכנות "חוק שרי גולן" על שם הנפגעת האקטיביסטית שהניעה אותנו לחוקק אותו, מקנה מעמד משפטי לנפגע/ת עבירת מין בעת דיון בהסרת חיסיון מהטיפול הנפשי שהיא/הוא עובר/ת. החוק אף מקנה לנפגע/ת זכאות לסיוע משפטי חינם לקראת הדיון. את הצעת החוק הגישו ח"כ מיכל רוזין, ח"כ מירב בן ארי וח"כ אבתיסאם מראענה.
 - **פיצוי כספי מידי לנפגעי/ות עבירות מין חמורות:** החוק קובע כי בתיקים שבהם נפסק פיצוי פלילי לנפגעים/ות תעביר המדינה פיצוי מידי של 10,000 שקל שאותם תפעל לגבות דרך המרכז לגביית קנסות, וכך תחסוך מהם/ן אינטראקציה מיידית נוספת עם העבריין המורשע. תיקון החוק קודם כהצעת חוק ממשלתית, בשיתוף פעולה בין האיגוד למשרד המשפטים.
 - **שיפור הטיפול בערכות אונס:** החוק הסדיר את הנהלים לשמירת ערכות אונס, שהן "תיק" הממצאים הפורנזיים שנלקחים מנפגע/ת אלימות מינית בחדרים האקוטיים. בין היתר, נקבע כי הערכות יישמרו ל-50 שנים במרכז משטרת, וכי בעקבות דרישת האיגוד הנפגעות יהיו זכאיות לקבל תשובות בנוגע לממצאים שעלו בדגימות. את החוק הובלנו בשיתוף הלובי למלחמה באלימות מינית, והגישה אותו ח"כ מירב בן ארי.

- **התליית רישיונו של רופא שהורשע בעבירת מין:** התיקון שהעברנו לפקודת הרופאים קובע כי רישיונו של רופא שהורשע בעבירת מין יותלה החל ממועד הרשעתו ועד סיום ההליכים המשמעתיים בעניינו. את תיקון החוק הגישה ח"כ מיכל רוזין.
2. **כ-30 הצעות חוק שיזמנו, ניסחנו ו/או קידמנו הנוחו על שולחן הכנסת,** וחלקן הגיעו לשלבי חקיקה מתקדמים. בין היתר:
- **צימוד אלקטרוני:** הצעת חוק לשימוש בצימוד (איזוק) אלקטרוני כאמצעי ניטור של עבריני מין במשפחה, הצפויה להתרחב בהמשך לעבריני מין בפיקוח. הצעת החוק עברה בקריאה ראשונה, כך שעם השבעת הממשלה החדשה אפשר יהיה להחיל עליה "דין רציפות" ולהמשיך בהליך החקיקה. ההצעה קודמה בשיתוף מרכז רקמן. בקידום הצעת החוק לקחו חלק השר לביטחון פנים עמר בר לב, שר המשפטים גדעון סער, שרת התחבורה והבטיחות בדרכים מרב מיכאלי, וכך ח"כ עאידה תומא סלימאן, ח"כ מירב בן ארי, ח"כ קרן ברק, ח"כ מיכל רוזין, ח"כ נעמה לזימי, ח"כ אבתיסאם מראענה, ח"כ אמילי מואטי, ח"כ אפרת רייטן מרום וח"כ יוראי להב הרצנו.
 - **סיוע משפטי חינוך לנפגעי/ות עבירות מין:** הרחבת השירות של יחידת הסיוע המשפטי לכלל עבירות המין, החל בשלב החקירה (להבדיל מהמצב כיום, שהשירות ניתן רק לנפגעי/ות עבירות מין חמורות, ורק משלב הגשת כתב אישום). הצעת החוק, שהיא הרחבה לחוק שהעביר האיגוד ב-2017, עברה במליאת הכנסת בקריאה ראשונה, ואנו מקוות כי הליכי החקיקה בעניינה יימשכו במהירות בכנסת הקרובה. הצעת חוק ממשלתית בשיתוף פעולה בין האיגוד למשרד המשפטים.
3. **יצרנו והגשנו גרסה מחודשת לתוכנית הלאומית למיגור האלימות המינית ולקידום זכויות נפגעות ונפגעים.** בספטמבר 2022 פרסמנו תוכנית עבודה מעודכנת למשרדי הממשלה שמציגה את הצעדים המיידיים הדרושים לצמצום התופעה ולשיפור הרווחה של נפגעות ונפגעים. חלק ניכר מגל החקיקה ואימוץ התוכניות החדשות התבסס על מפת הדרכים שסומנה בגרסה הראשונה של התוכנית שפורסמה לפני כשנתיים, ואנו מצפות שהתוכנית המעודכנת תביא לקידום אפקטיבי של צעדי המדיניות הנחוצים. התוכנית הוגשה עד כה ליו"ר מפלגת המחנה הממלכתי ושר הביטחון בני גנץ, ליו"ר מפלגת העבודה ושרת התחבורה מרב מיכאלי, לשרה לשוויון חברתי מירב כהן, לשרת הקליטה פנינה תמנו שאטה, לשר החקלאות ופיתוח הכפר עודד פורר, ליו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ח"כ עאידה תומא סלימאן, לח"כ מיכל רוזין ממפלגת מרצ, לח"כ מיקי זוהר ממפלגת הליכוד, ליו"ר הוועדה לביטחון הפנים ח"כ מירב בן ארי ממפלגת יש עתיד וליו"ר הוועדה לזכויות הילד ח"כ מיכל שיר. בהמשך היא תוגש לחברות וחברי הכנסת החדשה ולממשלה שתושבע ולבכירים/ות במערכות הציבוריות.
4. **קידמנו את התאמת מערכת המשפט לטיפול בעבירות מין.** בהמשך להמלצות ועדת ברלינר פעל האיגוד להקמת מחלקות ייעודיות לעבירות מין בבתי המשפט, בפרקליטות ובמשטרה. בעקבות פעילות האיגוד עוגנה הקמת המחלקות הייעודיות במשטרה ובפרקליטות בקווי היסוד של הממשלה היוצאת, והתקבלו החלטות ממשלה בנושא. בבתי המשפט עוגנו רבות מהדרישות בנוהל נשיאת בית המשפט העליון שפורסם השנה.

- **בבתי המשפט:** נשיאת בית המשפט העליון, השופטת אסתר חיות, פרסמה נוהל הכולל הנחיות המסדירות את העדת נפגעי/ות עבירות מין בבתי המשפט ואת יישום הוראות הדין בנושא זה, בשים לב למאפייני עבירות אלה ולצורכי נפגעי/ות עבירות המין בהליך הפלילי. בנוסף, הוזמנו להעביר סדרה של הרצאות לשופטי/ות בית המשפט המחוזי והשלום.
- **בפרקליטות:** פרקליטות המדינה, בהובלתו של המשנה לפרקליט המדינה, החלה בהטמעת המלצות ועדת ברלינר בקרב המחוזות בפרקליטות, באמצעות הקצאת פרקליטים/ות ייעודיים/ות לטיפול בתיקים הנוגעים לעבירות מין, בליווי מתאים והכשרות ייעודיות. בעקבות מהלך של שרת התחבורה מרב מיכאלי בשיתוף שר המשפטים גדעון סער, הוחלט על הקמת יחידות ייעודיות, והתקבלה החלטת ממשלה לשיפור מענה הפרקליטות, ובכלל זה עיבוי ועיגון בתקנות של יחידות סיוע לנפגעות ונפגעי עבירה בפרקליטות, ליווי משפטי וטיפול, שיפור קבלת עמדת נפגע/ת העבירה לפני שחרור מוקדם, ועוד.
- **במשטרה:** מאז שנת 2018 הוקמו במשטרת ישראל 16 מחלקי משפחה. מחלקי המשפחה נועדו לתת מענה לטיפול במקרי עבירות מין, וכן בעבירות אלימות במשפחה ובעבירות כלפי חסרי ישע. מחלקי המשפחה מאוישים בחוקרי עבירות מין אשר עברו הכשרות ייעודיות ובעובדים/ות סוציאליים/ות. בשנת 2022-2023 צפויים להיפתח עוד 12 מחלקי משפחה. ההחלטה עוגנה גם היא בהחלטת הקבינט לשוויון מגדרי, והתוכנית הלאומית של האיגוד מפרטת המלצות מורחבות ומעודכנות בהמשך להמלצות ועדת ברלינר.

5. הטמענו מהליכים להתאמת מערכת המשפט

- מהליכים נוספים שצוינו בתוכנית הלאומית לקידום זכויות נפגעות ונפגעי עבירה התקבלו, והביאו לשיפור הטיפול בנפגעות ובנפגעי תקיפה מינית. בין היתר:
- **קביעה של אפשרות גביית עדות שלא בפני הפוגע בתקנות:** לקחנו חלק בעבודה על תיקון תקנות סדרי הדין (חקירת עדים), כך שקוצרה הדרישה להגשת בקשה למסור את עדות הנפגע/ת שלא בפני הנאשם ל-14 יום לפני מסירת העדות. כמו כן, הוסרה הדרישה לצירוף ראיות בכתב לשם הוכחת הטענה שמתן העדות בנוכחות הנאשם עלול לפגוע במתלונן/ת או לפגום בעדות.
- **שירותי ייעוץ סוציאלי-ויקטימולוגי לפרקליטות:** המלצתנו למתן שירותי ייעוץ סוציאלי-ויקטימולוגי לפרקליטים/ות המטפלים/ות בתיקי עבירות מין, מאנשי מקצוע בתחום, התקבלה, תוקצבה באופן ייעודי, והפרקליטות אף החלה בהליכים של מכרז לטובת הנושא האמור. בהחלטה לקידום זכויות נפגעי עבירה בהליכים המשפטיים ושיפור המענה הממשלתי אשר פורסמה בחודש אוקטובר 2022 הנחה שר המשפטים גדעון סער כי עבודת יחידות הסיוע בפרקליטות תלווה על ידי יועצים חיצוניים בתחום הסוציאלי-ויקטימולוגי, ולכך יוקצו 2.5 מיליון שקל מתקציב משרד המשפטים. מטרתו של ייעוץ זה היא להקנות לפרקליטים ארגז כלים בתחום הטיפול ולתת נקודת מבט נוספת, מקצועית-ייעודית, אשר תסייע בהערכת תיק החקירה והכרעה בגורלו.

6. **פעלנו להגדלת התקציבים למענים לנפגעות ולנפגעי אלימות מינית.** לצד תוספת לשירותי בריאות הנפש ולהנגשת ההליכים המשפטיים, הוגדל תקציב מרכזי הסיוע בעשרה מיליון שקל בסיוע שר הרווחה והביטחון החברתי מאיר כהן.
7. **השתתפנו בעשרות דיונים בוועדות הכנסת, ויזמנו דיונים מיוחדים.** הצגנו נתונים, מחקרים, מידע מקצועי ומגמות מהשטח בדיוני הכנסת, לצד עדויות של נפגעות ונפגעים שסייעו לחברי/ות הכנסת להבין את השלכותיה של הפגיעה המינית ולקדם מהלכים במאבק באלימות מינית. בין היתר, לקחנו חלק בדיוני פרשת הסרסור בסוהרות בשב"ס, פגיעות מיניות במערכת הבריאות, הטרדות מיניות באקדמיה ודיונים רבים שעסקו בתיקוני חקיקה.
8. **אירחנו שרות, שרים, יושבות ראש ועדות וחברי/ות כנסת במרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית:** שר הביטחון בני גנץ, השרה לשוויון חברתי מירב כהן, יו"ר הכנסת מיקי לוי, ח"כ מירב בן ארי, ח"כ מיכל שיר, מנכ"ל משרד המשפטים ערן דויד ועוד. במסגרת הביקורים הם/ן נפגשו עם הצוותים ועם נפגעות ונפגעים כדי להעמיק את הבנתם/ן בתחום הטראומה המינית ולרתום אותם/ן למאבק באלימות המינית ולמען נפגעות ונפגעים.
9. **דרשנו לדעת איך הפוליטיקאיות והפוליטיקאים יקדמו את המאבק שלנו** בכנס בחירות מיוחד שערכנו לקראת בחירות 2022. בכנס לקחו חלק נציגים/ות מרוב סיעות הכנסת, והוא הועבר בשידור חי לגולשים/ות.
10. **לקחנו חלק בשיפור טיפול מערכת הבריאות בנפגעות ובנפגעים:** האיגוד השתתף בוועדת שולט לטיפול אקוטי בנפגעות ונפגעי אלימות מינית במערכת הבריאות, אשר יצרה מתווה לפתיחת חדרים אקוטיים חדשים ושיפור השירות בחדרים הקיימים. המלצות הוועדה התקבלו על ידי משרד הבריאות, והביאו לפתיחה של ארבעה חדרים אקוטיים חדשים – בבית החולים יוספטל באילת, בבית החולים האנגלי בנצרת, בבית החולים קפלן ברחובות ובבית החולים איכילוב בתל אביב. הסכם בנוגע לפתיחת חדר אקוטי במרכז הרפואי גליל בנהריה צפוי להיחתם בתקופה הקרובה.
- נוסף על כך, האיגוד לקח חלק בכינון חוזר מנכ"ל שפרסם משרד הבריאות להסדרת הטיפול הניתן במערכת הבריאות לאחר פגיעה מינית, ובכלל זה בחדרים האקוטיים. הנוהל, אשר הומלץ על פרסומו ותוכנו בתוכנית הלאומית, כולל בין השאר התייחסות להנגשת המידע לנפגעות. אף כי בנוסחו הנוכחי הוא עדיין לוקה בחסר, זהו צעד חשוב בכיוון הנכון.
11. **תוכנית לימודים חובה בנושא מיניות בריאה ומניעת פגיעה מינית במערכת החינוך:** בסוף שנת הלימודים תשפ"ב, בחודש יוני 2022, הכריז משרד החינוך בהובלת שפ"י (השירות הפסיכולוגי הייעוצי) כי תוכנית "כישורי חיים" תכלול תוכנית לימודית חובה בנושא מיניות בריאה ומניעת פגיעה מינית לתלמידות ותלמידים בכל הגילים, בהתאם לדרישה שהציב האיגוד ובמסגרת שיתוף פעולה בין האיגוד למשרד.

חשפט

12. הצטרפנו להליכים משפטיים עקרוניים וקבענו תקדימים. הצטרפנו כצד במעמד ידיד בית המשפט בשורה של תיקים תקדימיים:

- הגשנו בקשה לחשיפת פרוטוקול הדיון בטיעונים לעונש בעניינו של הפסיכולוג יובל כרמי, שהורשע בעבירות מין בשתי מטופלות. הבקשה, לצד בקשה דומה אשר הוגשה על ידי העיתונאית ורד פלמן מתאגיד השידור הציבורי, הביאה לפרסום ולשינוי מהלכו של המשפט.
- הגשנו בקשת הצטרפות בעתירה של פרקליטות המדינה נגד החלטת ועדת השחרורים להעניק שחרור מוקדם לעבריין המין אלון קסטיאל. עמדתנו התקבלה, והובילה לקבלת העתירה ולדחייה זמנית של שחרורו של קסטיאל.
- הגשנו בקשת הצטרפות בתביעת דיבה שערווייתית שהגיש פוגע נגד אישה שחשפה כי פגע בה מינית כשהייתה נערה, כחלק ממאבקנו המתמשך בתביעות השתקה נגד נפגעות ונפגעים.

13. קיבלנו מבג"ץ הכרה בצורך לשפר את הטיפול בעררים על סגירת תיקי עבירות מין. צורפנו לדיון בבג"ץ בעתירה נגד דחיית ערר על סגירת תיק על פגיעות מיניות ואחרות במשפחה. בית המשפט העליון אומנם דחה את העתירה, אך קבע כי הנתונים שהציג בפניו האיגוד בכל הקשור להחלטות בעררים על סגירת תיקי עבירות מין (90%-99% מהעררים נדחים) מצביעים על תמונת מצב בעייתית שייתכן שדורשת בחינה מחדש של הקריטריונים הנהוגים לגבי עבירות מין.

14. ערכנו הכשרות וימי עיון למגוון תפקידי מפתח משפטיים, שבהם עסקנו בהשפעת מאפייני הפגיעה המינית על הליכי החקירה והמשפט ועל טיפול משפטי מותאם ויעיל לנפגעים/ות. בין הקהלים שפגשנו: חוקר/ות עבירות מין במטרה ובמצ"ח, שופטות ושופטים פליליים ואזרחיים, שופטים בבתי הדין לעבודה, פרקליטים/ות, עוזרים משפטיים, גורמי משמעת בשב"ס ובמשרד הבריאות ועוד.

15. פגשנו את ראשי מערכת אכיפת החוק כדי להעלות ולפתור סוגיות שעלו בשטח. דאגנו שיפגשו וישמעו נפגעות ונפגעים ממקור ראשון, ופעלנו לקדם את יישום מסקנות ועדת ברלינר ואת ביטול ההתיישנות בעבירות מין. בין היתר פגשנו את את השר לביטחון פנים עמר בר לב, את נשיאת בית המשפט העליון אסתר חיות, את פרקליט המדינה עו"ד עמית איסמן, את המשנה לפרקליט המדינה לעניינים פליליים שלמה (מומי) למברגר ואת המשנה לפרקליט המדינה לעניינים אזרחיים אורית קוטב.

חניעת הטרדה מינית

16. ערכנו תהליכי "מניעה מצבית" של הטרדה מינית. מודל המניעה המצבית, שפיתחנו בשיתוף ד"ר זאב לרר, מאפשר לזהות ולאפיין פרקטיקות ארגוניות של פגיעות והטרדות מיניות בארגונים, והוא מייצר כלי מניעה אפקטיביים מותאמים, לצד הבניה של מערך טיפול נאות בהטרדות מיניות כאשר הן מתרחשות.

- אקדמיה: יזמנו וערכנו מיפוי של הטרדות מיניות וניצול מיני במסגרת יחסים אקדמיים, עם דגש על תארים מתקדמים ויחסי הנחיה. את תהליך המיפוי הובילה הדס בן אליהו. המחקר הוצג בדיון מיוחד בוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת.
- ספורט: בעקבות המחקר שערכנו בשיתוף אתנה בשנים הקודמות, שיתפנו פעולה עם המועצה לשלום הילד בהפקת חוברת ידע על מוגנות ילדות וילדים עבור משרד הספורט, שצפויה להתפרסם בקרוב, והוזמנו לקחת חלק בשולחן עגול של האיחוד האירופי על מוגנות בספורט.
- הרשות לשירות לאומי ואזרחי: בעקבות מחקר שערכנו על מיפוי תופעת ההטרדות המיניות בשירות הלאומי, אנו מלוות את תהליך הטמעת המלצות התוכנית, ובכלל זה הכשרות לעובדות סוציאליות ורכזות בעמותות השירות הלאומי בכל רחבי הארץ, הקמת מרכז פנימי לניטור הטרדות מיניות ולטיפול בהן ועוד.

17. פעלנו לשיפור הטיפול בהטרדה מינית בחברה הערבית, מתוך הבנה שמענה מותאם לתופעה חייב להביא בחשבון מאפיינים תרבותיים. בין היתר, ליווינו ממונות למניעת הטרדה מינית ברשויות מקומיות, וערכנו מפגשים שבהם קיבלו מידע, הדרכה וכלים למילוי תפקידן על הצד הטוב ביותר. כמו כן, יזמנו יום עיון מיוחדת לראשי הרשויות בחברה הערבית, בעקבות האתגרים והצורך בשיתוף פעולה שהציפו הממונות ברשויות המקומיות.

18. נלחמנו בהטרדות מיניות במרחב הציבורי. המותג לוריאל פריז יצר את תוכנית Stand Up להעלאת מודעות להטרדות רחוב ולמתן כלים להתערבות בטוחה לעומדות ולעומדים מהצד, אשר מופצת בכל העולם וצפויה להגיע לשני מיליון גברים ונשים. המותג חבר אל מרכזי הסיוע כדי להתאים את התוכנית לחברה הישראלית ולהפיץ אותה בבתי ספר ובארגונים עסקיים וציבוריים. במסגרת פעילות זו סגרנו גם שיתוף פעולה ראשון מסוגו עם עיריית תל אביב לקראת יום המאבק באלימות כלפי נשים.

מחקר

19. שיתפנו פעולה במחקר חישובי על גזרי דין בתיקי עבירות מין. במסגרת המחקר של האוניברסיטה העברית פורסמו זה מכבר תוצרים ראשוניים של פרויקט מחקרי של למידת מכונה ועיבוד שפה טבעית בנוגע לגזרי הדין שניתנו בתיקי עבירות מין בישראל, והמחקר ממשיך בנייתו הסברי ההרכבים השיפוטיים לגבי אמינות העדות של נפגעות ונפגעים.

20. לקחנו חלק בפורום לניסוח קוד אתי למחקר נפגעי/ות עבירה, שיזמה האגודה הישראלית לזיקיטומולוגיה. במסגרת זו השתתפנו בקבוצות עבודה וחשיבה לניסוח הקוד, מתוך התייחסות נרחבת לרגישות המיוחדת בדגימה של נפגעות ונפגעים.

21. אספנו ופרסמנו נתונים על אלימות מינית בישראל. מאגר הנתונים של האיגוד, אשר חלקו העדכני מופיע בדוח זה, ממשיך להיות מאגר המידע העיקרי בישראל לצורכי קידום מדיניות, עיתונות ומחקר.

22. הצגנו מחקרים בכנסים ובפורומים מקצועיים. בין היתר, בכנס הוויקטימולוגיה העולמי בסן סבסטיאן הצגנו מחקר שערכנו על מחאת #MeToo וחיפושה אחר מענים משלימים למערכת המשפט; בכנס האגודה הקרימינולוגית האירופית במלגה ספרד הצגנו מחקר על צדק מאחה במקרים של פגיעה מינית; ובכנס ה-53 של האגודה הסוציולוגית בישראל הצגנו את המחקר על הטרדה מינית באקדמיה כפרקטיקה ארגונית. כמו כן, הצגנו את המחקר על תפיסות של נפגעות ונפגעים בנוגע לתביעות אזרחיות, המפורסם בדוח זה, לצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה של משרד המשפטים.

23. הנענו מחקר על הטרדה מינית בחברה הערבית. התחלנו בעבודת הכנה למחקר איכותני נרחב שיבחן את תופעת ההטרדה המינית בעבודה בחברה הערבית, שאחת ממטרותיו היא לזהות את הסיבות שבגללן נשים ערביות נמנעות מדיווח על הטרדה מינית בעבודה.

הזירה הציבורית והתקשורתית

24. הנענו מחאות ומאבקים ציבוריים. בין היתר:

- מאבק נגד מתן במה ולגיטימציה לאייל גולן ומקורביו, הנחשדים ונתבעים על חלקם במנגנון ניצול מיני ועבירות מין. בכלל זה, פרסמנו עצומות ותמכנו ציבורית בט' ובנ', הנפגעות, ערכנו הפגנות תמיכה מחוץ לתחנת המשטרה, פנינו עם ארגונים נוספים לתחנות הרדיו בדרישה להפסיק להשמיע את שיריו, ועוד.
- מאבק בשחרורו המוקדם של עבריין המין הסדרתי אלון קסטיאל. במסגרת זו ליוונו את הנשים שנפגעו מקסטיאל והובילו את המאבק העיקש נגד שחרורו המוקדם, הפגנו מול הוועדות והגשנו בקשות הצטרפות להליכים. בעקבות זאת עוכב השחרור המוקדם בכמה חודשים.
- מאבק בהסדר טיעון מקל עם סא"ל דן שרוני, המואשם בכ-70 עבירות מין של צילום חיילות וקצינות בסתר. בעקבות הפרסומים על הסדר שבו יינתנו לו הטבות יתר בקבלת הפנסיה, הגשנו כמה פניות לרמטכ"ל, לפרקליטה הצבאית הראשית, ליועצת הרמטכ"ל לענייני נשים ולתובע הצבאי הראשי בדרישה לאמץ את עמדת הנפגעות ולוותר על הסדר הטיעון, ונכון להיום ההסדר הוקפא.
- מאבק נגד לגיטימציה ציבורית לשחקני הכדורגל עומר אצילי ודור מיכה, "גיבורי" פרשת ניצול הקטינות בנות ה-15. עתרנו לבית הדין של ההתאחדות לכדורגל בשיתוף ארגונים נוספים, והבאנו לפרישתו של אצילי מנבחרת ישראל. שיתפנו פעולה עם אוהדים בהפגנות, ובעקבות פרסום התכתבויות נוספות בפרשה שבנו ופנינו לבעלי הקבוצות שבהן הם משחקים בדרישה להפסקת העסקתם.

- תמיכה ברפ"ק צ', שהוטרה מינית על ידי ניצב רוני ריטמן. לאחר שנים שבהן ליווינו את צ', שהתמודדה עם התעמרות מחפירה מצד צמרת המשטרה שחפצה ביקרו של ריטמן, נסגרו ההליכים המשמעותיים הפסולים נגדה.

- מאבק בהסדר הטיעון המקל שהסתמן עם יוסי אבוטבול וקטין נוסף להמרת עבירות אונס קבוצתי וכליאה בבעילה אסורה בהסכמה. הפרקליטות חזרה בה מהמגעים.

- תמיכה בקים אריאל ארד שנאנסה על ידי הפסיכולוג יובל כרמי במהלך הטיפול. יצרנו עצומה בקריאה לפרקליטות לבקש את העונש המקסימלי לפוגע, שהורשע בעבירה פחותה במסגרת הסדר טיעון, והובלנו כמה הפגנות תמיכה בקים בקריאה לגזירת העונש המקסימלי.

25. עזרנו לנפגעות להימנע מתביעות דיבה. ליווינו עשרות פונות אשר ביקשו לחשוף את סיפורי הפגיעה שלהן ברשתות החברתיות וחששו מתביעות דיבה מצד הפוגעים, והענקנו להן קווים מנחים שיאפשרו לצמצם את החשיפה המשפטית.

26. השמענו את קולנו בתקשורת בסוגיות הקשורות באלימות מינית, לכל גוניה. יזמנו כתבות, פרסמנו עשרות טורי דעה, הגבנו והשתתפנו במאות אייטמים בארץ ובחו"ל בשנה האחרונה.

27. ליווינו עשרות נפגעות ונפגעים במפגש עם התקשורת. למרות העניין הגובר של כלי התקשורת בפגיעה מינית נוכחנו לדעת כי המפגש של נפגעים/ות רבים/ות עם עיתונאים/ות מורכב ואף מזיק ממש. לכן יצרנו שירות ייחודי של ליווי בתקשורת, ובכלל זה בירור רצונות הנפגעים/ות וצורכיהם/ן, מציאת במה מיטבית, סיוע בהצבת גבולות ותנאים, תיווך ותמיכה לפני הפרסום ואחריו.

28. קידמנו סיקור אחראי יותר של אלימות מינית בתקשורת. עבדנו עם עיתונאים/ות במערכות הטלוויזיה, בתחנות הרדיו ובאתרי האינטרנט הגדולים על סיקור הוגן ולא פוגעני של מקרי פגיעה מינית ועל עבודה עם נפגעים/ות.

29. הרחבנו את הפעילות בתקשורת הערבית. השנה יזמנו לראשונה יום עיון מיוחד לכלי תקשורת בשפה הערבית, בשיתוף פעולה עם עמותת נשים נגד אלימות ומרכז "אעלאם", נוסף על השתתפות פעילה באייטמים בתחנות הרדיו והעיתונות בערבית.

30. הרחבנו את הנוכחות ברשתות החברתיות. הרחבנו את השימוש בפלטפורמה הן לצורך הפצת מסרים, הן לטובת הנגשת מידע ושירותי סיוע במאבקנו באלימות מינית, והן לצורך פנייה ישירה לנפגעות ולנפגעים. התכנים שלנו זכו במצטבר למיליוני חשיפות בעמוד הפייסבוק ומאות אלפי חשיפות באינסטגרם ובטוויטר.

נתוני פגיעה מינית לשנת 2021¹

נתוני מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית לשנת 2021²

למרכזי הסיוע הגיעו
50,563 פניות

מתוכן 14,066
פניות חדשות³

עלייה ביחס לשנת 2016,
שבה התקבלו
10,610 פניות חדשות

קולמילה - סיוע בצ'אט ובווטסאפ

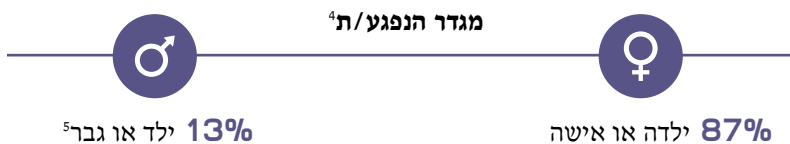

עלייה בפניות החדשות לסיוע
הכתוב ביחס ל-2020.
הן מהוות כעת 22% מהפניות

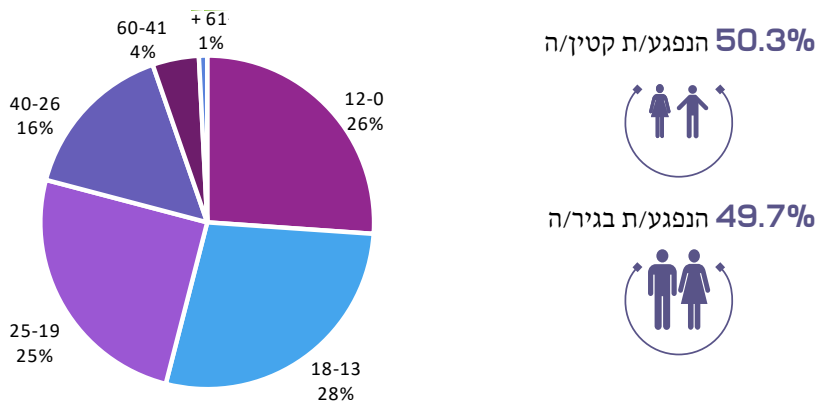

- 1 בפרק הנתונים נכלול התייחסות חלקית גם לנתוני השנים הקודמות כדי לאפשר התרשמות ממגמות שהתרחשו בשנים האחרונות. אם לא צוין אחרת, הנתונים נכונים ל-2021.
- 2 כל הפילוחים המובאים בפרק זה מבוססים על ניתוח הפניות החדשות. בשל אופיו של הסיוע, הנותן לפנות ולפונים את השליטה בשיחה ובפרטים הנמסרים בה, לא נשאלות שאלות יזומות בנוגע לפרטים הספציפיים של הפגיעה, הפונה או הפוגע. לכן כל האחוזים המופיעים בפילוחים אלו מחושבים על פי הפניות שבהן התקבל מידע רלוונטי. לפרטים נוספים אפשר לפנות לצוות האיגוד.
- 3 פנייה חדשה - פנייה נספרת בפעם הראשונה שהפונה מבקש/ת סיוע באותה השנה. למרבית הפניות יש שיחות המשך.

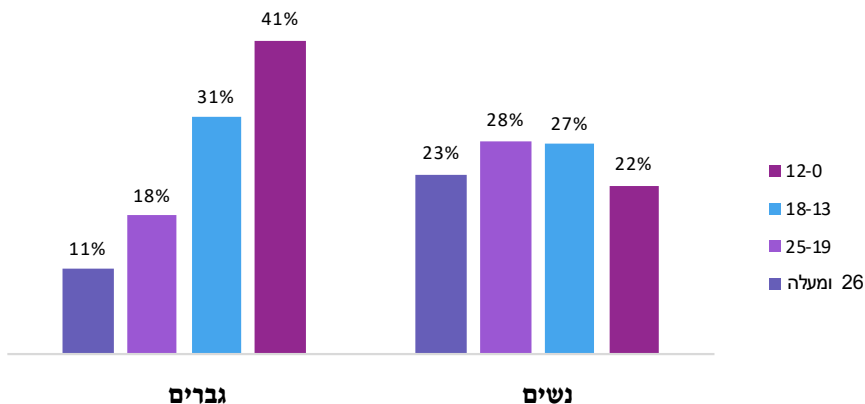
מאפיינים של הנפגע/ת

גיל בזמן הפגיעה⁶

התפלגות לפי מגדר וגיל של הנפגע/ת

4 האחוזים מעוגלים, ואינם כוללים פניות של נשים וגברים טרנסג'נדרים, שהן 0.3% מסך הפניות.

5 הפניות לקו הסיוע לגברים דתיים לא נכללו בחישוב.

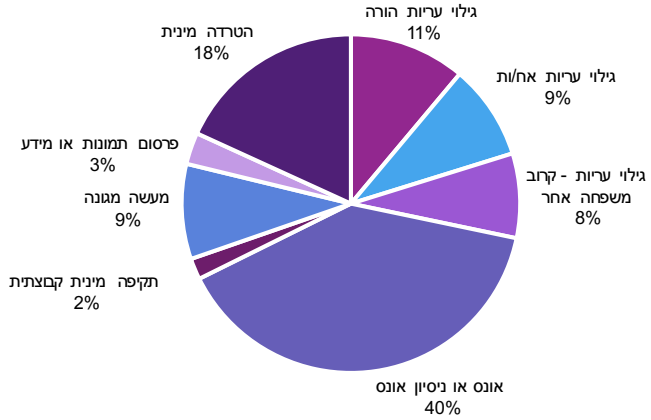
6 הנתונים על חלוקה של קטינים/ות ובגירים/ות אינם חופפים במדויק לנתונים על פגיעה לפי קבוצת גיל – לפיהם, 54% מהפניות עסקו בפגיעה בקטינים/ות – משום שהם כוללים גם פניות שבהן זוהה הגיל בפגיעה כמתחת ל-18 או מעל ל-18, ללא ציון הגיל המדויק.

מאפייני הפגיעה

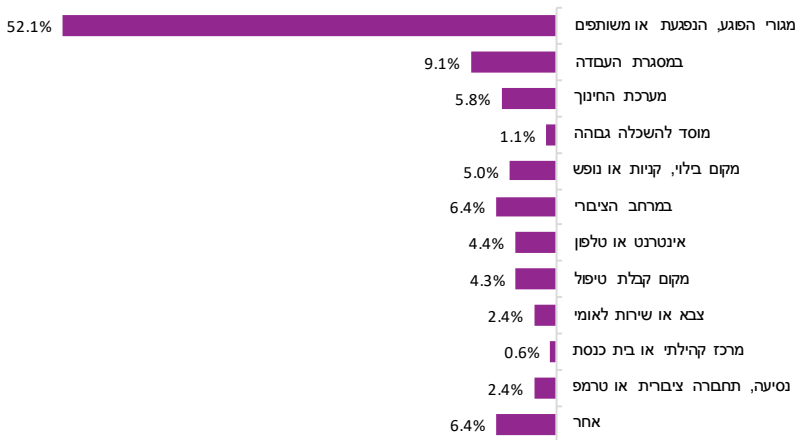
סוג הפגיעה⁷

עלייה בפניות על גילוי עריות מצד אחר לעומת השנה שעברה (2020).

מקום הפגיעה

שימוש בסם אונס

עלייה של 36% ביחס לממוצע בחמש השנים הקודמות

ב-96 פניות דווח על פגיעה מינית באמצעות שימוש בסם אונס

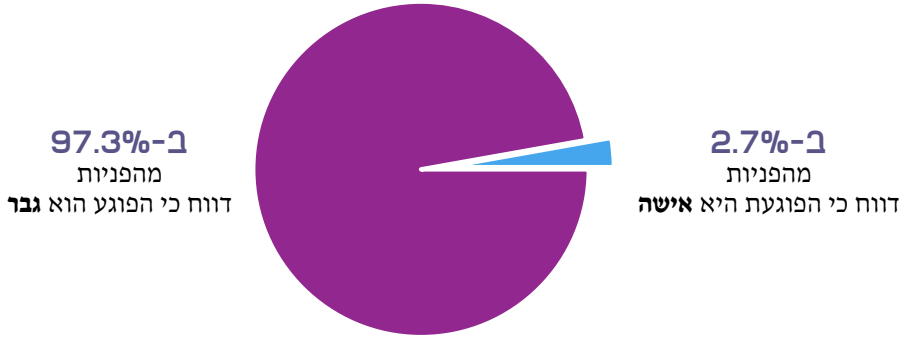
7 הערות בנוגע לקטגוריות המוצגות:

- "אונס או ניסיון אונס": כולל פגיעות המוגדרות בחוק כ"מעשה סדום".

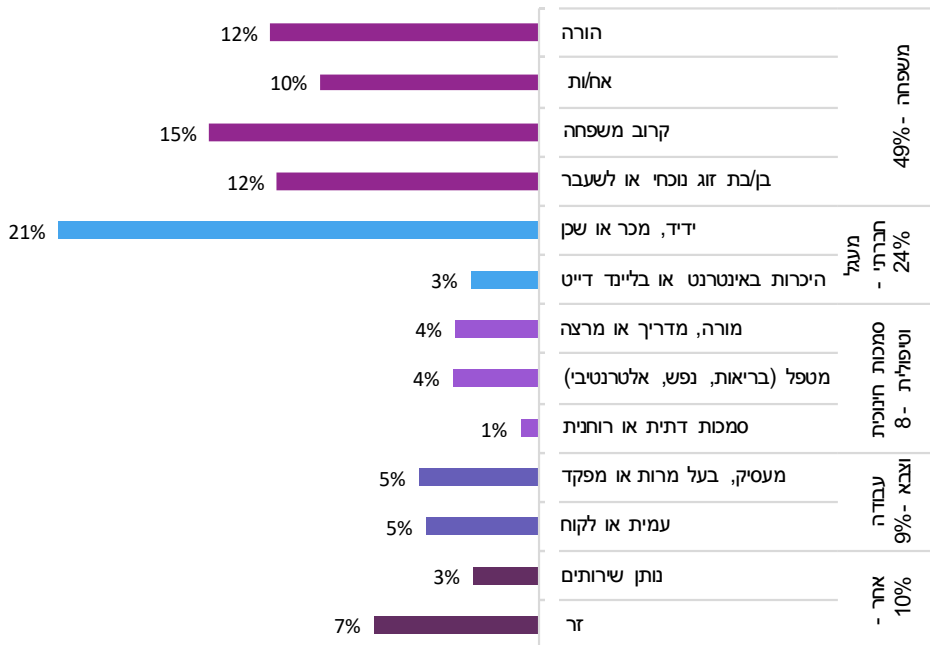
- הטרדה מינית, כמו שהיא מוגדרת בחוק, יכולה לכלול גם מעשים מגונים ופרסום תמונות ומידע. פילוח זה מציג כל אחד מסוגי הפגיעה האלו כקטגוריה נפרדת, על בסיס הדיווח העצמי של הפונה.

חאפייני הפוגע

מגדר הפוגע/ת

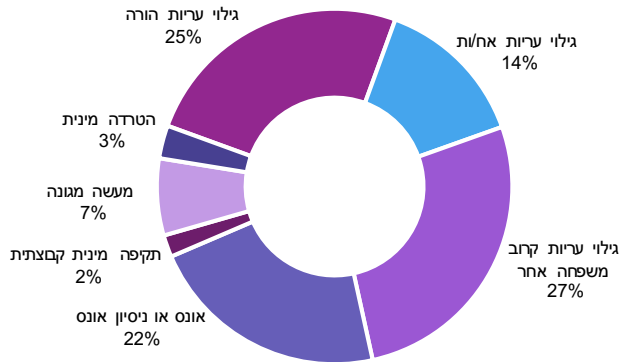
היכרות עם הפוגע⁸

8 הורה ואח/ות – כולל בני משפחה ביולוגיים, חורגים ואומנה.

מאפייני פגיעה בילדים וביולדות (0-12)

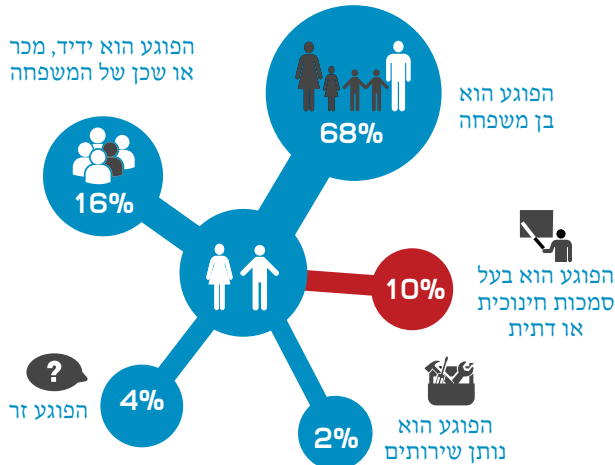
סוג הפגיעה (ילדות וילדים)

מקום הפגיעה (ילדות וילדים)

היכרות עם הפוגע (ילדות וילדים)

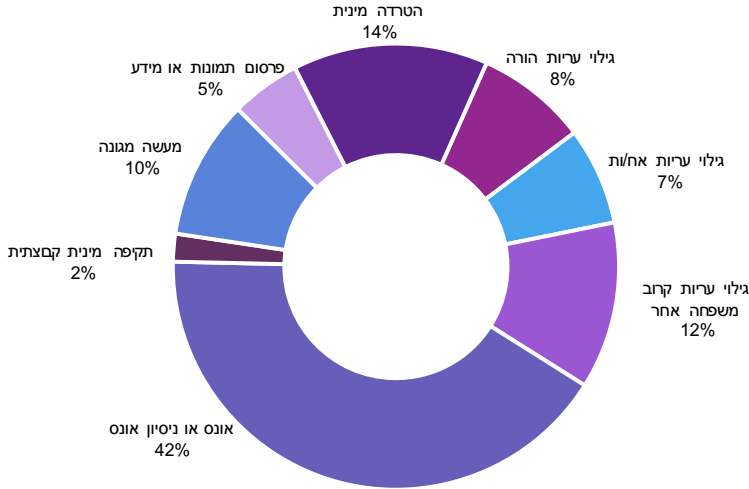

עלייה בפניות על פגיעה מצד מורה או מדריך ביחס לשנה הקודמת (2020)

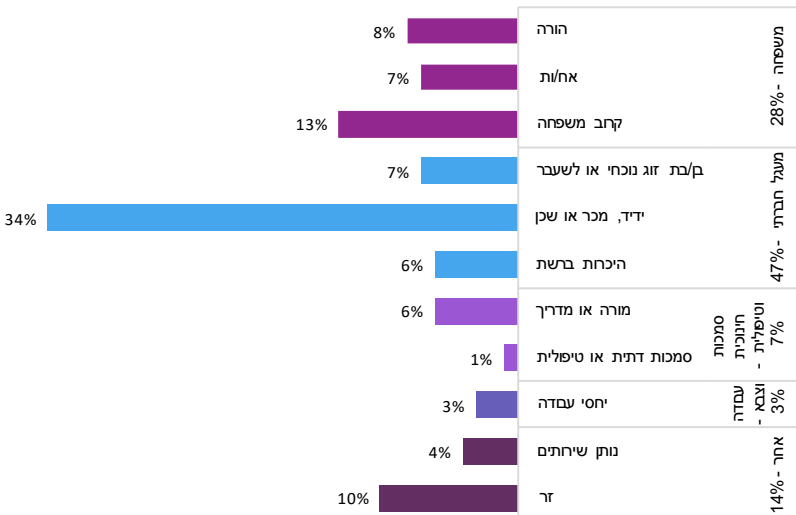
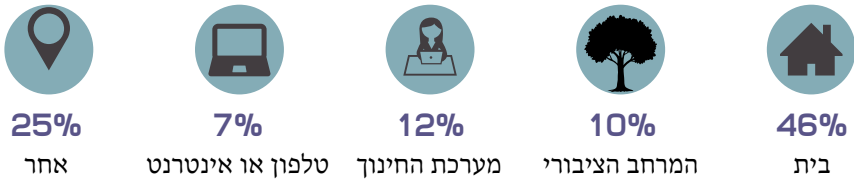

מאפייני פגיעה בנוער (13-18)

סוג הפגיעה (נוער)

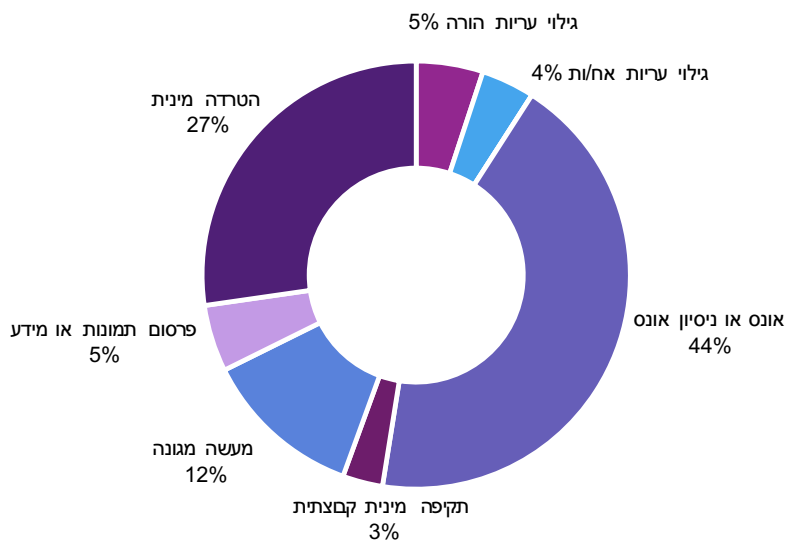

מקום הפגיעה (נוער)

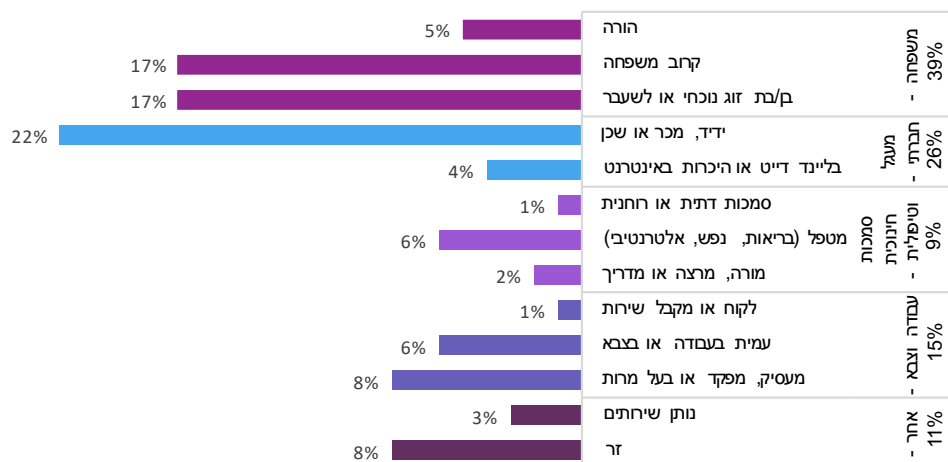

מאפייני פגיעה בבהרות (+18)

סוג הפגיעה (בגירות ובגירים)

היכרות עם הפוגע (בגירות ובגירים)

נתוני משטרת ישראל לשנת 2021¹

עלייה ביחס
לשנת 2016,
שבה נפתחו
5,471 תיקים

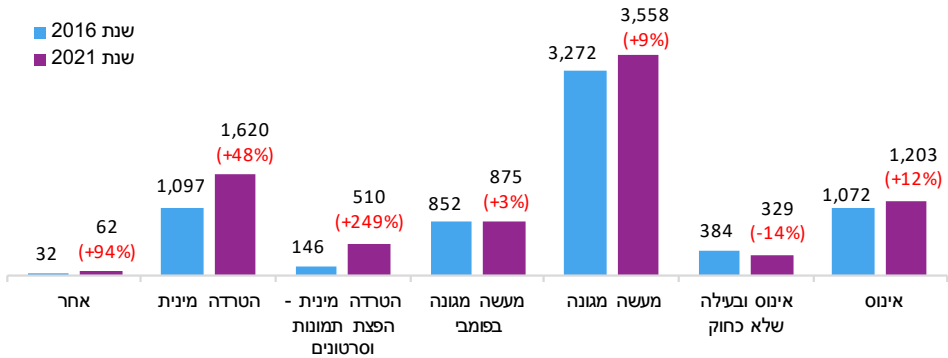

עלייה ביחס
לשנת 2020,
שבה נפתחו
5,903 תיקים

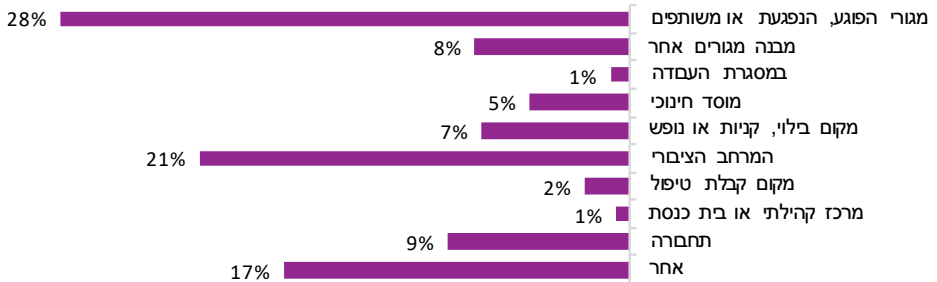

בשנת 2021 נפתחו
במשטרת ישראל 6,922
תיקי עבירות מין והטרדה
מינית

תיקי עבירות מין והטרדה מינית לפי סוג העבירה²

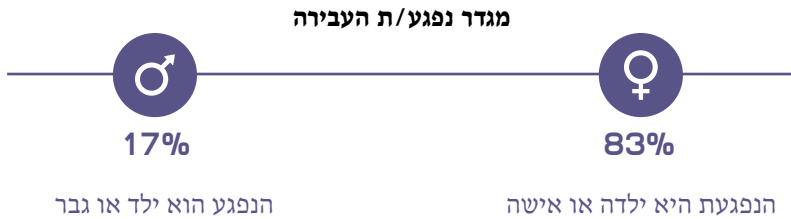

מקום הפגיעה

1 מקור: מענה על בקשת חופש המידע שנשלחה למשטרת ישראל. התקבל ב-21 ביוני 2022.
 2 בפילוח תיקי הטרדה מינית בחרנו להפריד בין כלל תיקי הטרדה המינית ובין תיקי הפצת תמונות וסרטונים (סעיף 5א בחוק למניעת הטרדה מינית).

מאפיינים של נפגעות/ת העבירה

גיל הנפגע/ת בזמן הפגיעה

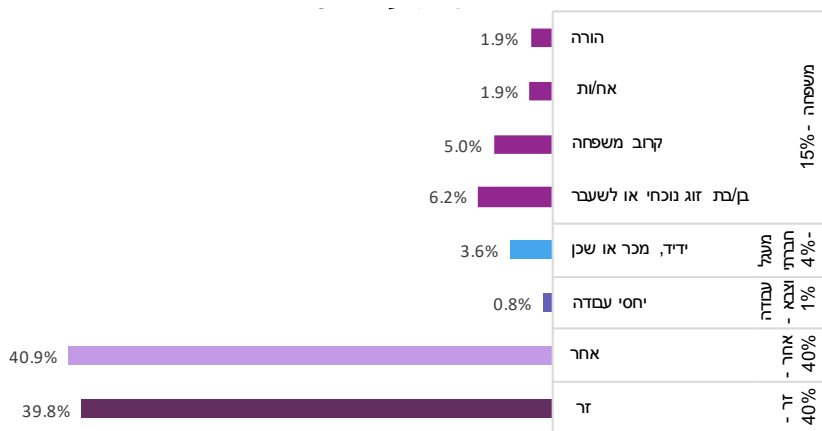
לאחר ירידה בתלונות על עבירות מין בקטינים/ות בשנת 2020, שאפשר לייחס לקושי באיתור קטינים/ות נפגעים בעת הסגרים שהוטלו בשל מגיפת הקורונה, בשנת 2021 חלה עלייה של **19%** בתלונות על עבירות מין בקטינים/ות. גם ביחס לשנת 2019, טרום המגיפה, אפשר לזהות עלייה של **9%**.

לאום הנפגע/ת

רק **10%** מהתלונות מוגשות על ידי נפגעות/ת לא יהודי/ה – נתון המבטא ייצוג חסר משמעותי ביחס לחלקה של החברה הערבית באוכלוסייה.

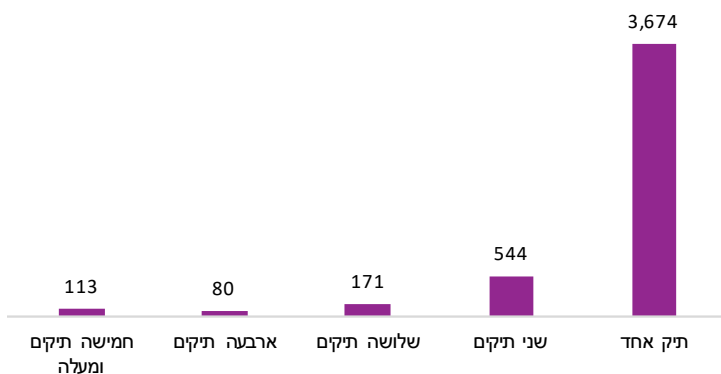
מאפיינים של החשוד

היכרות בין החשוד לנפגע/ת³

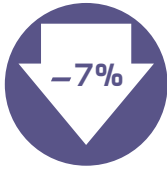
חשודים רצידיביסטיים (עברייני מין חוזרים)

ל-20% מהחשודים בעבירות מין תיקים קודמים.

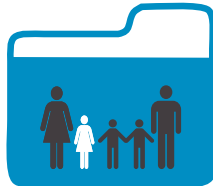
ל-23 מבין החשודים ישנם 10 תיקים קודמים או יותר.

נתוני פרקליטות המדינה לשנת 2021¹

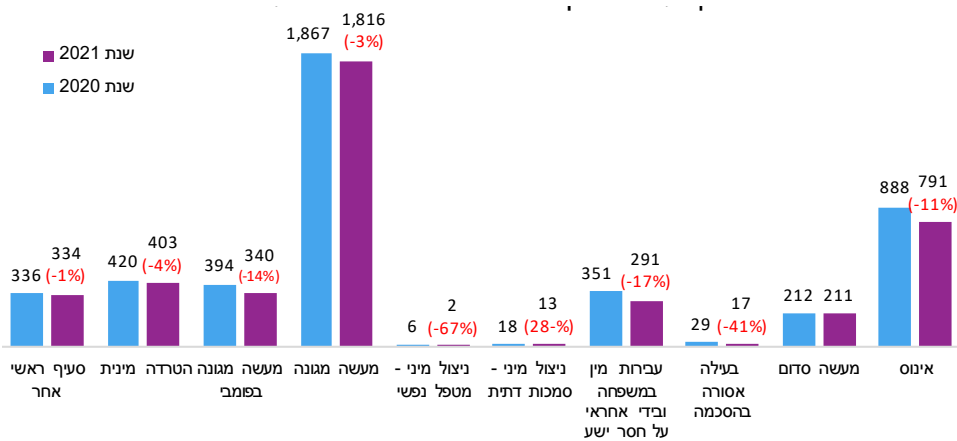

ירידה ביחס לשנת 2020,
שבה נפתחו
4,521 תיקים

4,218 תיקי עבירות מין
והטרדה מינית נפתחו בפרקליטות
בשנת 2021²

תיקי עבירות מין והטרדה מינית לפי סוג העבירה – השוואה³

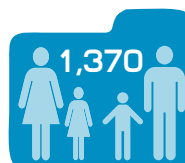

1 מקור: מענה משרד המשפטים על בקשת חופש המידע שנשלחה לפרקליטות. התקבל ב-6 באוקטובר 2022.
 2 נתון זה מבוסס על חיבור בין מספר תיקי עבירות המין וההטרדה המינית. מאחר שיש חפיפה מסוימת בין סוגי התיקים, חושבו כל תיקי עבירות המין והתיקים שבהם סעיף העבירה הראשי הוא הטרדה מינית. להבהרות נוספות אפשר לפנות לצוות האיגוד.
 3 הערות ביחס לקטגוריית המוצגות:
 - ניצול מיני - סמכות דתית: "יחסי מין בין כהן דת לאדם שקיבל ממנו ייעוץ או הדרכה".
 - ניצול מיני - טיפול נפשי: "יחסי מין בין מטפל למטופל".
 - אחר: סעיף העבירה הראשי בתיק אינו עבירת מין, אך לפחות אחד מבין הסעיפים האחרים שהוגדרו כולל סעיף כזה.

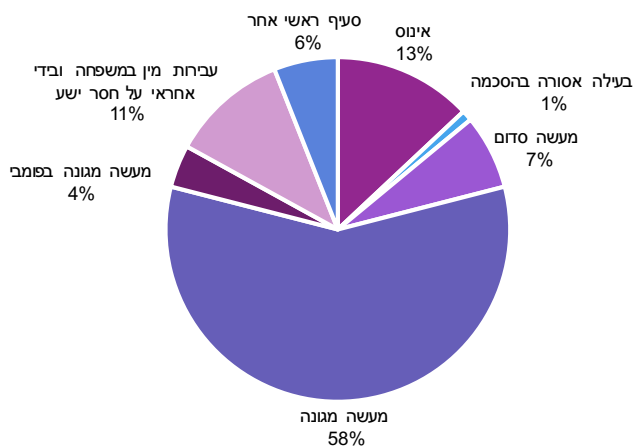
הגשת כתבי אישום⁴מספר כתבי אישום בתיקי עבירות מין⁵

נפגעי/ות עבירה

נפגעי/ות עבירה נכללו בכתבי האישום שהוגשו

כתבי אישום לפי סעיף עבירה

מעצרים בתיקי עבירות מין

ביותר מ-50% מכתבי האישום שכללו עבירות מין הוגשה בקשה למעצר עד תום ההליכים או בקשה לשחרור בתנאים מגבילים.

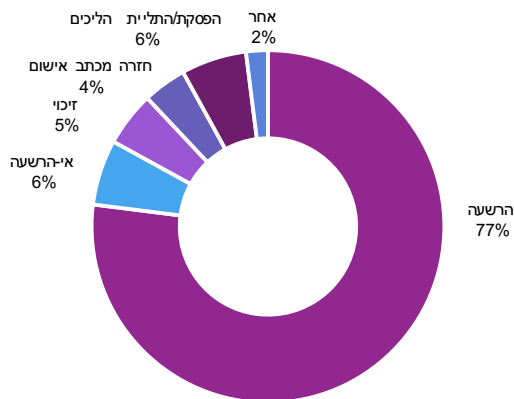
4 התיקים לא נפתחו בהכרח בשנת 2021.

5 הנתונים לא כוללים כתבי אישום בתיקי הטרידה מינית, שמספרם הכולל ב-2021 עמד על 198. במרבית כתבי האישום על הטרידה מינית יש סעיף ראשי של עבירת מין לפי חוק העונשין, כך שיש חפיפה בין שני סוגי התיקים. מכיוון שהנתונים שהועברו על ידי הפרקליטות השנה לא כללו פילוח שמאפשר לזהות את החפיפה בין התיקים, בחרנו שלא להציג את כתבי האישום האלו כדי לא ליצור בלבול במספר כתבי האישום שהוגשו.

תיקים שהסתייחו לאחר הליך שיפוטי⁶

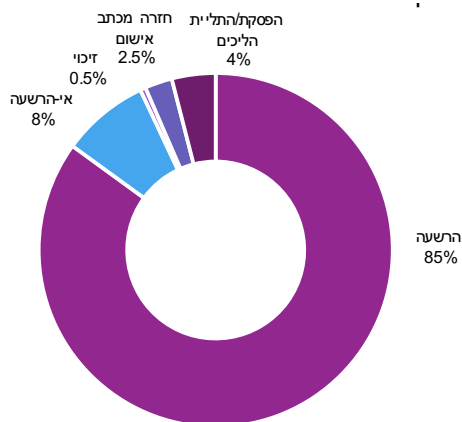
679 הליכים שיפוטיים כנגד 696 נאשמים בעבירות מין הגיעו לסיום.
160 הליכים שיפוטיים כנגד 166 נאשמים בהטרדות מיניות הגיעו לסיום.

עבירות מין⁷

64% מהתיקים נחתמו בהסדר טיעון

הטרדה מינית⁸

71% מהתיקים נחתמו בהסדר טיעון

6 ההליכים לא החלו בהכרח בשנת 2021.

7 אחר: מצבים שבהם ההליכים עוכבו או שלא ניתן היה להמשיך בהם בשל נסיבות שונות כגון מות הנאשם.

8 הספירה כוללת את כלל התיקים שבהם מופיע סעיף הטרדה מינית – כולל תיקים שבהם סעיף הטרדה המינית אינו הסעיף הראשי בתיק.

גניזת תיקים

בשנת 2021 גנזה הפרקליטות **2,542** תיקי עבירות מין והטרדה מינית⁹ ללא הגשת כתב אישום.¹⁰

כ-**34%** מבין תיקי עבירות המין ו-**37%** מבין תיקי ההטרדה המינית שנסגרו סווגו על ידי המשטרה מראש כמיועדים לגניזה.

נפגעי/ות עבירה

הטרדה מינית

564 נפגעי/ות עבירה נכללו בתיקי **ההטרדה המינית** שנגנזו.¹¹

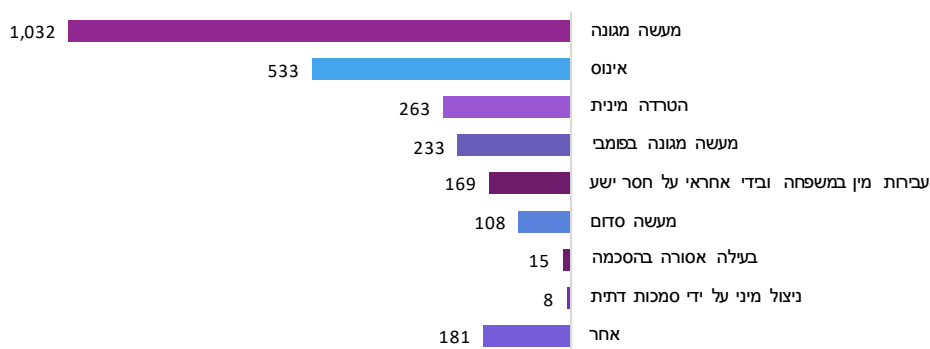
52 מהתיקים שנגנזו כללו **2** נפגעי/ות עבירה או יותר; מספר הנפגעים/ות הגבוה ביותר בתיק שנגנז הוא **18**.

עבירות מין

2,541 נפגעי/ות עבירה נכללו בתיקי **עבירות המין** שנגנזו.

275 מהתיקים שנגנזו כללו **2** נפגעי/ות עבירה או יותר; מספר הנפגעים/ות הגבוה ביותר בתיק שנגנז הוא **26**.

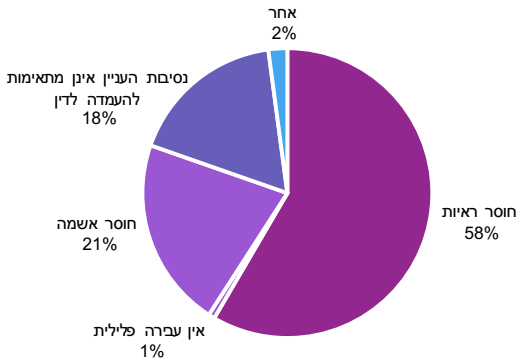
תיקים שנגנזו ללא כתב אישום – לפי סוג עבירה¹²

- 9 2,279 תיקי עבירות מין ועוד 263 תיקים שבהם סעיף העבירה הראשי הוא הטרדה מינית.
- 10 יצוין כי מספר התיקים שנסגרו נמוך משמעותית ממספר התיקים שנפתחו בשנים האחרונות ולא הוגש בהם כתב אישום. שאילתה בנושא הופנתה לפרקליטות. אם תתקבל תשובה המסבירה את פערי המידע, תעודכן הגרסה המקוונת של דוח זה בהתאם.
- 11 הספירה כוללת את כלל התיקים שבהם מופיע סעיף הטרדה מינית – כולל תיקים שבהם סעיף ההטרדה המינית אינו הסעיף הראשי בתיק. הערות בנוגע לקטגוריות המוצגות:
- 12 – הטרדה מינית: תיקים שבהם זהו סעיף העבירה הראשי.
– תיק אחד של ניצול מיני על ידי מטפל הוכנס לקטגוריית האינוס.

עילות גניזת תיקים

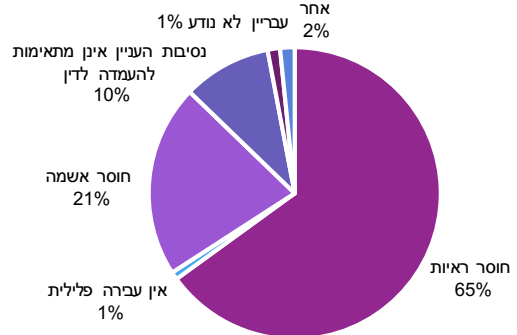
בתיקי הטרדה מינית¹⁴

סך הכול: 570 תיקים

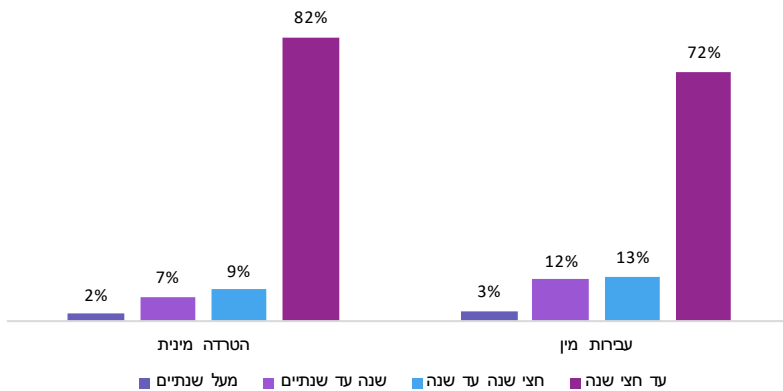

בתיקי עבירות מין¹³

סך הכול: 2,481 תיקים

משך הזמן ממועד פתיחת התיק ועד סגירתו

ערים על סגירת תיקים

48 ערים הוגשו לפרקליטות על סגירת תיקי עבירות מין בשנת 2021. מתוכם **3 ערים** התקבלו ונשלחו להשלמות חקירה, ובערך **אחד** הוחלט להגיש כתב אישום.

13 אחר – אינו בר עונשין, הוחזר לגוף החוקר, התיישנות, מות חשוד/נאשם, הסדר מותנה, נסיבות העניין אינן מצדיקות המשך חקירה, צורך לתיק אחר.

14 אחר – עבריו לא נודע, הוחזר לגוף החוקר, התיישנות, מות חשוד, נסגר בהסדר מותנה, נסיבות העניין אינן מצדיקות המשך חקירה פלילית.

נתוני המחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) לשנת 2021¹

עליה ביחס לשנת 2020,
שבה התקבלו 68 תלונות

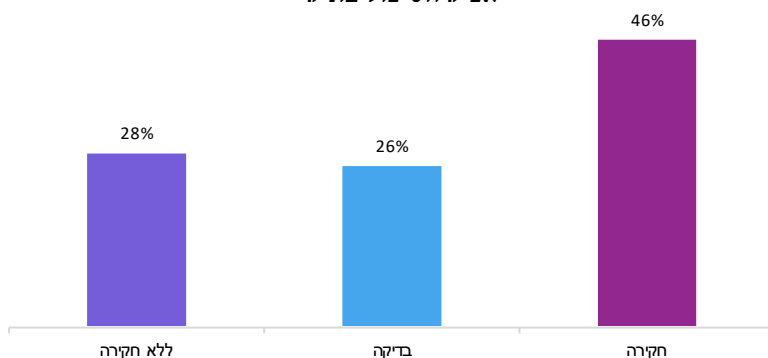
89 תלונות על עבירות מין
והטרדה מינית שביצעו שוטרים
התקבלו במח"ש ב-2021

הטיפול בתיקי עבירות מין והטרדה מינית במח"ש

מעל למחצית התלונות המוגשות למח"ש כלל לא הגיעו לכדי חקירה.

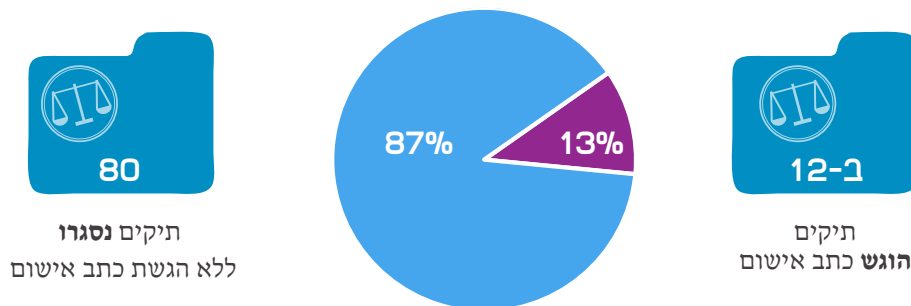
אפיה הטיפול בתיקה

1 מקור: מענה משרד המשפטים על בקשת חופש המידע שנשלחה לפרקליטות. התקבל ב-6 באוקטובר 2022.

הגשת כתבי אישום במח"ש

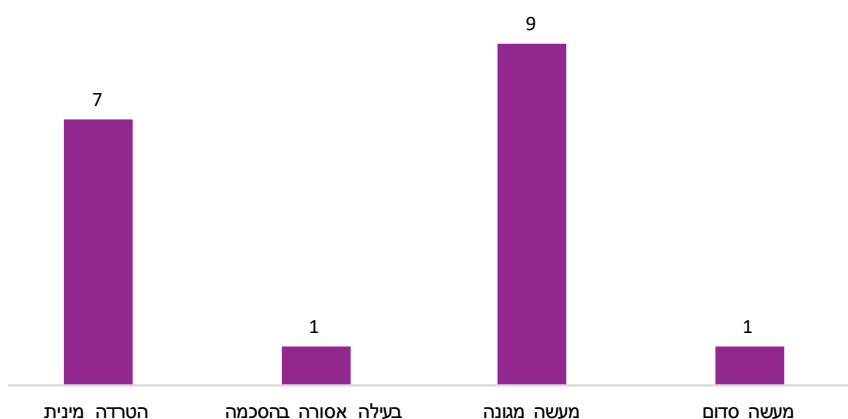
אחוז הגשת כתבי אישום בתיקי עבירות מין והטרדה מינית

זהות נפגע/ת העבירה²

כתבי אישום לפי סעיף עבירה – תיקי מח"ש⁴

2 לפי הפילוח שהעביר משרד המשפטים, 35.3% מנפגעי/ות העבירה בכתבי האישום הם/ן אזרחים/ות, והשאר שוטרים/ות. חישוב זה מבוסס על 12 כתבי אישום.

3 לרבות מתנדבי/ות משטרה, חיילי/ות שח"ם, פקחי/ות עירייה וכדו'.

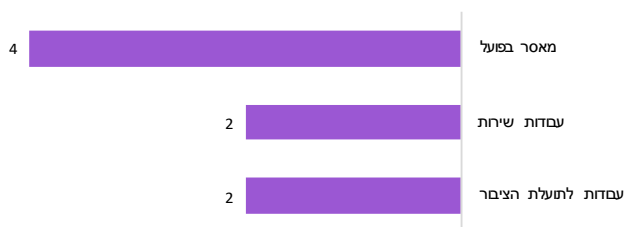
4 סכום סעיפי העבירה אינו זהה לסכום כתבי האישום שהוגשו, משום שכתב אישום אחד עשוי לכלול כמה עבירות.

תיקי מח"ש שהסתיימו לאחר הליך משפטי

בשנת 2021 הגיעו לסיימם 9 הליכים פליליים נגד שוטרים בגין עבירות מין.⁵

8 תיקים נגמרו בהרשעה ותיק אחד נגמר בזיכוי.

גזרי הדין בתיקים שהסתיימו בהרשעה

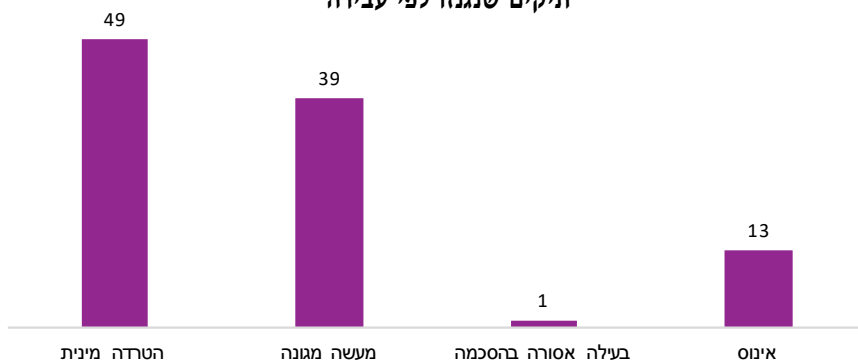

גניזת תיקי עבירות מין במח"ש

בשנת 2021 נגנזו במח"ש 80 תיקי עבירות מין נגד שוטרים.⁶

42 מהתיקים שנסגרו הופנו לטיפול משמעתי במשטרה.

תיקים שנגנזו לפי עבירה

זהות נפגע/ת העבירה בתיקים שנגנזו

שוטר/ת
56 תיקים גנוזים

אזרח/ית
24 תיקים גנוזים

5 התיקים לא נפתחו בהכרח בשנת 2021. תיק שנגנז יכול לכלול יותר מעבירה אחת, ולכן סך העבירות גדול מסך התיקים.

6 התיקים לא נפתחו בהכרח בשנת 2021.

נתוני שירות בתי הסוהר לשנת 2021^{2,1}

ירידה ביחס לשנת 2016,
שבה שהו במתקני שב"ס
1,384 אסירים ועצירים

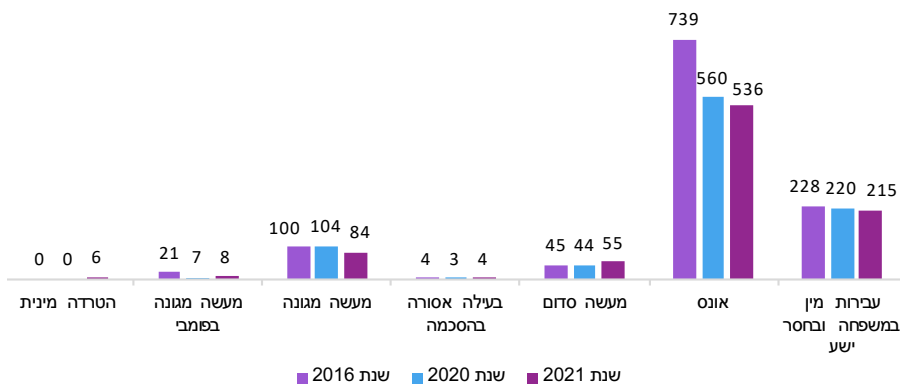
1,187 אסירים ועצירים
שהו בשב"ס בגין
עבירות מין בשנת 2021

התפלגות אסירים ועצירים

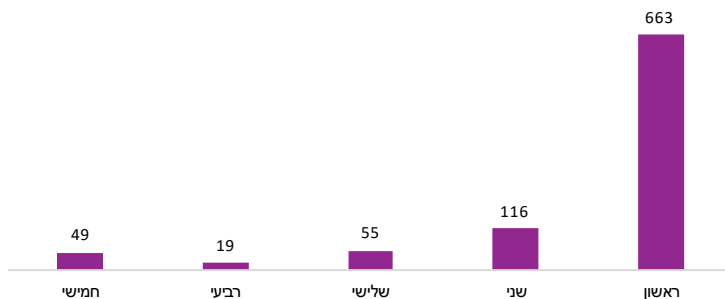
אסירים המרצים מאסר בגין עבירות מין

מספר האסירים המרצים מאסר על עבירות מין³

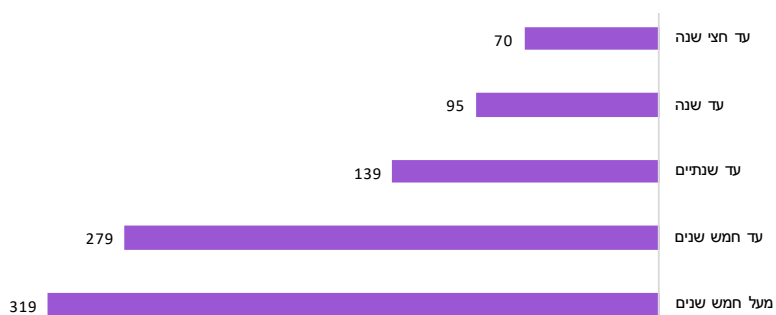

1 מקור: מענה על בקשת חופש המידע שנשלחה לשב"ס. התקבל ב-27 באוקטובר 2022.
 2 בשל השינויים התכופים במספר האסירים והעצירים, הנתונים המוצגים משנה מסוימת נכונים ל-31 בדצמבר באותה השנה.
 3 התפלגות זו מבוססת על מספר האסירים שריצו מאסר על כל אחת מעבירות המין – כאשר חלקם ריצו מאסר על יותר מעבירות מין אחת. לכן אי אפשר לסכום את סך האסירים מתוך נתונים אלו.

מספר המאסרים של האסיר

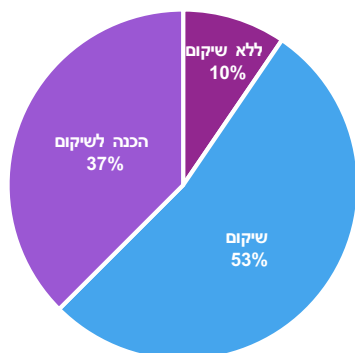
יתרת מאסר

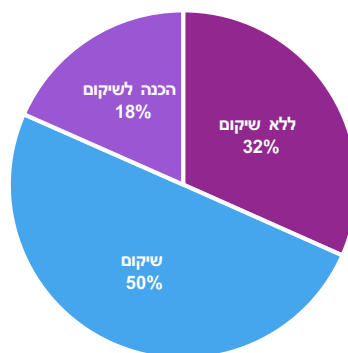
השתלבות בתוכנית שיקומית

כשליש מהאסירים המרצים מאסר בגין עבירות מין (398) לא שולבו בתוכנית שיקומית ייעודית לעברייני מין או בתוכנית הכנה לשיקום עברייני מין – **פ' 3** משנת 2020.

השתלבות בתוכנית שיקומית 2020

השתלבות בתוכנית שיקומית 2021

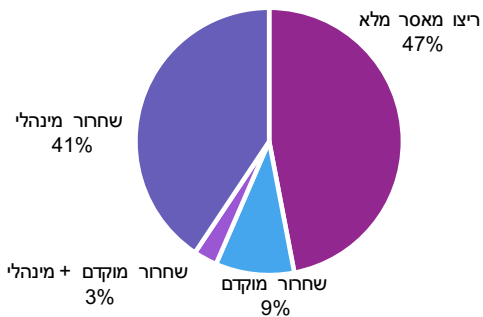

שחרור ממאסר⁴

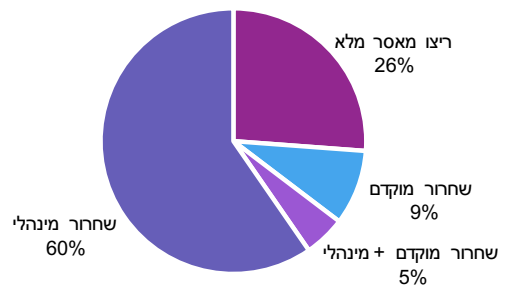
317 אסירים שריצו מאסר בגין עבירות מין השתחררו בשנת 2021.
רק **כרבע** מתוכם ריצו את מלוא תקופת המאסר – לעומת **47%** בשנת 2020.

שחרור ממאסר 2020

שחרור ממאסר 2021

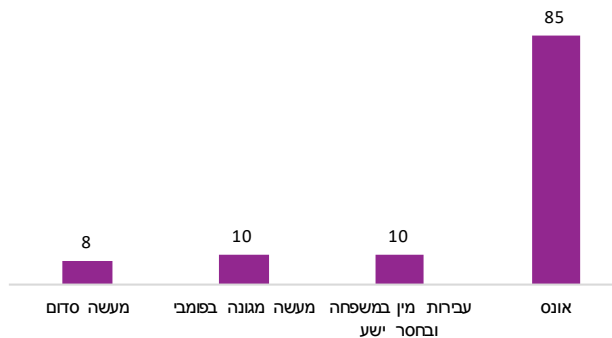

שחרור מינהלי

189 מבין עברייני מין שהשתחררו בשנת 2021 זכו לקיצור ענישה במסגרת תיקון חוק "שחרור מינהלי מוגבר".

עברייני מין שזכו לשחרור מינהלי – לפי סוג עבירה

4 הנתונים ביחס לשחרור אסירים שונים משמעותית מאלו שמסר שירות בתי הסוהר בשנה שעברה. אז דווח על 761 אסירים שהשתחררו אחרי מאסר בגין עבירות מין בשנת 2020, ואילו במענה הנוכחי דווח על 315 אסירים ששחררו באותה השנה. עד מועד הורדת הדוח לדפוס לא ניתן היה לקבל הבהרה משב"ס בנוגע לפערים הגדולים בנתונים.

יחידת צור - פיקוח על עברייני חין משוחררים

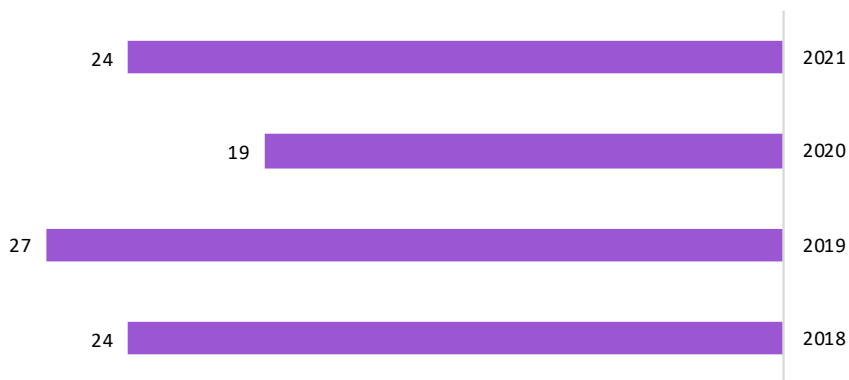
1,533 עברייני מין משוחררים נמצאו בפיקוח של יחידת צור בשנת 2021.

עלייה ביחס לשנת 2020, אז פיקחה היחידה על 1,270 עברייני מין משוחררים.

מספר עבירות המין שנתפסו בתקופת הפיקוח

נתוני בית הדין לעבודה לשנת 2021¹

ירידה ביחס לשנת 2020,
שבה נפתחו 122 תיקים

106 תיקי הטרדה מינית נפתחו
בבית הדין לעבודה בשנת 2021

מאפייני התיקים בבית הדין לעבודה

מרכיבי התיק

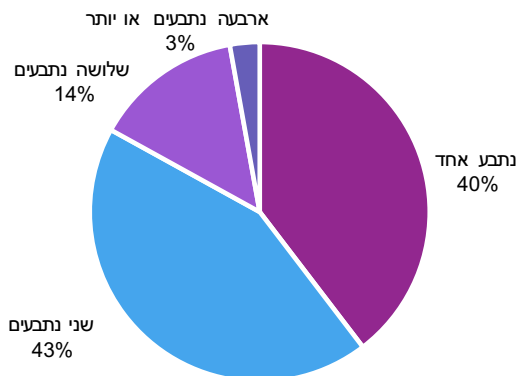
תיקים כללי סעיף/י הטרדה מינית בלבד.

תיקים כללי סעיף/י הטרדה מינית ורכיבים נוספים.

מספר נתבעים בתיק²

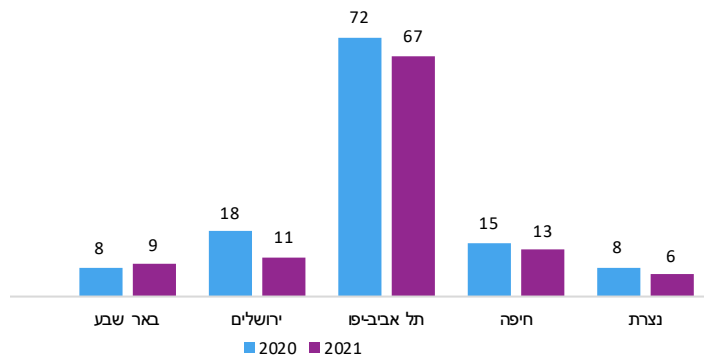

1 מקור: מענה על בקשת חופש המידע שנשלחה להנהלת בתי המשפט. התקבל ב-6 בנובמבר 2022.

2 על פי חוק, עובד/ת שנפגע/ה מהטרדה מינית יכול/ה לתבוע גם את הארגון ובעלי תפקידים בו, נוסף על המטריד.

חלוקה למחוזות גיאוגרפיים

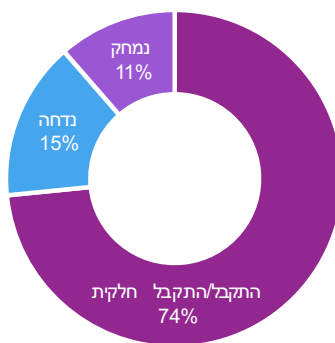
גם השנה, יותר ממחצית מן התביעות הוגשו בבית הדין האזורי לעבודה תל אביב-יפו.

תוצאות הליכים שיפוטיים בבית הדין לעבודה

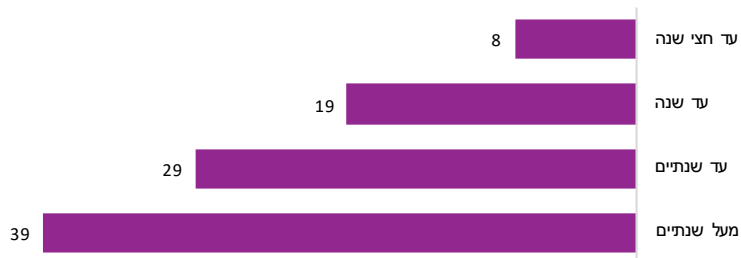
בשנת 2021 הגיעו לסיימם **79** תיקי הטרדה מינית שהתנהלו בבית הדין לעבודה.

תוצאות ההליכים

משך ההליך המשפטי

בשנת 2021 התמשכו ההליכים בתיקי הטרדה מינית זמן רב יותר: **41%** מהתיקים נמשכו מעל לשנתיים, לעומת **26%** בשנת 2020.

נתוני צה"ל לשנת 2021¹

פניות ליחידת יוה"מ וליחידת מהו"ת²

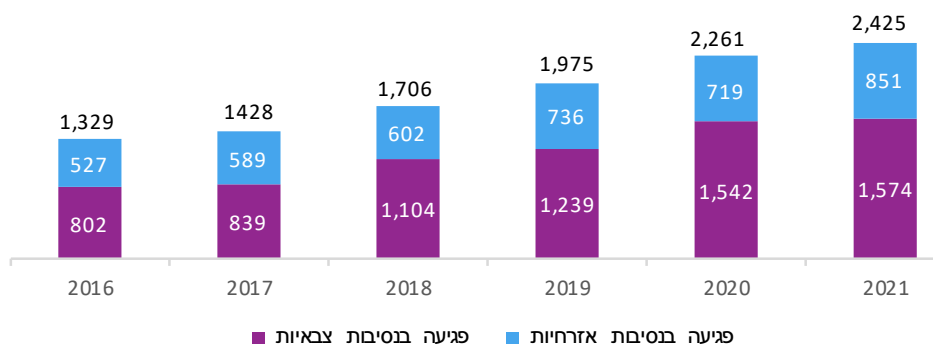

עלייה ביחס לשנת 2015, שבה התקבלו 1,329 פניות³

2,425 פניות בנושא פגיעה מינית התקבלו ביחידת יוה"מ בשנת 2021

אופי הפניות ליוה"מ

טיפול במהו"ת

עלייה ביחס ל-2020

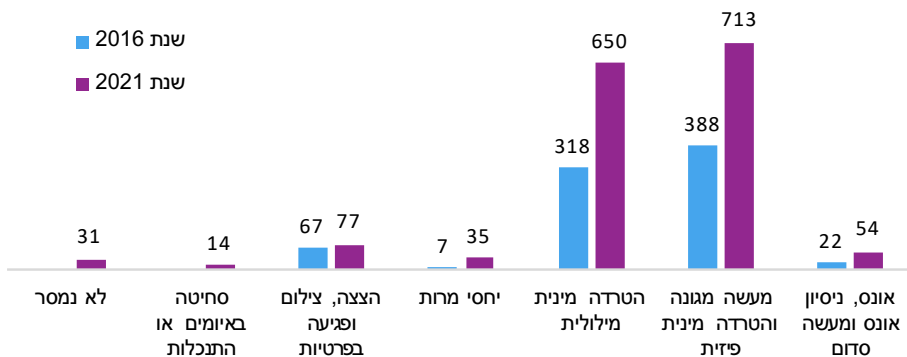
514 חיילות וחיילים קיבלו טיפול רגשי במהו"ת או בגורמי בריאות הנפש ביחידות על רקע פגיעה מינית

1 מקור: מענה על בקשת חופש המידע שנשלחה לצה"ל. התקבל ב-27 באוקטובר 2022.
 2 יחידת מהו"ת: מרכז התמודדות ותמיכה. מרכז סיוע וטיפול שייעודו להעניק טיפול רגשי, סיוע רפואי וליווי משפטי לחיילות ולחיילים בשירות חובה, על רקע פגיעה מינית ועוד.
 3 מגמת העלייה במספר הפניות נמשכת באופן עקבי זה כמה שנים. לפי ניתוח המידע שנערך בצה"ל, "קיים קשר ישיר בין הגברת המודעות ופעילות ההסברה בנושא הדיווח על הטרדות מיניות לבין העלייה במספר הדיווחים בפועל".

מאפיינים של הפגיעה והנפגע/ת

פניות לפי סוג הפגיעה

מגדר הנפגע/ת⁴

מאפייני הפוגע

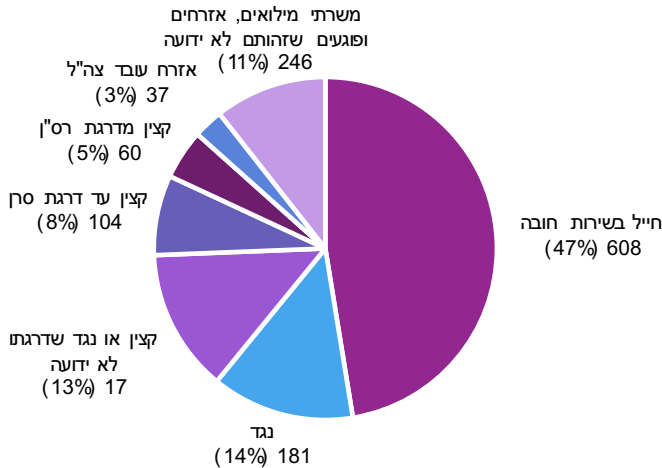
מגדר הפוגע/ת

4 ב-1% מהפניות מגדר הנפגע/ת אינו ידוע.

דרגת הפוגע

סך הכול: 1,253⁵

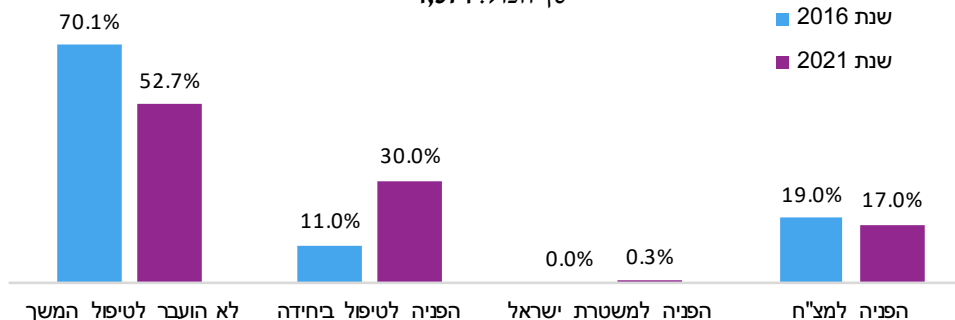
הפניה להמשך טיפול⁶

עם הפנייה למהו"ת ניתנת לחייל/ת הנפגעת/ת בחירה באפיק הטיפול המועדף עליו/ה: הפניה למצ"ח, הפניה למשטרת ישראל (כאשר הפגיעה התרחשה מחוץ לצבא), הפניה לטיפול משמעת ביחידה, או הימנעות מהעברה לטיפול נוסף.

לפי צה"ל, 490 מתוך 1,574 הדיווחים שהגיעו ב-2021 התאימו לחקירת מצ"ח. עם זאת, רק 268 – כמחצית – הופנו למצ"ח בפועל. 472 פניות נוספות הועברו לטיפול היחידה.

המשך טיפול בפניות ליוה"מ⁵

סך הכול: 1,574

5 לפי צה"ל, מספר הפוגעים נמוך ממספר הדיווחים (שעומד על 1,574) משום שחלק מהדיווחים עוסקים באותו פוגע.
6 לא הועבר לטיפול המשך – מבוסס על סך הפניות למהו"ת ב-2021 על פגיעה מינית בנסיבות צבאיות, בחיסור מספר הפניות שהועברו לטיפול אחר.

נתוני מצ"ח⁷

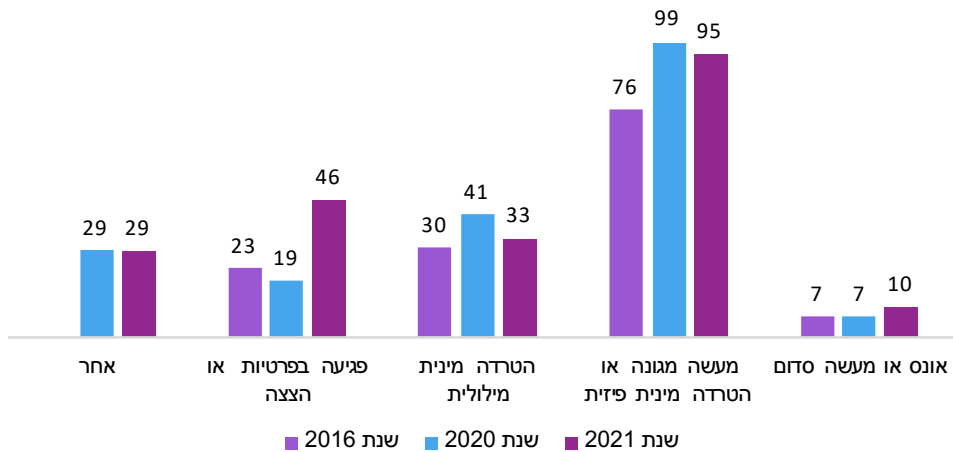
עלייה ביחס לשנת 2016,
שבה נפתחו 136 תיקי חקירה

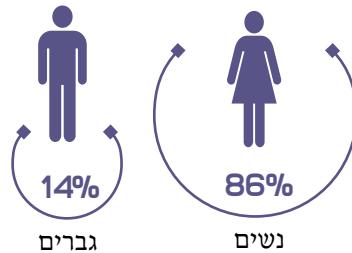
תיקי חקירה על עבירות מין
נפתחו במצ"ח בשנת 2021

תיקי מצ"ח לפי סוג העבירה - השוואה

בשנת 2021 חלה עלייה ניכרת בתיקי פגיעה בפרטיות או הצצה - פי 2.5 יותר מאשר בשנת 2020.

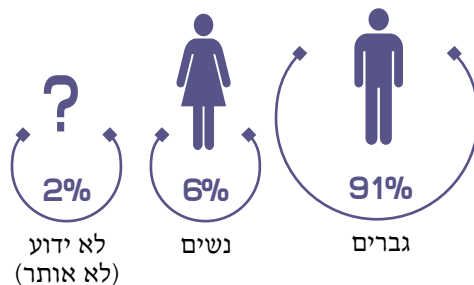

מגדר הנפגעות - תיקי מצ"ח

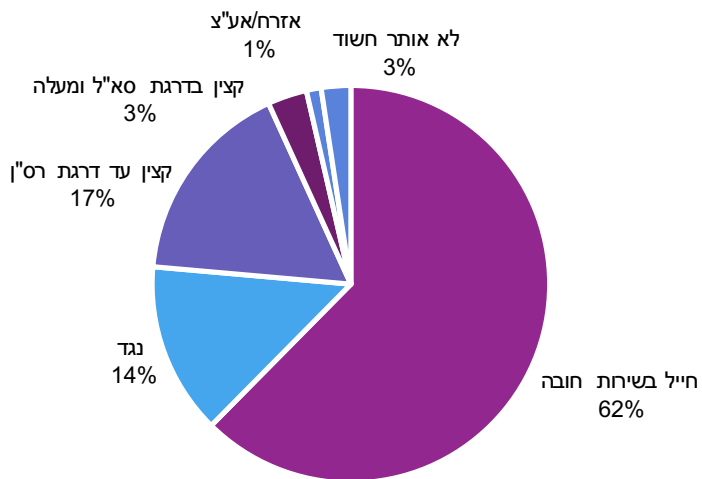
7 מצ"ח - המשטרה הצבאית החוקרת היא הגוף שבו נפתחות התלונות, אלו עוברות לפרקליטות הצבאית, וזו סוגרת את התיק או מגישה כתב אישום.

מגדר החשוד/ה - תיקי מצ"ח

דרגת החשוד/הנילון - תיקי מצ"ח

סך הכול: 250

בשנת 2021 חלה עלייה בשיעור התיקים נגד חיילי חובה - 62% לעומת 51% בשנת 2020 ו-50% בשנת 2016.⁸

8 שיעור החשודים בשירות חובה גבוה משמעותית גם ביחס לחלקם בדיווחים ליוהל"ם, שם הם 47% מכלל הפוגעים המדווחים.

נתוני הפרקליטות הצבאית

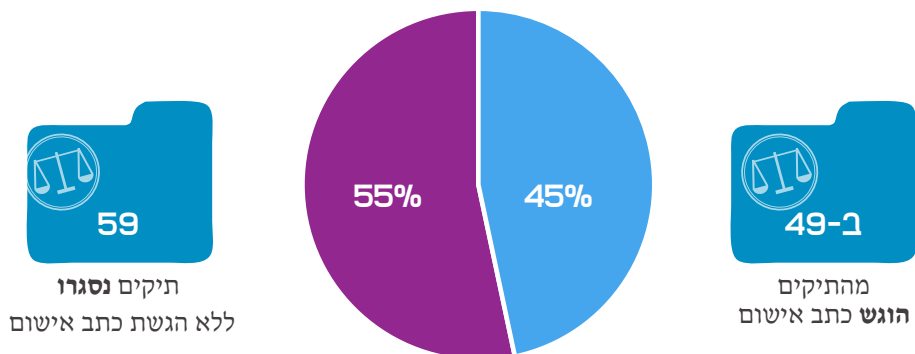

עלייה ביחס לשנת 2020,
שבה טופלו בפרקליטות
הצבאית 140 תיקים

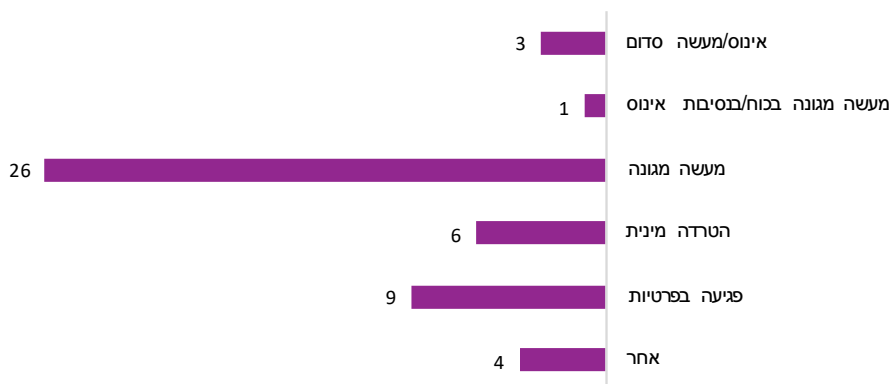
174 תיקי עבירות מין טופלו
בפרקליטות הצבאית בשנת 2021

כתבי אישום על עבירות מין בפרקליטות הצבאית

ב־2021 חלה עלייה של **53%** במספר כתבי האישום שהוגשו על ידי הפרקליטות הצבאית – אך מספר התיקים שנסגרו גדל **פ' 2**.

כתבי אישום של הפרקליטות הצבאית לפי סוג עבירה

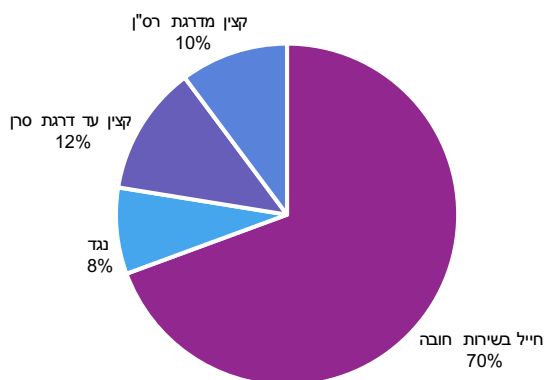
העברה להליך משמעותי – תיקי מצ"ח

58 תיקים שנסגרו הופנו להליך משמעותי.

דרגת הנאשם – תיקי הפרקליטות הצבאית

סך הכול: 49

תוצאות ההליכים המשפטיים בבית הדין הצבאי

הליכים אזרחיים נזיקיים במקרים של פגיעה מינית מנקודת המבט של נפגעים ונפגעות

ד"ר עו"ד כרמית קלר-חלמיש, עו"ד הלה נויבר, נגה ברגר ומיכל בן צבי

תקציר

מחקר זה בוחן את ההליך האזרחי הנזיקי כאפיק פעולה לנפגעות אלימות מינית, אשר הולך וקונה אחיזה בשיח הציבורי. בציר הראשון נבחנו תפיסותיהם של נפגעות ונפגעים שלא פנו להליכים אזרחיים בנוגע להליכים עצמם ולמערכת המשפט ולאופנים שבהם אפשר להגיש להם הליך זה. בציר השני נבחנו החוויות של נפגעות ונפגעים שבחרו לפנות להליך האזרחי. המחקר התבצע בשיטת מחקר משולבת, כמותית ואיכותנית, וכלל 74 משתתפות ומשתתפים במהלך מאי-יוני 2021.

נמצא כי תפיסות הנפגעות והנפגעים שלא הגישו תביעות כוללות חסמים וחששות הקשורים במאפייני מערכת המשפט עצמה, בקשיים רגשיים אישיים ובחוסר בידע ובמידע לגבי מאפייני ההליך. בגורמים הנחוצים להנגשה נמנו מערך ליווי מוסדר ושקיפות של ידע, מידע וסיפורים אישיים. בציר המשלים, נפגעות שבחרו בהגשת תביעה אזרחית תיארו חוויות מורכבות וקשיים מול מערכת המשפט, על שלל נציגיה, לצד הזדמנויות להעצמה ולהשגת תחושה אישית של "צדק".

עמדותיהן של הנפגעות לגבי האפשרות להגיש תביעה אזרחית ולגבי החסמים שתוארו במחקר זה לא נמצאו בספרות, ויש בהן כדי לסייע לקדם את פיתוחו והנגשתו של אפיק זה ולהעשיר את הידע הפרקטי והתיאורטי של העוסקות והעוסקים בתחום.

הקדמה

אזרחית (נגררת או עצמאית) מתוארת לעיתים כמענה שיש בכוחו להיות אפיק נוסף לנפגעי ונפגעות אלימות מינית, לצד ההליך הפלילי, מתוך הנחה שמאפייניו המובחנים יכולים להתאים לצורכיהם הייחודיים של נשים וגברים שעברו פגיעה מינית.

לצד הביטוי של תפיסות אלה בטקסטים שונים, יש בעולם מעט מאוד מחקרים שבחנו ערוץ משפטי זה על היבטיו היחודיים, ולמיטב

מחקר זה מבקש לבחון את השימוש בתביעות נזיקיות כאפיק פעולה משפטי לנפגעות ונפגעי אלימות מינית.

האפשרות לשימוש בתביעות אזרחיות במקרים של פגיעה מינית הולכת וקונה לה מקום בתחום תביעות הנזיקין.¹ האפשרות להגיש תביעה

1 ראו, למשל, י' ביטון, 2018. "קפיטליזם דיני הנזיקין: לשחק את המשחק או להמציא משחק חדש?" דין דברים, יא, עמ' 146–77.

רקע: פגיעה מינית והליכים משפטיים

פגיעה מינית כתופעה חברתית

המונח "פגיעה מינית"³ מתאר התנהגות או מעשה מיני הנכפה על אישה, גבר, ילד או ילדה ללא הסכמתם. פגיעה מינית היא חוויה טראומטית ייחודית אשר לה השלכות ונזקים הממשיכים להדהד בחייה של הנפגעת,⁴ משפחתה וקרוביה במשך שנים רבות, לעיתים במשך חיים שלמים.⁵

פגיעה מינית היא תופעה נפוצה הפוגעת בנשים, בגברים, בילדות ובילדים. היא פוגעת בכבוד האדם (והאישה), בחירותה, בפרטיותה ובזכותה לשוויון. מחקרים שנעשו בארץ ובעולם מלמדים שאחת מבין שלוש נשים תיפגע פגיעה מינית במהלך חייה, אחת מבין

ידיעתנו בישראל אין בכלל.² מחקר זה מבקש להתחיל ולמלא את הלקונה ולשפוך אור על שתי נקודות: האחת, תפיסותיהם של נפגעים ונפגעות בנוגע להגשת תביעה אזרחית נזיקית כנגד הפוגעים; והשנייה, חוויותיהן של נפגעות שבחרו לפנות לאפיק זה. מטרתו של המחקר להעשיר את הידע הקיים בתחום ולתרום לשדה התיאורטי והמעשי.

בחלק הראשון של מאמר זה נציג סקירה של תופעת הפגיעה המינית וצורכי נפגעות ונפגעים. לאחר מכן נתמקד בפערים בין עולם המשפט לעולם הפגיעה, על הקשיים והמורכבויות שעיימם מתמודדות נפגעות הבוחרות לפנות להליכים משפטיים. בהמשך נתמקד במאפייניהם של הליכים משפטיים אזרחיים ובאפשרויות שביכולתם להציע לנפגעות תקיפה מינית כרקע למחקר עצמו ולממצאיו. בסיכומו של המאמר נבחן את הממצאים ומשמעותם, ונציע דרכי פעולה אפשריות כדי להנגיש הליכים נזיקיים לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית.

3 בשל השימוש הנפוץ במונחים שונים, וביניהם "פגיעה מינית", "תקיפה מינית", "עבירות מיני" ו"הטרדה מינית", יתייחס מאמר זה למונח הכולל "פגיעה מינית".

4 כאשר נדרשנו לתאר את הנפגעות והנפגעים בגוף סתמי יחיד בחרנו להשתמש בעיקר בלשון אישה. הדברים נכונים לנשים נפגעות ולגברים נפגעים כאחד.

5 לקריאה נוספת: ג"ל הרמן, 1994. טראומה והחלמה, תל אביב: עם עובד; K. M. Gorey & D. R. Leslie, 1997. "The prevalence of child sexual abuse: Integrative review adjustment for potential response and measurement biases", *Child Abuse & Neglect*, 21(4), pp. 391–398; J. Barth, L. Bermetz, E. Heim, S. Trelle, & T. Tonia, 2013. "The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis", *International Journal of Public Health*, 58(3), pp. 469–483; W. C. Holmes & G. B. Slap, 1999. "Sexual abuse of boys: Definition, prevalence, correlates, sequelae, and management", *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(5), pp. 631–632

2 נכון למועד יצירת המחקר. בשנה החולפת (2022) פורסמו מסקנות הצוות להגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה של משרד המשפטים, אשר כלל מחקר פנימי על הגשת תביעות אזרחיות על ידי נפגעי/ות עבירה. ממצאי מחקר זה הוצגו בפני הצוות בעת גיבוש ההמלצות. לקריאה נוספת ראו מאמרה של ד"ר עו"ד בת-עמי ברוט בקובץ זה: "לקראת מענה איטרדיסינפלינרי לנפגעות ונפגעי עבירות מיני: זרקור על היבטים אזרחיים", עמ' 81–87.

מורכבת מאינדיבידואלים, שלהם צרכים שונים הנובעים ממצב נפשי ספציפי, מהשלב בתהליך ההחלמה ומגורמים אישיותיים וסביבתיים נוספים.¹⁰ עם זאת, מחקרים ועיסוק רב שנים בתחום העלו כמה צרכים שנפגעות ונפגעים רבים סימנו כמשמעותיים להם בתהליך ההתמודדות וההחלמה, הרלוונטיים במיוחד למפגש עם מערכת המשפט.

אחד הצרכים המרכזיים שתיארו נפגעות ונפגעי אלימות מינית במחקרים הוא הצורך **בהכרה** ובמתן תוקף לפגיעה ולהשלכותיה.¹¹ הכרה זו יכולה "להתקבל" ממקורות שונים: הפוגע עצמו, בני המשפחה שלהן, חברים קרובים או גופים מוסדיים או מדינתיים. בעיקרו של דבר נפגעות אלימות מינית מעוניינות שהאדם שפגע בהן יוכר כנושא באחריות לפגיעה ולמעשיו.¹²

פעמים רבות נפגעות שפונות להליך המשפטי רוצות לקבל הכרה בפגיעה שעברו מצד בית המשפט, בדמותו כסוכן חברתי המייצג חוק וצדק, אפילו יותר משהן רוצות לראות את הפוגע נענש על מעשיו.¹³ מלבד הצורך בהכרת המשפחה, החברה ומערכת המשפט, הנפגעות

ארבע נשים תיאנס, ואחד מבין חמישה גברים יהיה נתון לפגיעה מינית במהלך חייו.⁶

החוק הישראלי מגדיר שורה של עבירות מין והטרדה מינית האסורות על פי חוק, המהוות עבירה פלילית ועילת תביעה אזרחית נזיקית.⁷

לפגיעה מינית, הן זו המתחרשת בילדות והן זו המתרחשת בבגרות, מאפיינים ייחודיים העלולים לגרום להשלכות נפשיות רחבות היקף לאורך שנים, ובפרט לסיכון גבוה לפתח הפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD) והפרעה פוסט-טראומטית מורכבת (C-PTSD).⁸

צורכי נפגעות ונפגעים במפגש עם מערכת המשפט

הנפגעת היא לרוב המחוללת הבלעדית של הליכים משפטיים שעניינם פגיעה מינית, אם באמצעות הגשת תלונה פלילית, אם תביעה נזיקית ואם תביעה לבית הדין לעבודה.⁹ הבחירה בפנייה להליכים אלו יכולה לנבוע ממגוון סיבות וציפיות, שכן אוכלוסיית "הנפגעות והנפגעים"

10 K. Daly, 2014. "Reconceptualizing sexual victimization and justice", In F. Vanfraechem, I. Pemberton, & A. Ndahinda (eds.), *The International Handbook of Victimology*, London: Routledge, pp. 378–395; M. Keenan, 2014. *Sexual Trauma and Abuse: Restorative and Transformative Possibilities? A Collaborative Study on the Potential of Restorative Justice in Sexual Crime in Ireland*, Dublin

11 J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571–602

12 M. H. Weiner, 2020. "Civil recourse insurance: Increasing access to the tort system for survivors of domestic and sexual violence", *62 Arizona Law Review*, 957, 998

13 J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571–602

6 להרחבה על היקף תופעת האלימות המינית בעולם ונתונים ממחקרים ראו בעמוד הנתונים באתר איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית: <https://www.1202.org.il/centers-union/info/statistics/general-data>

7 חוק העונשין, תשל"ז-1977, סימן ה': עבירות מין; החוק למניעת הטרדה מינית, תשנ"ח-1998.

8 להרחבה על ההשלכות הנפשיות של פגיעה מינית ראו ע' ברנר, 2017. "פגיעה מינית ובריאות הנפש", הנזקים הסמויים מן העין: דוח איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית לשנת 2017. להרחבה על ההשלכות הבריאותיות של פגיעה מינית ראו ש' דפנה תקוע, ה' לייבוביץ-דיאמנט וא' פדואה, 2017. "פגיעה מינית והשלכותיה במערכת הבריאות", הנזקים הסמויים מן העין: דוח איגוד מרכזי הסיוע לשנת 2017.

9 יצוין כי מערכת אכיפת החוק מוסמכת לפתוח בחקירה פלילית גם בהיעדר תלונה, אך נדיר מאוד שהליכים אלו יבשילו לכתב אישום בלא השלמת התלונה או למצער עדות נפגעת העבירה.

לרשויות השונות, מתוך אמונה שכאשר נפגעות קמות, משמיעות את קולן ותובעות את האדם שפגע בהן, הן עשויות לגרום לכך שפחות אנשים יבצעו פשעים אלו בעתיד.¹⁶

כאשר מציבים את הצרכים של נפגעות ונפגעים אל מול מאפייניהם של הליכים משפטיים אפשר לתאר אותם כלא מותאמים ואף מנוגדים. כאמור, נפגעות מבקשות לקבל הכרה חברתית ותמיכה, אך במערכת המשפט הן נתקלות שוב ושוב בפקוק ובחוסר אמון בהן ובדבריהן. הן מבקשות להשיג כוח, להחזיר את תחושת השליטה לחייהן, אך במערכת המשפט עליהן להתאים את עצמן לפרוצדורות מורכבות ולהפקיד את השליטה בידי עורכי ועורכות הדין ובידי השופטות/ים. הן מעוניינות לספר את סיפורן בצורה נוחה ובטוחה, במילים שלהן ובתוך סביבה מתאימה, אך בבית המשפט, ואף קודם לכן במשטרה והמול הפרקליטות, הן מוגבלות לחקירה ולמענה לשאלות מוכתבות, ופעמים רבות מתקשות בהעברת סיפור קוהרנטי. בבית המשפט הן נדרשות לחיות פעם נוספת את הטראומה ולהתעמת באופן ישיר עם האדם שפגע בהן ועם באי כוחן.¹⁷

מחקרים שנערכו במדינות שונות בעולם מצאו שנפגעות אלימות מינית אשר בחרו להגיש תביעה אזרחית ביקשו להשיג מטרות עקרוניות חוץ-משפטיות, ובכללן הכרה, קבלת אחריות, העצמה, הרתעה, השמעת קול, החלמה וכבוד.¹⁸

מבקשות את הכרת הפוגע בפגיעה, והודאתו במעשיו. הודאה זו, בדומה לקביעת בית המשפט כי הפוגע אשם במעשיו ובנזק שגרם, היא הוכחה חיצונית לעצם קיום הפגיעה ולעובדה שהן אינן אשמות בה. הודאה זו משמשת כמעין "הוכחה" גם למשפחתן ולסביבתן הקרובה, שפעמים רבות אינן תומכות בהן ואינן מכילות את קשייהן.¹⁴

צורך משמעותי נוסף שתיארו נפגעות הוא הצורך ב**צידוק**, כלומר נקיטת עמדה ברורה על ידי החברה והקהילה של גינוי הפגיעה והוקעת הפוגע. במקרים רבים פוגעים מינית מבקשים לגרום לנפגעות ביוש ולבודדן מהחברה. מנגד, נפגעות מבקשות, בין היתר באמצעות פנייה למערכת המשפט, להעביר את נטל הבושה אל הפוגעים. הצורך בהטלת אחריות על הפוגע באמצעות חשיפה, גינוי והוקעה בולט גם הוא פעמים רבות כרצון חזק יותר מרצון לשלול את חירות הפוגע. ככלל, הרצון בחשיפת הפוגע בפומבי הוא מאפיין משמעותי בקרב נפגעות שבוחרות לפנות להליכים משפטיים.¹⁵

מטרה נוספת של נפגעות בפנייה לרשויות היא השגת **הרתעה**. אין מדובר רק בהרתעת הפוגע הספציפי מפני פגיעה בנפגעת המסוימת, שכן פוגעים מינית הם בעלי סבירות גבוהה להפוך לפוגעים סדרתיים. לכן הרתעה כללית גם היא יעד של נפגעות אלימות מינית בבוחרן לפנות

14 יי' לבבי וע' פלד, 2004. "לא מוותרות: גרותן של נשים נפגעות גילוי עריות", בתוך צ' זליגמן ו' סולומון (עורכות), הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, עמ' 54-81; K. Daly & S. Curtis-Fawley, 2006. "Justice for victims of sexual assault: Court or conference?" In K. Heimer & C. Kruttschnitt (eds.), *Gender and Crime: Patterns of Victimization and Offending*, New York: New York University Press, pp. 230-265

15 J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571-602

16 M. H. Weiner, 2020. "Civil recourse insurance: Increasing access to the tort system for survivors of domestic and sexual violence", *62 Arizona Law Review*, 957, 1007

17 J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571-602

18 M. H. Weiner, 2020. "Civil recourse insurance: Increasing access to the tort system for survivors of domestic and sexual violence", *62 Arizona Law Review*, 957, 991

התמודדות מערכת המשפט עם מקרי פגיעה מינית

הליך פלילי במקרים של פגיעה מינית

נכון להיום, מרבית ההליכים המשפטיים העוסקים בעבירות מין והטרדה מינית מתנהלים באפיק הפלילי, עם הגשת תלונה על ידי נפגעת העבירה.

ככלל, עוסק ההליך הפלילי במבצעי העבירות. רשויות החוק עוסקות בתפיסה, בשפיטה ובענישה של אותם עבריינים. שנים רבות הייתה נהוגה, בישראל ובעולם, התפיסה המייחסת חשיבות משנית לעניינם של נפגעי ונפגעות העבירה במסגרת ההליך הפלילי.²²

בישראל, כמרבית מדינות העולם, המדינה נחשבת לצד שנפגע מביצוע העבירה, וככזו היא בעלת הזכות לנקוט צעדים כנגד האדם שביצע אותה ולהעמידו לדין. תפיסה זו גורסת שהמדינה מקבלת אחריות על הסבל של הפרטים שנפגעו במסגרתה ומפקיעה את הקונפליקט מידיהם. על פי שיטת המשפט האדברסרית הנוהגת בישראל, ההליך מתנהל בין המדינה ובין מבצע העבירה, ונפגעת העבירה אינה שותפה להליך ואינה צד לו למעט מתן עדות.²³ שיטה זו עלולה לדחוק את הנפגעות עד כדי הפיכתן לכלי ראיית, תוך התעלמות מצורכייהן ומהמחיר שהמפגש עם המערכת גובה מהן.²⁴

לפי הביקורת הפמיניסטית, המערכת המשפטית הקיימת מתקשה להתמודד עם מקרים של אלימות מינית ועם נפגעות תקיפה מינית בשל השקפות ותפיסות פטריארכליות המשתקפות באמצעות צידוקים למעשי אונס ופגיעות מגדריות אחרות.¹⁹

למערכת המשפט יכול להיות תפקיד משמעותי במאבק הפמיניסטי להשגת שוויון, הן כדרך לשינוי והן כיעד לשינוי. המערכת כגורם מדינתי יכולה להעניק לנפגעות הכרה ציבורית בפגיעה, לעיתים לצד פיצוי, וכן לספק הרתעה לפוגעים מביצוע פגיעות נוספות. ביטויים להישגים פמיניסטיים אפשר לראות בתיקונים שהוכנסו לחוק ולמערכת המשפט בשנים האחרונות.²⁰ עם זאת, נטען כי שינויים הנוגעים להגברת האכיפה והחמרת הענישה, אף שהם חשובים, למעשה במקרים רבים עשויים להתעלם מצורכי הנפגעות, אשר לפי הגישה הפמיניסטית יש לאפשר להן להשמיע קולן ולהיות קשובים לרצונותיהן.²¹

19 א' קמיר, 2002. פמיניזם, זכויות ומשפט, ירושלים: משרד הביטחון; י' ביטון, 2018. "קפיטליזם בדיני הנזיקין: לשחק את המשחק או להמציא משחק חדש?" דין חברים, יא, עמ' 77-146; C. Q. Hopkins, 2012. "Temperind idealism with realism: Using restorative justice processes to promote acceptance of responsibility in cases of intimate partner violence", *Harvard Journal of Law & Gender*, 35, pp. 311-355; C. A. MacKinnon, 1989. *Toward a Feminist Theory of the State*, Cambridge: Harvard University Press.

20 ע' נגבית' ות' ברנבלום, 2011. "מבט פמיניסטי ביקורתי על הישגי הרפורמות החקיקתיות בדיני האונס", המשפט, טז, עמ' 209-237.

21 C. Q. Hopkins, 2012. "Temperind idealism with realism: Using restorative justice processes to promote acceptance of responsibility in cases of intimate partner violence", *Harvard Journal of Law & Gender*, 35, pp. 311-355

22 א' ינאי, 2003. "חידוש במשפט הפלילי: הגשת תסקיר נפגע עבירת מין על ידי שרות מבחן למבוגרים", בתוך מ' חובב, ל' סבה ומ' אמיר (עורכים), מגמות בקרימינולוגיה: תיאוריה, מדיניות וישום, ירושלים: ארט פלוס, עמ' 235-272; ל' עציוני, 2009. גילוי עריות, שריגים-ליאון: נבו.

23 ל' עציוני, 2009. גילוי עריות, שריגים-ליאון: נבו; ל' סבה וט' גל, 2003. "זכויות נפגעי עבירה בישראל", בתוך א' ברק (עורך), ספר שמגר: מאמרים, ב, תל אביב: לשכת עורכי הדין בישראל, עמ' 157-212.

24 ר' לוריא, 2012. "יישום הליך נאות לנפגעות תקיפה מינית בהליך הפלילי", עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן; M. Keenan, 2014. *Sexual Trauma and Abuse: Restorative and Transformative Possibilities? A Collaborative Study on the Potential of Restorative Justice in Sexual Crime in Ireland*, Dublin

הנפגעות להשמיע את קולן משפיעה רבות על שביעות הרצון שלהן מההליך המשפטי. ואולם גם נפגעות שזכו להשמיע את קולן בהליך מדווחות כי לתחושתן קולן לא באמת נשמע בין כותלי בית המשפט.²⁷

יתרה מכך, נפגעות שעברו פגיעה מינית ופנו להליך הפלילי מצפות שינהגו בהן בכבוד, ייתנו אמון בדבריהן, יעדכנו אותן בשלבי ההליך וייענו לצורך שלהן בביטחון ובתמיכה.²⁸ אולם ההליך הפלילי אינו מותאם לצורכיהן, ופעמים רבות הן מרגישות "נבגדות" במהלכו ו"מואשמות" בתוכו ומחוצה לו.²⁹ בספרות פעמים רבות מתוארת חוויית הנפגעות בהליך הפלילי כ"אונס שני" ו"מסע ייסורים" – חוויית פגיעה נוספת על הפגיעה שכבר עברו, בדמות חוסר אמון, זלזול, פקפוק, ניכור והפיכתן לאובייקט.³⁰

על אף הפוטנציאל המיטיב של ניהול ההליך בידי המדינה כביטוי לפרישת חסות והגנה מערכתית, יש לתת את הדעת על כך שבפועל מעטים המקרים שבהם מוגשים כתבי אישום.²⁵ משכך נמנעים מהן ההכרה והתיקוף אשר חיפשו בהליך מלכתחילה.

בחתירתה של מערכת המשפט להוכחת אשמה מעבר לכל ספק סביר היא דורשת דיוק וודאות.²⁶ עם זאת, עמימות וחוסר ודאות הם פעמים רבות חלק אינהרנטי מהפגיעה המינית ומהשלכותיה. נפגעות רבות אינן מסוגלות לספק למערכת סיפור קוהרנטי עם פרטים מדויקים של מיקום, זמן ועוד, לא בשל היעדר אמינות, אלא מכורח הפעלת מנגנוני הגנה והתמודדות בעקבות הטראומה. נפגעות רבות מתקשות להכיל את העובדה שאי אפשר להעמיד את הפוגע לדין בגין הפגיעה שחו בשל כשלים משפטיים או ראייתיים.

ההליך הפלילי עצמו עלול לגבות מהנפגעת מחיר, ויש לו השלכות נוספות עליה. עדותה של נפגעת שעברה פגיעה מינית בחקירה במשטרה ובבית המשפט, למשל, מלווה פעמים רבות בשאלות מביכות ובחדירה לפרטיות, שיכולה להגיע לכדי השפלה בחקירה הנגדית. לנפגעת לא ניתנת האפשרות לספר שם את סיפורה בדרך שהייתה רוצה לספר אותו או באופן שבו חוותה אותו, על כל הבלבול והתחושות שמייצרת הפגיעה, שהרי היא כפופה לכללים פרוצדורליים שאינם מוכרים או מובנים לה בהכרח. פגיעה מינית גוזלת מהנפגעת את קולה, ולכן להשמעת קולה ודבריה יש חשיבות בהחזרת תחושת השליטה שנפגעה. אך אם עליה להשמיע את קולה באופן ובדרך שהמערכת המשפטית מכתיבה, לא תמיד תושג המטרה של השמעת הקול. משכך יכולת

25 ראו נתוני הפרקליטות, עמוד 29 לדוח זה.

26 מ' דדיה וע' דרויאן, 2004. "הקורבן בהליך המשפטי", בתוך צ' זליגמן וז' סולומון (עורכות), הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, עמ' 498-516.

27 ' ביטון, 2003. "חוויית חיים נשית וצפיות של נזק", משפטים, לג (3-2), עמ' 585-654.

28 L. Kelly, J. Lovett, & L. Regan, 2005. *A Gap or a Chasm? Attrition In Reported Rape Cases*, Home Office Research Study, 293, London; B. V. Stern, 2010. *The Stern Review: A Report by Baroness Vivien Stern CBE of an Independent Review into How Rape Complaints Are Handled by Public Authorities in England and Wales*, London: Government Equalities Office and Home Office

29 M. Keenan, 2014. *Sexual Trauma and Abuse: Restorative and Transformative Possibilities? A Collaborative Study on the Potential of Restorative Justice in Sexual Crime in Ireland*, Dublin; M. P. Koss, 2000. "Blame, shame, and community: Justic responses to violence against women", *American Psychologist*, 55(11), pp. 1332-1343

30 J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571-602; H. Dancig-Rosenberg & D. Pugach, 2015. "Between secondary victimization and positive victimology: The case of crime victims' Right Of Privacy", In N. Ronel & D. Segav (eds.), *Positive Criminology: The Good Can Overcome the*

הליך אזרחי נזיקי במקרים של פגיעה מינית

בשונה מההליך הפלילי, המתמקד כמתואר לעיל בהוכחת האשמה והענשת הפוגע, ההליך האזרחי-נזיקי מתמקד במתן פיצוי לנפגעת בגין הנזקים שנגרמו לה בעקבות הפגיעה, במטרה להעמידה במקום שבו הייתה לולא הפגיעה, במידת האפשר. אפשר לראות את דיני הנזיקין כאמצעי פיקוח של המדינה, שנועד למטרות פוליטיות ומוסריות כדרך להכווין התנהגויות חברתיות, להכיר בכך שאנשים פרטיים גורמים עוולות זה לזה, ולפיכך עליהם לתת דין וחשבון ואף לשלם על כך. אפשר לראות את דיני הנזיקין כמעין הכלאה בין משפט ציבורי למשפט פרטי, אשר מספקים מענה לאלו שנגרמו להם עוולות, ומאפשרים להם להשתמש בכוחם כדי לקבל תרופות מאלו שגרמו את העוול. פסיקת פיצויים מגלמת את אותה אחריות חברתית, וביכולתה להכווין התנהגות חברתית ולעצב נורמות חברתיות.³³

כאמור, עיקרה של תביעה נזיקית היא בהערכת שווי הנזקים ותרגומם לפיצויים שעל הפוגע, או על גורמים שלישיים הנושאים באחריות לפגיעה דוגמת מוסד חינוכי, מקום עבודה וכו', לשלם לנפגעת. אלא שבמקרים של פגיעה מינית יש קושי להעריך ולכמת את הנזק שנגרם, ומאליו ברור שאין ביכולתו של הפיצוי להשיב לנפגעת את שנגזל ממנה. לכן השאיפה היא לקביעת פיצוי בסכום הוגן שיוכל להקל את חייה של הנפגעת.³⁴

בדומה לפנייה להליך הפלילי, לעצם הפנייה להליך האזרחי עשויים להיות יתרונות

פגיעה מינית נבדלת מפשיעה אחרת באופן מהותי, בשל מאפייניה הייחודיים, ובכללם האשמה עצמית של הנפגעת ומורכבות הדיווח למערכת החוק. אף אם תעשה מערכת המשפט הפלילי מאמצים ותשפר את הנגישות והיחס שלה לנפגעות, נראה כי בבסיסה תתקשה לספק את הצרכים של הנפגעות ולהגשים את התקוות שהן תולות בה. בשל המאפיינים המיוחדים, פגיעות מיניות וטיפול בהן מצריכים מענה אחר וייחודי של "צדק", אך דבר זה אינו קיים במערכות משפט פלילי במרבית מדינות העולם.³¹

בשנים האחרונות הציפו מחאות הרשת #MeToo ו-#לא_התלוננתי את חוסר שביעות הרצון של נפגעי ונפגעות אלימות מינית מהתנהלות מערכת אכיפת החוק ואת הזעקה שלהן להשגת צדק, גם באפיקים אחרים.³²

Bad, Routledge, pp. 292–306; D. Pugach, A. Peleg, & N. Ronel, 2018. "Lingual injury: Crime victims between the criminal justice system and the media", *International Review of Victimology*, 24(1), pp. 3–23; J. L. Herman, 2003. "The mental health of crime victims: Impact of legal intervention", *Journal of Traumatic Stress*, 16, pp. 159–166

J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571–602; M. Keenan, 2014. *Sexual Trauma and Abuse: Restorative and Transformative Possibilities? A Collaborative Study on the Potential of Restorative Justice in Sexual Crime in Ireland*, Dublin

32 כ' קלר-חלמיש, וע' פלג-קוריאט, 2020. "ממחאה לאיחוי: מחאת #MeToo כרקע לפיתוח והנגשה של תהליכי צדק מאחה במקרים של פגיעה מינית", קרימינולוגיה ישראלית, ט, עמ' 33; I. Peleg-Koriat & C. Klar-Chalamish, 2020. "The #MeToo movement and restorative justice: Exploring the views of the public", *Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice*, 23(3), pp. 239–260

33 ' ביטון, 2003. "חוויות חיים נשית וצפיות של נזק", משפטים, לג (2–3), עמ' 585–654; ' עזיוני, 2009. גילוי עריות, שריגים-ליאון: נבו; M. H. Weiner, 2020. "Civil recourse insurance: Increasing access to the tort system for survivors of domestic and sexual violence", *62 Arizona Law Review*, 957, 997

34 ' עזיוני, 2009. גילוי עריות, שריגים-ליאון: נבו.

בגלל הבושה, העלויות וחוסר הנוחות הנלווים להתגוננות מפני תביעה משפטית.³⁷

הבדל משמעותי נוסף שיש לציין הוא השוני בדרישות הראייתיות. ההליך הפלילי דורש הוכחה של מעל לכל ספק סביר כדי להרשיע נאשם, ואילו בהליך האזרחי נטל ההוכחה הוא מעל 50% במאזן ההסתברויות. כלומר קל יותר לקבוע אשמה בהליך האזרחי, כך שלכאורה ייתכנו מקרים שבהם אפשר לזכות בהליך האזרחי כאשר לא ניתן היה להרשיע בפלילים בשל היעדר ראיות מספיקות להרשעה. קביעת אחריות נזיקית בהליך האזרחי היא הכרה בפגיעה שעברה הנפגעת, ובכך ממלאת צרכים חשובים של נפגעות גם כאשר חוו אכזבה מהדין הפלילי. בשל הסיכוי הגבוה יותר לקביעת האחריות, לצד חובת ההוכחה הנמוכה יותר והשליטה הגבוהה יותר של הנפגעת בתביעה ובהליך המשפטי תביעה נזיקית עשויה להיות מסלול עדיף לנפגעות לענות על צורכיהן.³⁸

למרות כל המפורט לעיל הכתיבה האקדמית העוסקת בחוויות של נפגעות בהליך האזרחי דלה ביותר, אך אפשר ללמוד ממנה שבדומה להליך הפלילי ועל אף המאפיינים השונים פעמים רבות גם בהליך האזרחי הנפגעות נמצאות במקום שולי ומוחלש למול הכללים והפרוצדורות הנוקשים של מערכת המשפט.³⁹

טיפוליים לנפגעות שעברו פגיעה מינית, דוגמת האפשרות להרגיש מידה מסוימת של שליטה על עצם ההחלטה לתבוע ולפתוח בהליך, השתתפות בהליך המשפטי והשמעת קולן במסגרתו והתייחסות מערכת המשפט אליהן כראויות לקבל פיצוי על הנזק שנגרם להן.³⁵

מאפייני ההליך האזרחי במקרים של פגיעה מינית

ככלל, תביעה אזרחית-נזיקית יכולה להיות מוגשת במקביל להליך הפלילי, לאחריו או ללא כל קשר לקיומו. במקרים של תביעה אזרחית-נזיקית המוגשת בנפרד מההליך הפלילי, ולא כתביעה נגזרת לפלילי, אפשר לראות הבדלים בין הדין הפלילי לאזרחי, שהם למעשה יתרונות פוטנציאליים בתביעה נזיקית לנפגעות שעברו פגיעה מינית.

בשונה מההליך הפלילי שבו הנפגעת אינה צד להליך, בהליך האזרחי הנפגעת היא זו שתובעת את הפוגע. היא שיוזמת את התביעה, וזו מאפשרת לה להיפרע מן הפוגע באופן אישי וישיר בגין הנזק שגרם לה. כתובעת מתאפשר לנפגעת להשיב את השליטה לידיה, וביכולתה לבחור ולקבל החלטות לגבי פתיחת ההליך, המשכו וסיומו.

שוני נוסף הוא הסעד בדמות פיצוי כספי ולא ענישה. כאמור, לכל נפגעת רצונותיה שלה, אך לפעמים פיצוי כספי עשוי להיות הסעד שהיא מבקשת להשיג. דיני הנזיקין בעצם מבססים הרתעה המגולמת באיום כלכלי.³⁶ זאת ועוד, מומחים לדיני הנזיקין סבורים כי ההרתעה נגרמת לא רק בשל האיום הכלכלי, אלא גם

M. H. Weiner, 2020. "Civil recourse insurance: 37 Increasing access to the tort system for survivors of domestic and sexual violence", 62 *Arizona Law Review*, 957, 1008

שם. 38

J. L. Herman, 2005. "Justice from the victim's perspective", *Violence Against Women*, 11(5), pp. 571–602; M. Keenan, 2014. *Sexual Trauma and Abuse: Restorative and Transformative Possibilities? A Collaborative Study on the Potential of Restorative Justice in Sexual Crime in Ireland*, Dublin

M. H. Weiner, 2020. "Civil recourse insurance: 35 Increasing access to the tort system for survivors of domestic and sexual violence", 62 *Arizona Law Review*, 957, 1005

36 ל' עיזוני, 2009. גילוי עריות, שריגים-ליאון: נבו.

המחקר הנוכחי

מטרות המחקר

בשל הוואקום המחקרי בנושא הליכים נזיקיים במקרי פגיעה מינית, ולמול הצגתו של האפיק האזרחי כמענה מבטיח לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, הוגדרו מטרותיו של המחקר הנוכחי כלהלן:

1. הבנת האופן שבו נפגעות ונפגעי תקיפה מינית תופסים את הפנייה להליכים אזרחיים ואת מערכת המשפט האזרחי.

2. זיהוי חסמים ודרכים שבהן אפשר לסייע להנגיש את ההליך האזרחי לנפגעים ונפגעות.

3. בחינת החוויות של נפגעות ונפגעים שפנו לאפיק האזרחי והגישו תביעה אזרחית נזיקית.

מתודולוגיה

המחקר התבצע בשיטת מחקר משולבת: כמותית ואיכותנית. לכל אחת מהאסטרטגיות יש מגבלות שונות והטיות אשר משפיעות על מהימנות הממצאים. מכאן שהשימוש בשתי השיטות יחד מעלה את הפוטנציאל לנטרל את אותן הטיות ולספק תמונת מצב רחבה ומקיפה יותר על התופעה.⁴⁰ נוסף על כך, ממצאים איכותניים יכולים להוסיף על הממצאים הכמותיים ולשפוך אור על צדדים שלא באים לידי ביטוי בחלק המספרי.⁴¹

שיטת המחקר האיכותנית מניחה שכדי להבין את התופעה הנחקרת יש לאסוף מידע מהנחקרים אשר חוו את התופעה באופן אישי ולעמוד על משמעותה בעיניהם. לפי שיטה זו, כדי לחקור את התופעה יש להבין את נקודת המבט של המראייין מתוך עמדה אמפתית, ולאפשר למראיינים לתאר את חוויותיהם בדרך סובייקטיבית, בקולם ובשפתם.⁴² המחקר הנוכחי נשען על ההנחה כי ההתבססות על קולן או כתביהן של הנפגעות מעצימה אותן ומאפשרת להן להשמיע את אותו קול שבעבר לא קיבל מספיק מקום.⁴³ כאשר העיסוק הוא בנפגעי ונפגעות תקיפה מינית, שבמקרים רבים השתיקו את עצמם במשך זמן רב, במה לקולם ועמדתם היא בעלת חשיבות רבה ויש לה אפקט מעצים של הכרה ומתן תוקף.

מהלך המחקר

לצורך מחקר זה נבנה שאלון ייחודי אשר בו שאלות כמותיות שלהן כמה תשובות אפשריות, לצד שאלות פתוחות (איכותניות). המחקר הופץ באמצעות קבוצות ווטסאפ מתאימות, דרך עמוד הפייסבוק של איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, בקבוצות פייסבוק רלוונטיות ובאמצעות הפניה של רכזות ליווי בהליכים משפטיים במרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בחודשים מאי-יוני 2021.

לשאלון התקבלו 74 תגובות, מהן 70 של נשים (כולל אישה טרנסג'נדרית אחת) ו-4 של גברים.

J. W. Creswell, 1998. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*, Thousand Oaks, CA: Sage; E. G. Guba & Y. S. Lincoln, 1994. "Competing paradigms in qualitative research", In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.), *Handbook of Qualitative Research*, Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 17–105

M. Cortazzi, 1994. "Narrative analysis", *Language Teaching*, 27(3), pp. 157–170; C. Gilligan, 1982. *In a Different Voice*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press

A. Tashakkori & C. Teddlie (eds.), 40 2003. *The Handbook of Mixed Methods in the Social and Behavioral Sciences*, Thousand Oaks, CA: Sage; W. G. Axinn & L. D. Pearce, 2006. *Mixed Method Data Collection Strategies*, New York: Cambridge University Press

H. Yoshikawa, T. S. Weisner, A. Kalil, & N. 41 Way, 2008. "Mixing qualitative and quantitative research in developmental science: Uses and methodological choices", *Developmental Psychology*, 44(2), pp. 344–354

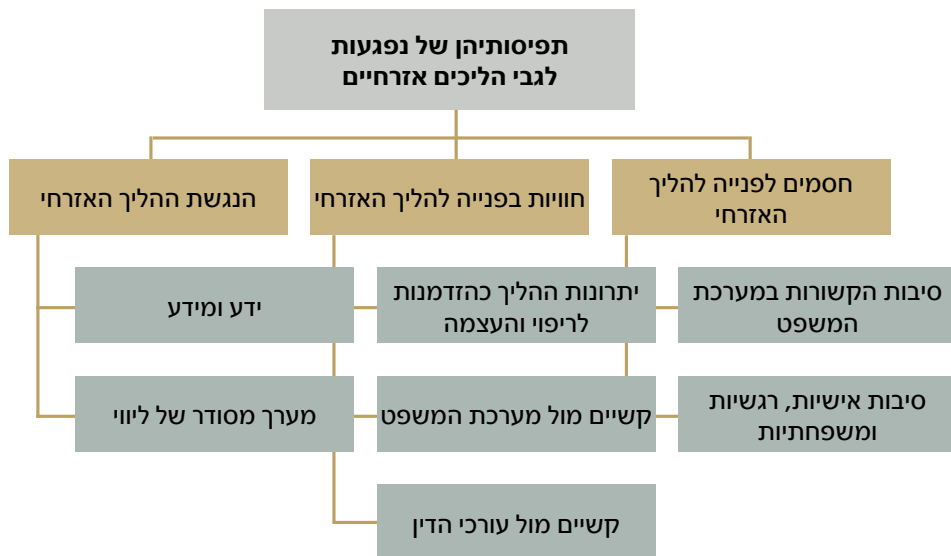
ממצאי המחקר

ממצאי המחקר יוצגו באמצעות שני צירים מרכזיים:

1. הפרק הראשון: **תפיסות של נפגעות ונפגעים שלא פנו להליך נזיקי** – תפיסותיהן של נפגעות שלא פנו להליך האזרחי באשר להגשת תביעה אזרחית.

חלק זה מציג את הסיבות שתיארו נפגעים ונפגעות שבגינן לא פנו להליך האזרחי ואת התפיסות שלהם לגבי גורמים שיכולים היו לסייע להם לפנות להליך האזרחי.

2. הפרק השני: **תפיסות וחוויות של נפגעות ונפגעים שפנו להליך נזיקי** – תיאור החוויות של נפגעים ונפגעות שפנו להליך האזרחי.

מפת הממצאים**פרק ראשון: תפיסות של נפגעות ונפגעים שלא פנו להליך נזיקי****חלק ראשון: חסמים לפנייה לאפיק האזרחי**

תפיסותיהן של נפגעות בנוגע לפנייה להליך האזרחי מתמקדות בשלוש תמות:

1. סיבות הקשורות למערכת המשפט
2. סיבות אישיות, רגשיות ומשפחתיות
3. תדמיתו של ההליך האזרחי ומחסור בידע

לפרק זה שני חלקים: הראשון, תפיסותיהן של נפגעות ונפגעים את החסמים בפנייה לאפיק האזרחי; והשני, תפיסותיהן של נפגעות לגבי גורמים שיכולים לסייע, להנגיש או לעודד פנייה להליך האזרחי. מצרפם של שני החלקים מייצר תמונה רחבה של תפיסותיהן של נפגעות שלא הגישו תביעה אזרחית בנוגע להגשתה של תביעה שכזו.

סיבות הקשורות במערכת המשפט

הנפגעות שהשתתפו במחקר קשרו את בחירתן שלא לפנות לאפיק האזרחי בסיבות שקשורות במערכת המשפט, דוגמת החשש שאין מספיק ראיות משפטיות כדי "להצליח" באפיק זה, אי-אמון במערכת אכיפת החוק באופן כללי או חוויות קשות שעברו בהליך הפלילי.

כשני שלישים (67%) מהמשיבות בחלקו הכמותי של המחקר השיבו שלא פנו להליך האזרחי בשל חשש ממה שיעברו בבית המשפט במסגרת ההליך. 57% מהמשיבות ציינו את החשש מעימות עם הפוגע. בפירוט המילולי הסבירו משיבות שהן חוששות מקשיים ראייתיים הנובעים מטבעה של הפגיעה ומהתאמת המקרה לביורר משפטי:

[אני] מרגישה שהפגיעה שלי נמצאת בתחום אפור מדי למערכת המשפט.

לא יודעת אם אפשר להגיש תביעה על סוג העבירות האלה, הן היו מעורפלות יותר ממשוט אונס. רוב השנים הוא גם היה קטין. גם אין לי כמעט שום הכוחות חוץ מהזיכרונות המבולבלים שלי.

שיעור זהה (67%) של המשתתפות גם ציינו את ההוצאות הכלכליות שכרוכות בפנייה להליך משפטי אזרחי כסיבה שבגינה לא פנו לאפיק זה. כפי שתיארה אחת המשיבות:

נפגשתי עם עורך דין שאמר שזה הליך ארוך ומסובך ולא יהיה [לו] כסף לשלם אז אין טעם.

משיבה אחרת הסבירה את חששה מבית המשפט בשל אורך ההליך הצפוי.

סיבות אישיות, רגשיות ומשפחתיות

הנפגעות שהשתתפו במחקר תיארו מגוון של סיבות אישיות, רגשיות או משפחתיות שבגינן לא פנו לאפיק האזרחי. בין תשובותיהן זיהינו

חשש מפגיעה במרקם המשפחתי, בחירה להפנות בשלב זה את המשאבים הרגשיים להחלמה, וכן חשש מההתמודדות הרגשית שכרוכה בניהול הליך אזרחי.

בחלק הכמותי השיבו 53% מהמשתתפות שלא פנו להליך בשל היעדר זמן ו/או משאבים רגשיים להתמודדות עם התהליך. 58% ענו שלא עשו זאת בשל חשש מעימות עם הפוגע. כאשר נשאלו מה היה מקל עליהן לו שקלו הגשת תביעה, השיבו 44% שתמיכה מצד הסביבה הייתה מקלה עליהן.

כך למשל תיארו המשתתפות את השיקולים של מצבן האישי:

המשפחה שלי לא יודעת ופחדתי ממה שזה יעשה לדינמיקה המשפחתית.

העדפתי למקד את הכוחות שלי בלטפל בעצמי, לא הרגשתי שיש לי את הכוחות להתמודד עם התהליך הזה.

כל תשלום ממנו הוא פגיעה בירושה של בני משפחה ושלי.

תדמיתו של ההליך האזרחי ומחסור בידע

הנפגעות שהשתתפו במחקר תיארו בתשובותיהן מחסור בידע על ההליך האזרחי, על האפשרות להגיש תביעה באמצעותו (באופן כללי ומבחינת תנאי הסף), על שלביו ומטרותיו. המשתתפות תיארו בתשובותיהן מחסור בידע ובהיכרות עם עורכות הדין שעוסקות בתחום, חוסר הבנה לגבי המשמעויות הכלכליות והיעדר מידע לגבי אופן התנהלות ההליך עצמו.

באופן משלים, 58% מבין המשתתפות ענו שהדבר שהיה מקל עליהן להגיש תביעה אזרחית הוא ידע על תהליך הגשת התביעה האזרחית והתוצאות האפשריות. 35% השיבו שאילו היו שוקלות הגשת תביעה, המודעות לאפשרות להגשת תביעה אזרחית בחלון הזמן הרלוונטי

על קיומו ומהותו של ההליך האזרחי, שלביו, מאפייני ההליך בתיקי פגיעה מינית וכתובות מקצועיות רלוונטיות, כגון עורכות דין עם התמחות בתחום.

60% מהמשיבות התייחסו לצורך בהיכרות עם סיפורים של נפגעים/ות שבחרו לתבוע, סיפורי הצלחה ונקודת המבט של נפגעות בהליך. כמו שהסבירה זאת אחת המשתתפות:

אם הייתי רואה מישהי או מישהו עם סיפור דומה לשלי שזוכה לצדק הייתי שוקלת גם לעבור את זה.

מערך מסודר של ליווי נפגעות בהליך האזרחי שאפשר לבטוח בו

בין תשובות המשתתפות שלא פנו להליך האזרחי על השאלה אילו גורמים עשויים לעזור לנפגעות לפנות להליכים אזרחיים, בחרו 35% בתמיכה כלכלית ו-44% בתמיכה מצד הסביבה. בשאלות הפתוחות מצאנו שתשובותיהן מבטאות צורך במנגנון שיגן עליהן מהתוקף ועורכי דינו, ינגיש להן את המהלכים המשפטיים וילוה אותן לאורך ההליך. תשובות אלו מעידות על רצון במערך מסודר של ליווי שיוכל לסמוך עליו ולבטוח בו, ועל חוסר ההיכרות עם המענים הקיימים כיום, כגון ייצוג של יחידת הסיוע המשפטי.

כך למשל תיארו זאת שתיים מהמשתתפות:
לבד זה בלתי אפשרי.

שנהיה מיוצגות על ידי עורך דין מטעם המדינה ושלא נהיה נתונות לסחיסת עורכי דין פרטיים.

הייתה מסייעת להן לעשות כן. כך הסבירה זאת אחת המשיבות:

[חוסר] הבנה מה ההבדל בין פלילי לאזרחי, לאיזה עורכי דין לפנות, מי מתמחה בזה וממי לבקש עזרה.

עוד עולה מדברי חלק מהמשתתפות במחקר סלידה מפיצוי כספי, וככלל חוסר הבנה של המאפיינים של ההליך האזרחי והשוני שלו מההליך הפלילי. כך למשל הסבירו המשיבות את רתיעתן מההליך:

העדפתי שהוא יחווה "טראומה" בחקירה וכך לא יפגע באף בחורה אחרת, מאשר לקבל פיצוי כספי. לא רוצה ממנו כסף.

חלק שני: תפיסותיהן של נפגעות לגבי גורמים שיכולים לסייע, להגיש ולעודד פנייה להליך האזרחי

במסגרת השאלון נשאלו המשתתפות שלא הגישו תביעה אזרחית בגין הפגיעה המינית שעברו על גורמים שיכולים היו לסייע להן לפנות להליך זה. תשובותיהן לחלק זה משלימות את תיאורי החסמים ומתרכזות בהנגשה של ידע ומידע, וכן במערך ליווי מותאם שאפשר לבטוח בו.

הנגשה של ידע ומידע

מבין המשתתפות במחקר שלא פנו להליך האזרחי, 40% לא הכירו את האפשרות לפתוח בהליך אזרחי ו/או לא ידעו שהוא יכול להתאים להן. כמו כן, כאשר נשאלו אותן משתתפות מה היה מקל עליהן לו היו שוקלות פנייה להליך אזרחי, 35% בחרו באופציה של מודעות לאפשרות להגשת תביעה אזרחית בחלון הזמן הרלוונטי. 58% בחרו בידע על תהליך הגשת התביעה האזרחית והתוצאות האפשריות. ככלל, תשובותיהן שיקפו צורך במידע נגיש

חוויותיהן של נפגעות שפנו להליך האזרחי

שתוארו בהרחבה בדברי הרקע. הנימוקים הרווחים ביותר שצינו היו הרצון בהכרה רשמית בפגיעה המינית שעברו והרצון שהפוגע יקבל אחריות על הפגיעה וישלם על מעשיו. תשובות נוספות נגעו לרצון ליידע את הסביבה על הפגיעה, לצורך למנוע פגיעה באחרים/ות ולצורך בפיצוי על הנזק הכספי הממשי שנגרם להן בעקבות הפגיעה.

קשיים מול מערכת המשפט

הנפגעות שפנו להליכים האזרחיים תיארו קשיים רבים בהתמודדות מול **מערכת המשפט**. הן חשו אכזבה מההליך מכמה בחינות, ובהן היחס אליהן, אורך ההליך ותוצאתו, וכן ממבנה ההליך ומהצורך להוכיח את קיום הפגיעה במסגרתו:

התהליך הוא ארוך ונותן הרגשה כאילו לא "גמר".

החוויה ממש קשה, ועצם העובדה שאני צריכה להוכיח מה אדם בן 34 עשה לי כאשר הייתי בת 15 ולא ההפך.

משתתפת נוספת הביעה את אכזבתה "מהתוצאה", ואפשר להניח כי מדובר בתוצאה הכספית.

קשיים מול עורכות ועורכי הדין

המשתתפות במחקר הביעו קושי בהתמודדות מול **עורכי ועורכות הדין** שייצגו אותן בהליך. בין תשובותיהן זיהינו את הקושי במערכת היחסים המקצועית עם עורכי/ות הדין, את הצורך שלהן בתמיכה לאורך ההליך ואת התחושה של היעדר אמפתיה שחוו מצד עורכי ועורכות הדין. נראה כי למשתתפות המחקר היה צורך ביחס מכיל ואמפתי במסגרת ההליך, והן חוו את התנהלותם של עורכי ועורכות הדין כעניינית, קצרה ולא תואמת את הצרכים שלהן. כך, לדוגמה, הן תיארו זאת:

על אף היעדר נתונים רשמיים על היקף התביעות הנזיקיות בגין פגיעה מינית, נראה כי אלו מתרבות בשנים האחרונות.⁴⁴ עם זאת, אין בנמצא ידע על החוויות שלהן במהלכן או על הערך המוסף שלהן לתהליך ההחלמה והשגת תחושה של "צדק". לפיכך יתמקד חלקו השני של המחקר בחוויות של נפגעות ונפגעים שבחרו להגיש תביעה אזרחית נזיקית.

נפגעות ונפגעים שפנו להליך האזרחי והשתתפו במחקר סיפרו שהחוויות שלהם במסגרתו כוללות קשיים מול מערכת המשפט (מול המערכת עצמה ומול עורכי הדין שניהלו את התיק), לצד היתרונות של ההליך והמסגור שלו על ידיהם כהזדמנות לצמיחה ולריפוי.

הבחירה בהגשת תביעה אזרחית

הנימוקים לבחירה בהגשת התביעה האזרחית שהתקבלו בשאלון הדהדו את צורכי הנפגעות

44 מפניות שעשינו להנהלת בתי המשפט עלה כי עילות התביעות הנזיקיות המוגשות ("סוגי עניין") מסוגות באופן חלקי בלבד, כך שאי אפשר להסתמך על הנתונים המופקים כלשונם. עם זאת, בדיקה שנעשתה לבקשתנו העלתה קפיצה של עשרות אחוזים בשנים האחרונות, שתוארה כמגמה מייצגת. לצד זאת, יש שלוש אינדיקציות משמעותיות להתרבות תביעות אלו: (1) עלייה של מאות אחוזים בתיקי הטרדה מינית בבית הדין לעבודה לאורך השנים (ראו איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, 2018. מציאות מטרידה: 20 שנה לחוק למניעת הטרדה מינית); (2) הופעתם של פרסומים תדירים בתקשורת הנוגעים לתביעות נזיקין במקרי פגיעה מינית; (3) שיח עם עורכות דין העוסקות בהליכים אזרחיים בעקבות פגיעה מינית, שמעידות על גידול ניכר בהיקף הפניות לייצוג. יוער כי חלק מההליכים שנפתחים אינם מגיעים לכדי פסק דין ואף לכדי דיונים, אלא נסגרים בפשרה במסגרת משא ומתן.

ממש משמעותי בתהליך הריפוי הנפשי וקבלת השליטה על החיים שלי בחזרה, תחושה שיש אולי קצת צדק בעולם הזה.

בסופו של דבר בדוכן הצלחתי להוציא הכול, הרגשתי שאמרתי את האמת כולה אחת ולתמיד ומאמינים לי. ראיתי את זה כהזדמנות, מקום שבו מותר לי להיות לא נורמלית, לא להעמיד פנים שהכול בסדר. אם אני רוצה לעצור אני עצרת, אם אני רוצה אני בוכה, הזמן שלי וכולם מחכים לי. רגעי הניצחון של חיי, למרות שסיימתי בפשרה.

[אפשר] לראות בזה הזדמנות לומר את הכול לעולם, התוצאה כבר לא משנה. התהליך יכול להיות תהליך של ריפוי!

סיכום, דיון ומחשבות להמשך

ממצאי מחקר זה, שנעשה באופן ראשוני בישראל, שופכים אור על עמדותיהן של נפגעות ונפגעים שעברו פגיעה מינית בהקשר של תביעה אזרחית נזיקית בשני נדבכים משלימים. **הנדבך הראשון** מציג את תפיסותיהם של נפגעים ונפגעות שלא הגישו תביעה אזרחית בדבר האפשרות להגיש תביעה שכזו. נדבך זה כולל חסמים וחששות של הנפגעות הקשורים במאפיינים של מערכת המשפט, בקשיים רגשיים אישיים או בחוסר ידע ומידע לגבי מאפייני ההליך האזרחי, לצד גורמים שבעינייהן יכולים היו לסייע להן לפנות להליך, דוגמת מערך ליווי מסודר וידע ומידע על ההליך. **הנדבך השני** חושף לראשונה את חוויותיהן של נפגעות שהגישו תביעה אזרחית ומעמיק את ההבנה בכל הנוגע למהלכים אלה מנקודת מבטן של הנפגעות עצמן. נדבך זה מציף את המורכבות ואת הקשיים מול מערכת המשפט, עורכות הדין המייצגות את הנפגעות והפוגע, לצד היתרונות וההזדמנויות הגלומות בו להעצמה ולהשגת תחושה אישית של "צדק".

עורכות הדין שלי היו מאוד קצרות וענייניות. גם הן לא הציעו עזרה או תמיכה כלשהי מעבר לטיפול המשפטי הקונקרטי.

הנציגים המשפטיים יכולים להיות מאוד רציניים, חמורי סבר, קצרים ואף נוקשים. גם כאן צריך עורכי דין שמתנהגים כמו עובדים סוציאליים, לפחות למחצה.

קשיים נפשיים בהליך

חלק מהנפגעות שהשיבו לשאלון תיארו את המחירים הנפשיים שגבה מהן ההליך, הצורך להמשיך ולעסוק בו לאורך זמן ומניפולציות שביכולתן של הפוגע – הנתבע – להפעיל במסגרת ההליך. אחת המשיבות תיארה את החוויה של ההליך כ"טראומות שחוזרות", באופן שסביר שמתאר מחשבות חוזרות וחודרניות שמאפיינות הפרעה פוסט-טראומטית. אחת הסבירה זאת כך:

ההליך הוא מורכב רגשית. הפוגע גם עושה קשיים, למשל הולך לגישור ואז חוזר בו, מודיע שלא ישלם וההליך יהיה עם הפרדה בין האחריות של [צד ג'] שהסכימו לגישור ובין העבריין שככל הנראה יהיה יותר זמן.

יתרונות והזדמנויות בהליך האזרחי

בין משתתפות המחקר היו שהתייחסו לחוויותיהן בהליך האזרחי כמעצימות וכאלו שסייעו להן בתהליך החלמתן. אלו סיפרו שההליך אפשר להן להשמיע את קולן, נתן להן הזדמנות לחשוף את האמת ולקבל הכרה בפגיעה, הטיל את האחריות על הפוגע, וככלל, סיפק מצע לריפוי והעצמה.

כך למשל, תיארו כמה מהמשיבות את חווייתן בהליך:

זה לגעת כל פעם מחדש בפצעים ולהמשיך לנסות לקבל הכרה, אבל כשזה קורה זה

בהקשר זה ולאפשר לנפגעות להפנות משאבים גם לאפיקים המשפטיים. עוד ייתכן שהארכת תקופת ההתיישנות (הקצרה יותר בהליכים אזרחיים לעומת הליכים פליליים) יכולה לאפשר הגשת תביעות אזרחיות בחלוף זמן, לאחר שהנפגעת עיבדה את הטראומה והיטיבה את מצבה הרגשי.

"תנועת הנגישות למשפט ולצדק" היא תנועה שהחלה לצבור תאוצה בשנות השבעים של המאה הקודמת. התנועה הצביעה על הפער בין המשפט התיאורטי בספרות ובין המשפט בפועל ועל הפערים החברתיים, התרבותיים והכלכליים בין קבוצות שונות באוכלוסייה שמשיעיים על הנגישות למשפט ולשירותיו השונים.⁴⁵ הדיון בנגישות לצדק מצוין חסמים מבניים המשפיעים על יכולתם של פרטים בחברה לעשות שימוש בכלים המשפטיים הקיימים. הנגישות למידע וידע משפטי על ההליך המשפטי, למשל, משפיעה על יכולת השימוש בו.⁴⁶ ידע נגיש על מאפייני ההליך הוא חלק מהנגישות המהותית לצדק, והוא יכול לסלול את דרכם של בעלי דין שונים אל מערכת המשפט באמצעות תביעות פוטנציאליות.

אם כן, מדבריהן של המשתתפות במחקר עולה כי ידע והנגשה של ההליך האזרחי היו יכולים להגביר את השימוש בו, וגם קיומו של מערך מסודר של מידע, ליווי ותמיכה לנפגעות. שירותים אלה יכולים להינתן בחסות המדינה, בדומה לסיוע המשפטי הקיים במגוון תחומים היום, וכן באמצעות הפצת מידע והנגשתו לכל נפגעת, אם במסגרת המידע הניתן במהלך הגשת תלונה על ידי מרכזי הסיוע, אם בפרסום באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות ואם בכיווני פעולה נוספים ומקובלים להנגשת ידע.

עמדותיהן של הנפגעות לגבי האפשרות לפנות להליך אזרחי והחסמים שתוארו במחקר זה עדיין לא נמצאות בספרות, ויש בהן כדי לסייע ולקדם את פיתוחו והנגשתו של אפיק זה, וגם להעשיר את הידע הפרקטי והתיאורטי של העוסקות והעוסקים בתחום.

החסמים שתיארו המשתתפות במחקר אשר **קשורים במערכת המשפט**, דוגמת אי-אמון במערכת אכיפת החוק, חשש שאין מספיק ראיות או חוויות קשות שעברו הנפגעות בהליך הפלילי, נשענים במידה רבה על התפיסה הרווחת על מקומן וחוויותיהן של נפגעות בהליך הפלילי, כמו שתואר בחלקו הראשון של מאמר זה. סיבות כלכליות תפסו גם הן מקום ניכר, באופן שמחדד את חוסר ההיכרות עם פתרונות אפשריים (כגון ייצוג משפטי מבוסס עמלה מסכום הפיצוי או שירותי יחידת הסיוע המשפטי הניתנים בחינם לזכאיות).

המחסור בידע ובהבנה תואר כחסם בפני עצמו. מכך מתבהרת החשיבות של הנגשת ידע נרחב ומקיף על הליכים אזרחיים, מהלכם הצפוי, לרבות תוצאות אפשריות, ומיהותם של עורכי/ות הדין העוסקים בתחום. עוד עלה כי צעד חשוב בהנגשה מעין זו הוא פרסום של תיאורי מקרה וחוויות של נפגעות ונפגעים בהליך. ניכר גם כי מיתוגו של ההליך האזרחי כמונע מתמריץ כספי בעיקרו משפיע גם הוא על הנכונות לפנות להליך. סוגיה זו צפויה להיפתר במידת מה מעצם הנגשת הידע על ההליך, אך היא דורשת מחשבה והתייחסות נפרדת.

חסמים שנגעו לסיבות האישיות, הרגשיות והמשפחתיות תוארו גם הם כבעלי משקל ניכר. כמתואר לעיל, לפגיעה מינית ולהשלכותיה השפעות רבות על הנפגעת ובני משפחתה. ייתכן שתמיכה רגשית לאחר הפגיעה או מערך ליווי מסודר, שבמסגרתו יקבלו טיפול וסיוע גם בני משפחה נוספים, יכול היה לסייע

45 ש' מור, 2016. "משפט נגיש לכל: הזכות לנגישות ונגישות למשפט – ביקורת מוגבלות", חוקים, ח, עמ' 53.

46 י', אלבשן, 2003. "נגישות האוכלוסיות המוחלשות בישראל למשפט", עלי משפט, ג, עמ' 497–506–507.

אזרחיים במקרים של פגיעה מינית וייצוג של נפגעות על ידי "עורכות דין טיפוליות" אשר להן ניסיון וידע מיוחד טראומה יכולים לייצר חוויה אחרת לנפגעות וערך מוסף בעת ההליך, מעבר לתוצאות המשפטיות עצמן.

לצד הקשיים תיארו משתתפות המחקר את ההזדמנות להשגת תחושה של "צדק" ואת ההעצמה שחוו במסגרת השתתפותן בהליך. יכולת שליטה, בחירה והעצמה של נפגעות הן רכיבים מוכרים בספרות בהקשר של החלמה של נפגעות תקיפה מינית. אחד העקרונות המרכזיים בעבודה עם נפגעות הוא הקניית תחושת השליטה שהופקעה ממנה במסגרת הפגיעה, באמצעות מתן אפשרות הבחירה.⁴⁶ הדגשתם של רכיבים אלה לצד עריכת דין טיפולית או סיועית כמתואר לעיל יכולה להפוך את החוויה בהליך למעצימה בפני עצמה.

הנגשה וטיוב של האפיק האזרחי יבססו אפיק זה בסל האפשרויות העומדות לרשות נפגעות תקיפה מינית. ככל שסל זה יכיל יותר אפשרויות ישימות, כך תגדל יכולת הבחירה של הנפגעות, וכל אחת תוכל לבחור בכל שלב מה נכון ומתאים לה ביותר, דבר שיש בו פוטנציאל להגדיל את תחושת השליטה, להעצים ולקדם החלמה.

זכות הגישה לערכאות היא זכות אדם ואישה בסיסית וחשובה. במונח הפרשני המרחיב של זכות זו אפשר להתייחס אליה כאל אפשרות ממשית של סעד אפקטיבי המטיל על המדינה "חובת עשה" לממשה.⁴⁹ במקרים של פגיעה מינית

חוויותיהן של הנפגעות שפנו להליך האזרחי תואמות בחלקן את הידע הקיים לגבי קשיים של נפגעות במערכת המשפט, כפי שתוארו בפתח המאמר. הנפגעות שהשתתפו במחקר תיארו תחושת אכזבה מתוצאת ההליך, ממשך הזמן שהוא ארך ומהצורך להוכיח את עצם הפגיעה בהן.

המשתתפות תיארו קושי מול עורכות הדין שייצגו אותן אשר נחו "כ"קצרות", חסרות אמפתיה, ותיארו את היחסים עימן "יחסים מקצועיים בלבד". הן תיארו עורכות דין מקצועיות בהקשר המשפטי אך נעדרות אמפתיה או כלים מעולם הסיוע והטיפול. משאלתן של המשתתפות כי עורכות הדין שטיפלו בתיק שלהן יהיו "חצי עובדות סוציאליות", כדבריה של אחת המשתתפות, מהדהדת את הרעיון של המשפט הטיפולי ואת תפקידיו של עורכי הדין במסגרתו. גישה זו מציעה התבוננות בין-תחומית על המשפט והעיסוק בו, ומתמקדת בפוטנציאל הטיפולי או הסיועי החבו במשפט כסוכן חברתי, נוסף על היותו גורם משפטי המתמצה בפתרון סכסוכים גרידא.⁴⁷ יישומה של גישה זו במקרה של הליכים

47 לקריאה נוספת ראו ק' פרלמן, 2010. "תפקיד השופט התרופי והתייחסותו לרעיונות מאסכולת הריאליזם המשפטי", מחקרי משפט, כו(2), עמ' 415, 429; ה' דנצינג-רונברג וי' פרדר, 2010. "האחרת שבתוכנו": על עריכת דין חברתית 'רגישת-תרבות', מעשי משפט, ג, עמ' 45-63; ד' פוג'ן, נ' כץ, ד' לבוק-גל ונ' כץ, 2015. "וכשאגדל, אני מקווה להשפיע כמוכם: ליווי תפקודי ומשפטי כסיוע למזעור קורבנות משנית של נפגעי עבירות וקידום רווחתם האישית", המשפט, כב, עמ' 181-210; D. B. Wexler & B. J. Winick, 1996. *Law in a Therapeutic Key: Developments in Therapeutic Jurisprudence*, Carolina Academic Press; E. Erez, M. Kilchling, & J. Wemmers, 2011. *Therapeutic Jurisprudence and Victim Participation in Justice: International Perspectives*, Carolina Academic Press; E. Shoham, 2012. *A Glimpse behind the Walls: Violence towards Women in Segregated Communities*,

Beer-Sheva: Bialik Publishing; E. Shoham & L. Gideon, 2014. "Are crime victims being gagged under the Israeli criminal justice procedure?" *International Journal of Criminology and Sociology*, 3, pp. 5-19

48 ג'ל הרמן, 1994. טראומה והחלמה, תל אביב: עם עובד.
49 א' ברק, 2013. "זכות הגישה למערכת השיפוטית", א' גרוניס, א' ריבלין ומ' קרייני (עורכים), ספר שלמה ליון, שריגים-ליאון: נבו, עמ' 31-32.

וכחלק מזכויות נפגעות העבירה, על המדינה לפעול להנגשת מידע על הליכים אלו ולשקול הרחבה ניכרת של זכאות לייצוג וסיוע משפטי.

מצרפם של שני הנדבכים שהוצגו במחקר זה מאפשר התבוננות רחבה על תפיסותיהם של נפגעים ונפגעות בהקשר של תביעות אזרחיות נזיקיות. קולותיהן של הנפגעות המובאים במחקר זה הם בסיס להמשך מחקר ומניחים תשתית לכיווני מחקר עתידיים דוגמת גורמים מקשים וגורמים מעצימים במסגרת ההליך האזרחי, הבדלים בין חוויות נפגעים ונפגעות בהליך הפלילי לעומת ההליך האזרחי, חוויותיהן של קבוצות שונות באוכלוסייה, חוויות בשלבים וצמתים בהליך (גישור, פשרה, פסק הדין וכו'). עוד ראוי כי המדינה תפעל לאיסוף המידע על הבחירה באפיק זה בפועל ולשקיפותו.

עו"ד ד"ר (יישוב סכסוכים) כרמית קלר-חלמיש

היא מנהלת תחום המחקר באיגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית. מרצה במחלקה לקרימינולוגיה בתוכנית לניהול ויישוב סכסוכים ובפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן.

עו"ד הלה נויבך היא מנהלת התחום המשפטי באיגוד מרכזי הסיוע.

נגה ברגר היא מנהלת תוכן וידע באיגוד מרכזי הסיוע.

מיכל בן צבי היא בוגרת תואר ראשון במשפטים ובעבודה סוציאלית מהאוניברסיטה העברית. המחקר נערך במסגרת הכשרתה המעשית בעבודה סוציאלית במגמה הקהילתית בשנת הלימודים תשפ"א באיגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית.

חוות הדעת הפסיכיאטרית בתחום הפגיעות המיניות

ד"ר גילי אופיר

הקדמה

משמעות תרפויטית עבודה. מטרתה של חוות הדעת הפסיכיאטרית היא לעמוד לצידה של השורדת ולסייע לה בהתמודדותה עם המערכת המשפטית המורכבת.

נראה שאינטואיטיבית קל להבין כי עצם ההכרה בעוול ועשיית הצדק הן בעלות פוטנציאל מיטיב לשורדת. לאינטואיציה זו אפשר למצוא חיזוקים בכתיבה העוסקת בטרומה מינית. בספר האבחנות האמריקאי, ה-DSM-5¹, למשל, נאמר: "הסיכון והחומרה של הפרעה פוסט-טראומטית משתנים לפי סוגיות תרבותיות... לדוגמה: ענישה או אי-ענישה של התוקפן". בכך מכירה הפסיכיאטריה הקנונית במשקלו הרב של ההליך המשפטי ובמקום שניתן לו בתהליכי הטיפול בשורדים.

חשוב להבין את ההקשר של הכנסת האמירה החריגה הזאת לקונסנזוס הפסיכיאטרי. ההקשר החברתי-תרבותי במשך השנים למצער לא עודד את הממסד הפסיכיאטרי לקבל את חשיבותן הטיפולית של ההכרה בעוול וענישת המעוול. בספרה "טרומה והחלמה" מביאה ג'ודית לואיס הרמן את הרקע ההיסטורי של עמדת החברה הכללית כלפי שורדי הטרומה

רשימה זו מבקשת לעסוק במרכיביה של חוות הדעת הפסיכיאטרית בתחום הפגיעות המיניות. בין היתר ידובר על רלוונטיות הרקע האישי של השורד או השורדת בכל מקרה ומקרה; על רוחב היריעה של הנזק הנפשי ועומקו בהקשר של פגיעות מיניות; על חשיבות ההתייחסות לאופייה הייחודי של כל טראומה מינית באשר היא; ועל משקלם של קשיי השורדת בבואה להעיד. כל אלו נגזרים מתוך מטרת-העל של חוות הדעת, שהיא לסייע לשורדי הטרומה המינית לעשות את הקשה מכול, קרי, לדרוש את יומם בבית המשפט, בתקווה להשיג הכרה, אגב מסירת נפשם להגברת חוסנה המוסרי של החברה כולה.

מנקודת מבט פסיכיאטרית, חשיבותו של ההליך המשפטי שעניינו באירוע תקיפה מינית קשורה קשר הדוק למצבם הנפשי של השורדים. שאלת ההכרה בעוול שנעשה לנפגעת או לנפגע התקיפה המינית היא בעלת השלכות טיפוליות ממדרגה ראשונה. כך גם שאלת עשיית הצדק. בחירתה של שורדת טראומה מינית להיכנס לגוב האריות של ההליך המשפטי היא בעלת השלכות מרחיקות לכת על מצבה הנפשי. מנגד, להתייצבותו של בית המשפט לצידה של השורדת עשויה להיות

1 American Psychiatric Association, 2013. *DSM-5, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*

לחוויותיהם הטראומטיות. על עניין זה למצוא את ביטוי בחוות הדעת כדי לסייע לשופטת או לשופט לייצר את היחס הייחודי הנדרש כלפי עדותה של השורדת.

תובנות חדשות אלו מוצאות את ביטויין בפסקי דין שניתנו בשנים האחרונות בבתי המשפט. כך למשל שופט בית המשפט העליון יצחק עמית אשר נדרש לנושא:

הפסיקה הכירה ב"פגיעה המשנית" שנגרמת למתלוננת עקב הליכי המשפט והחקירה, ואף דימתה את הדרך הקשה שעוברת המתלוננת ל"אונס שני". לא אחת תמהתי ביני לביני האם ההליך הפלילי אכן מביא עמו מזור למתלוננת ומעצים אותה בהמשך דרכה בחיים, או שמא היפוכו של דבר, אך מעצים את סבלה.³

אין פלא אפוא שבדוח הוועדה הבין-משרדית לבחינת הטיפול בנפגעי עבירות מין בהליך הפלילי בראשות שופטת בית המשפט המחוזי בדימוס דבורה ברלינר, שפורסם בדצמבר 2019, הומלץ על שורה של תיקונים מהותיים שיש לבצע במישור המשפטי שבו נידונות עבירות מין. בין היתר המליצה הוועדה על הקמת בית משפט לעבירות מין, ובו שופטים המתמחים בנושא ספציפי זה, לצד התאמות בבתי המשפט האזרחיים.⁴

נראה כי על רקע זה מוטל משקל יתר על תפקידה של חוות הדעת הפסיכיאטרית לתווך אל מול השופטים, שלא התמקצעו בתחום, את שלל הנושאים הסוציאליים, הפסיכולוגיים והפסיכיאטריים המתקשרים לפגיעה מינית בכל מקרה ומקרה.

המינית, עמדה שהיא במהותה ספקנית, חשדנית ואף עוינת. וכך היא כותבת:

היסטוריה משונה יש לחקר הטראומה הנפשית, היסטוריה של אמנזיה אפיזודית [...]. גדול הפיתוי לעמוד לימין התוקף [...]. הוא פונה אל הרצון האוניברסלי שלא לראות את הרע, לא לשמוע עליו ולא לדבר עליו [...]. ככל שגדול כוחו של התוקף כן גדלים זכותו וכוחו להגדיר את המציאות ולקרוא לה בשם [...]. הצופה מן הצד נכנע בדרך כלל לפיתוי להפנות את מבטו [...]. הנפגע עלול לגלות שרוב האירועים הטראומטיים בחייו מתרחשים מחוץ לתחום המציאות בעלת התוקף החברתי. שומה אפוא על חקר הטראומה הנפשית להילחם בלי הרף בנטייה להטיל פסול בנפגע [...]. בכל תולדותיו של תחום לימוד זה געש בו הוויכוח בשאלה אם המטופלים [...]. סובלים באמת, או שמא מתחלים [...].²

בדבריה אלה מדגישה הרמן את נטייתם המובנית של בני האדם ושל המערכות הממוסדות של המדינה, ומערכת המשפט בכללן, שלא לראות את נפגעות האונס, ולעיתים אף לגלגל את האשמה עליהן. זאת ועוד, היא רומזת להתניה האנושית להתבדל מהחלש ולחבור אל החזק, ובכך להבטיח כביכול הגנה מפני הפגיעות הטבועה בטבע האנושי.

נראה כי רק בשנים האחרונות החלה לחלחל ההכרה כי על שופטים הדנים בתיקי עבירות מין להיות מודעים לכך שנפגעת עבירת מין איננה יכולה להימדד לפי אמות מידה של עדים "רגילים" אחרים. את דבריהם של שורדי הטראומה המינית יש לבחון לפי פרמטרים אחרים, בשל אופייה המיוחד של הפגיעה המינית, המשפיע בין היתר על יכולתם של הנפגעים והנפגעות לתת ביטוי קוהרנטי

³ יצחק עמית, שופט בית משפט העליון, ש"פ: 8252/13 מדינת ישראל נ' שיינר ואח' (23.1.2014).

⁴ לקריאה נוספת ראו מאמרה של ד"ר עו"ד בת-עמי ברוט בקובץ זה: "לקראת מענה איטרדיסיפלנירי לנפגעות ונפגעי עבירות מין: זרקור על היבטים אזרחיים", עמ' 81-87.

² ג'ל הרמן, 1992. טראומה והחלמה, מאנגלית: ע' זילבר, תל אביב: עם עובד, עמ' 21.

האישי, להמחיש את הפער שיצרה הטראומה בין האישיות הפרה-מודרנית ובין זו ששרדה את מעשי הזוועה. חוות הדעת מתאמצת להדגיש את אכזריותו של מעשה הטראומה בהקשר של הרקע האישי שממנו באה השורדת הספציפית. מחקרים רבים מצביעים על **אוכלוסיות הנמצאות בסיכון** יתר לפגיעות מיניות בילדות. בין היתר נמצאים בסיכון יתר **ילדים וילדות מאומצים**,⁸ ילדים המשתייכים לאוכלוסיות של מיעוטים, **ילדים עם מוגבלות**⁹ ועוד. מוסכמה מקובלת היא, למשל, כי קורבנות אופייניים של מעשי אונס קבוצתי בבתי ספר עשויות להיות ילדות שמסביבות שונות הן מוחלשות מבחינה חברתית. גם ילדים וילדות המשתייכים לאוכלוסיות **במשבר**,¹⁰ כגון מלחמה או עוני, חשופים יותר לתקיפות מיניות. **סוגיות אלה המובאות בחוות הדעת עשויות לאפשר הבנה עמוקה יותר של ההקשר שבו התרחשה הפגיעה המינית ושל החיבור האמיץ שבין הטראומה לנזק שנגרם בעטייה.**

דגשים בנוגע לרקע האישי של השורדת או השורד

כדי להבין את עומק הפגיעה ואת משמעותה בחייה של הנפגעת הספציפית יש להכיר תחילה את הרקע שבאה ממנו. משמעות קריטית יכולה להיות לשאלה אם הפוגע ניצל את **השתייכותה של הנפגעת לאוכלוסייה מוחלשת**; אם הפגיעה התרחשה בקונטקסט של **הזנחה הורית**;⁵ בהקשר של **השתייכות למיעוט** וכדו'. חשיבות מיוחדת יש ליחס לשאלה **אם מדובר במי שכבר נפגעה בילדותה**.⁶ למותר לציין שכבר דובר רבות על סיכון יתר של מי שנפגעו בילדותן להיחשף לפגיעות נוספות בהמשך חייהן. **על חוות הדעת לנסות ולהצביע על היבטי הניצול האכזרי של קשיים ברקע האישי של השורדת ועל היבטי החומרה הרבה הקשורה בניצול זה.**

אין חולק כי אירוע טראומטי יחיד עלול להיות קו שבר בחייו של השורד או השורדת. לעומת זאת, טראומה מתמשכת בילדות עלולה לעוות את האישיות המתהווה של הילדה או הילד.⁷ החותם העמוק והבלתי הפיך שמוותרים האירועים הטראומטיים בנפשם של השורדים קשור באופייה האכזרי המיוחד של הטראומה המינית. בנקודה זו **מבקשת חוות הדעת, על ידי הבאת הרקע**

8 A. L. Landers, S. M. Danes, A. R. Campbell, & S. White Hawk, 2021. "Abuse after Abuse: The Recurrent Maltreatment of American Indian Children in Foster Care and Adoption", *Child Abuse and Neglect*, 111, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104805>

9 N. Koçtürk, & F. Yüksel, 2021. "Individual and Familial Characteristics of Sexual Abuse Victims with Intellectual Disability", *Current Psychology*, <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01604-y>

10 M. W. Kuria, L. Omondi, Y. Orlando, M. Makenyengo, & D. Bukusi, 2013. "Is Sexual Abuse a Part of War? A 4-Year Retrospective Study on Cases of Sexual Abuse at the Kenyatta National Hospital, Kenya", *Journal of Public Health in Africa*, 4(1), <https://doi.org/10.4081/jphia.2013.e5>; L. L. Amowitz, C., Reis, K. H Lyons, B. Vann, B. Mansaray, A. M. Akinsulure-Smith, L. Taylor, & V. Iacopino, 2002. "Prevalence of War-Related Sexual Violence and Other Human Rights Abuses among Internally Displaced Persons in Sierra Leone", *JAMA*, 287(4), <https://doi.org/10.1001/jama.287.4.513>

5 N. K. Tran, S. R. van Berkel, M. H. van IJzendoorn, & L. R. A. Alink, 2021. "Child and Family Factors Associated with Child Maltreatment in Vietnam", *Journal of Interpersonal Violence*, 36(5-6), <https://doi.org/10.1177/0886260518767914>

6 B. A. Van der Kolk, 1989. "The Compulsion to Repeat Trauma: Re-enactment, Revictimization, and Masochism", *Psychiatric Clinic of North America*, 12(2), pp. 389-411; C. M. Arata, 2002. "Child Sexual Abuse and Sexual Revictimization", *Clinical Psychology: Science and Practice*, 9(2), <https://doi.org/10.1093/clipsy/9.2.135>

7 ג'ל. הרמן, 1992. טראומה והחלמה. מאנגלית: ע' זילבר, תל אביב: הוצאת עם עובד.

בלילה מזמנים תעתועי נפש, **דמיונות והזיות, המשחזרים שוב ושוב את רגעי הזוועה**. חלומות מסויטים, מצבים דיסוציאטיביים דלחיונליים, וגם הלוצינציות, משתלטים על הנפש בשעות אלה. **רמות החרדה מרקיעות שחקים**. לעיתים אלה הן אותן שעות אפלות שבהן **נדחפות נפגעות הטראומה המינית לפגוע בגופן בדרכים שונות**, בתקווה לחוש בכאב גופני ממוקד שיקל מעט את הכאב הנפשי הבלתי נסבל.¹³ קורה לא פעם שעם כלות כל הכוחות במצעים שורדים אלה של עבירות מין **ניסיונות אובדניים**,¹⁴ או ממסכים את כאבם בסמים או באלכוהול. שעות הלילה מביאות פעמים רבות את ייסורי הנפש עד הקצה – חיפוש נחמה **בהתקפי אכילה** חסרי מעצורים, כדרך נוספת של פגיעה עצמית או לשם הקאה, שמביאה לעיתים הקלה מסוימת, ולפעמים דווקא **צום ממושך** שעשוי להקנות תחושת שליטה חולפת, חסרת רחמים אך ממוקדת, בתוך תהום הכאב המפושט.

עדויותיהם של נפגעות ונפגעי טראומה מינית מלמדות שלעיתים הבוקר החדש שעולה אחרי לילה של ייסורים מוצא אותם **עייפים** ומותשים. במצב זה של **תשישות** הם מתקשים להתחיל את יומם. ההתאוששות לאחר הלילה המסויט אורכת

J. Borrill, R. Burnett, R. Atkins, S. Miller, 13
D. Briggs, T. Weaver, & A. Maden, 2003. "Patterns of Self-Harm and Attempted Suicide among White and Black/Mixed Race Female Prisoners", *Criminal Behaviour and Mental Health*, 13(4), <https://doi.org/10.1002/cbm.549>; S. Nada-Raja & K. Skegg, 2011. "Victimization, Posttraumatic Stress Disorder Symptomatology, and Later Nonsuicidal Self-Harm in a Birth Cohort", *Journal of Interpersonal Violence*, 26(18), <https://doi.org/10.1177/0886260511403757>
M. Ystgaard, I. Hestetun, M. Loeb, & 14
L. Mehlum, 2004. "Is There a Specific Relationship between Childhood Sexual and Physical Abuse and Repeated Suicidal Behavior?" *Child Abuse and Neglect*, 28(8), <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.01.009>

דגשים בנוגע לתסמונת הפוסט-טראומטית

הפגיעה המינית חותרת תחת המהות האנושית של קורבנותיה, באשר היא שוללת את זכותם הבסיסית של השורדות והשורדים על גופם והופכת אותם לכלי לשימוש של האחר, ותו לא. בהיותה פגיעה שהדיה פולשים למעמקי הגוף והנפש ומכים בה, מגוון הסימפטומים שמהם סובלים הנפגעות והנפגעים הוא רחב וחולש על כל תחומי האישיות והחיים.¹¹ **חוות הדעת הפסיכיאטרית שואפת להמחיש את רוחב הידיעה ואת עומק הנזק שגורמת הפגיעה המינית בכל מקרה ומקרה**.

מדיווחיהם של שורדות ושורדי טראומה מינית עולה כי בראש ובראשונה **נפגעות פונקציות הקיום הבסיסי – שינה ואכילה**.¹² נפגעות רבות מתארות כיצד הופכות שעות הלילה למסע בנתיבי השאול. החושך, השקט והבדידות המשתררים

J. Sareen, 2020. "Posttraumatic Stress Disorder 11
in Adults: Epidemiology, Pathophysiology, Clinical Manifestations, Course, and @Diagnosis", *UpToDate*
S.R. Han, S.J. Lee, Y.K. Chung, M.R. Kim, 12
H.B. Lee, Y.J. Kim, H.Y. Chang, A. Suh, 2017. "Differences in Trauma-Related Guilt in Female Victims of Sexual Violence Based on Insomnia Severity", *Sleep Medicine*, 40 (Supplement 1); M. Hébert, R. Langevin, E. Guidi, A. C. Bernard-Bonnin, & C. Allard-Dansereau, 2017. "Sleep Problems and Dissociation in Preschool Victims of Sexual Abuse", *Journal of Trauma and Dissociation*, 18(4), <https://doi.org/10.1080/15299732.2016.1240739>; C. A. Ross, 2009. "Psychodynamics of Eating Disorder Behavior in Sexual Abuse Survivors", *American Journal of Psychotherapy*, 63(3), <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.2009.63.3.211>; E. Molinari, 2001. "Eating Disorders and Sexual Abuse", *Eating and Weight Disorders*, 6(2), <https://doi.org/10.1007/bf03339755>

לקראת הנורא מכול. מחירה של דריכות יתר זו כבד: מתח שרירים גבוה וקבוע המביא לתחלואה גופנית ונפשית.

פעמים רבות קורה שבעולמה הפנימי של השורדת מתהווים **חלקי אישיות נפרדים**.¹⁸ הנפגעת נתונה בתוך עולם פנימי מפוצל ומחולק, עד כדי פרגמנטציה מתישה ושוחקת. חלקי עצמי אלה עשויים להתחלק ביניהם בכל הנוגע לשליטה על האישיות כולה. עולם פנימי שבור ומחולק זה עשוי להיות נתון לעיתים לשליטתו המוחלטת של החלק המנותק, זה המתכחש ומתנכר לטראומה, שלכאורה לא הייתה מעולם. במקרים אלה נמלאת השורדת באדישות ובזיחות מתעתעות. בפעמים אחרות קורה שחלק העצמי הנושא בתוכו את זיכרון הטראומה תופס שליטה על כלל האישיות. במצבים אלה פניה של הנפגעת משתנת, היא עלולה להרגיש כמי שגלים סוערים מאיימים להטביעה או כמי שזה עתה הוטלה אל חוף שאיננו חוף מבטחים. במצב נפשי כזה התפקודים הנדרשים לניהול חיי היום-יום אינם זמינים לשימוש. פונקציות של מיקוד וריכוז, ויסות ועידון, או התמדה – כל אלו אינם נגישות עוד. התחלפויות מטלטלות אלה, על כל הנלוו אליהן, משבשות את סיכוייהן של שורדות הטראומה המינית לתפקד בעולם ולממש את פוטנציאל הביטוי העצמי, וכל זאת מבלי להזכיר את פוטנציאל מימוש האושר שנפגע אנושות.

מטרתה של חוות הדעת היא אפוא לתת ביטוי מוחשי ובהיר לכל תחומי הפגיעה האלה, בהתאם לכל מקרה ומקרה.

זמן ומתרחשת בצל **מועקה ודיכאון** קשים.¹⁵ לעיתים אי אפשר לחוש תקווה והחשיבה הדיכאונית צובעת את מהלך היום כולו בצבעים שחורים. שכיח שהכאב הנפשי מתגלם בגוף באזור החזה או הבטן, או באי-סוף **מיחושים מסוגים שונים**.¹⁶ עוד קורה שכאבי ראש או כאבי שרירים, שהיו קפוצים במשך המאבק הלילי, נשארים דרוכים ומכווצים גם בשעות היום.

קשים במיוחד ה**סימפטומים החודרניים והדיסוציאטיביים** שמתארים השורדים והשורדות;¹⁷ אלה המופיעים ללא התראה מוקדמת או אלה המתעוררים לנוכח צליל, צבע, ריח או טעם. לעולם אין לדעת מה בעולם שבחוץ יהפוך באחת לטריגר. דרכן של האסוציאציות מפותלת ומגוונת. חרף מאמציה של השורדת להתנהל בשגרת חיים יומיומית על אף הסימפטומים המרובים, היא נזרקת שוב ושוב, על ידי מוחה שלה, אל הזיכרונות הנצורים לתמיד בגופה ובנפשה. טבעם הבלתי צפוי של הסימפטומים החודרניים מחייב כוונות תמידיות

N. Abrahams, R. Jewkes, & S. Mathews, 15
2013. "Depressive Symptoms after a Sexual Assault among Women: Understanding Victim-Perpetrator Relationships and the Role of Social Perceptions", *African Journal of Psychiatry*, 16(4), <https://doi.org/10.4314/ajpsy.v16i4.39>

M. Casanovas, T. Kramer, V. Clarke, A. 16
Goddard, M. G. Elena, & S. Khadr, 2022. "Somatic Symptoms Following Sexual Assault in Adolescents: A Prospective Longitudinal Study", *Psychology, Health and Medicine*, 27(3), <https://doi.org/10.1080/13548506.2021.1874437>

R. T. Mulder, A. L. Beautrais, P. R. Joyce, & D. 17
M. Fergusson, 1998. "Relationship between Dissociation, Childhood Sexual Abuse, Childhood Physical Abuse, and Mental Illness in a General Population Sample", *American Journal of Psychiatry*, 155(6), <https://doi.org/10.1176/ajp.155.6.806>

M. Waseem, 2018. "Dissociative Identity 18
Disorder", *Drugs & Diseases*

פגיעה בכושר העבודה

העצמית. הקושי הרב שחוות חלק מהשורדות בכינון יחסים בין-אישיים יציבים הוא אבן נגף משמעותית בדרכן המקצועית. הפגיעה המינית, המתרחשת בהקשר של אינטראקציה בין-אישית, מותירה פעמים רבות **הרס בעולמה של השורדת בכל הקשור למתן אמון** ולשמירה על איזון ויציבות במערכות יחסים, כל שכן כשמדובר ביחסי מרות. שכיח בקרב שורדות ושורדי תקיפה מינית שהחשדנות והעוינות ישתלטו על מערכות היחסים במקום העבודה ויובילו למשברים חוזרים.

חומרה מיוחדת בטרואמות מיניות ספציפיות

הטרואומה המינית היא מהחוויות הקשות ביותר בטווח הניסיון האנושי. בתחום זה של מעשי תקיפה מינית אפשר להבחין בגורמים הקשורים בחומרת יתר של הטרואומה המינית הספציפית. חוות הדעת אמורה להצביע על גורמי חומרה אלו ולסמנם. בין היתר, נתונה האישיים של השורדת עשויים לתרום לחומרה יתרה זו. למשל, ההנחה הרווחת היא שככל שהנפגעת צעירה יותר, וככל שהפרש הגילים בין הנפגעת לפוגע גדול יותר, כך חמורות יותר השלכותיה של הפגיעה.

מעל לכל בולטת בחומרתה **הפגיעה המינית בילדות ובילדים בתוך המשפחה**.²¹ נראה שהיעדרן של המילים בהקשר של גילוי עריות קשור בין היתר בתקופת החיים שבה מתרחשת הטרואומה, תקופת הילדות שבה יש דלות

לנושא הפגיעה בכושר העבודה חשיבות מיוחדת בחוות הדעת הפסיכיאטרית.¹⁹ קשר הדוק מתקיים בין מידת הפגיעה בכושר התעסוקה ובין שיעור הפיצויים שלהם תהיה השורדת זכאית בסופו של ההליך המשפטי. אף שהפגיעה התפקודית משתקפת היטב מתוך תיאור הסימפטומים שחלקם הוזכרו למעלה, על חוות הדעת לייחד לנושא זה פרק נפרד.

בין היתר חשוב להדגים בחוות הדעת את השלכות הפגיעה על התפקודים הקוגניטיביים של השורדת או השורד.²⁰ לשורדת הטרואומה המינית עלולה להיות **פגיעה ביכולת ההתמדה או ההתמקדות במשימות**, שכן בכל רגע נתון עלול עולמה הפנימי לחוות טלטלה לאחר פריצתו של פלשבק נוסף או של "מצב עצמי" אחר. גם יכולותיה של השורדת לקלוט ולעכל מידע חדש לצורך מילוי תפקיד מסוים במקום העבודה נתונות לשיבושים חוזרים ונשנים, משום שהסימפטומים החודרניים **מונעים שמירה על רצף מחשבתית והתנהגותית**. זאת ועוד, האינסומניה האופיינית והעייפות הכרונית שבאה בעקבותיה מכבידות על ההתנהלות היומיומית, כל שכן על יכולת הביצוע בתחום העבודה. גם **קשיי הוויסות** הם לעיתים מכשלה בלתי עבירה בתחום התעסוקתי. דריכות תמידית שמאפיינת שורדי טראומה מורידה עד מאוד את סף הגירוי ופוגעת ביכולת השליטה

Ch. L. Williams, P. A. Giuffre, & K. 19
Dellinger, 1999. "Sexuality in the
Workplace", *Annual Review of Sociology*,
25, pp. 73–93; B. A. Gutek, 1985. *Sex and
the Workplace: Impact of Sexual Behavior
and Harassment on Women, Men and
Organization*, San Francisco: Jossey-Bass
K. A. Luscher, 2001. "Attention and 20
Memory Functioning in Victims of Sexual
Assault", Ph. D. diss., University of Georgia

H. Gul, A. Gul, E. Yurumez, & B. Öncü, 21
2020. "Voices of Adolescent Incest Victims: A
Qualitative Study on Feelings about Trauma
and Expectations of Recovery", *Archives of
Psychiatric Nursing*, 34(2), 67–74

עצמי. על חוות הדעת להידרש לשאלות בלתי נמנעות: איך ייתכן שלא עצרה את המעשים בשלב מוקדם יותר? מדוע לא התלוננה כבר בהתחלה? ולמה לא קמה ועזבה?

פגיעה מינית במסגרת כתות היא סוג נוסף של פגיעה המחייב התייחסות ספציפית.²⁴ כתות מתאפיינות בהערצת המנהיג או "הגורו" ובאימוץ דרכי שליטה בחברים בהן. סוג ספציפי של כתות הוא הסוג הפוליגמי, כאשר גבר אחד מאגד סביבו כמה נשים אשר גרות איתו, מקיימות עימו יחסי אישות ויולדות לו ילדים. במקרים אלה של דת פוליגמית עולה השאלה של אבחנה מבלדת עם פסיכזה משפחתית (שהיא בפני עצמה תת-סוג של פוליא-דה). שיטות השליטה המתקיימות לעיתים בכתות עשויות להיות קיצוניות ולהתבסס על סגידה פסיכוטית או סף פסיכוטית לגורו.

הכשולים הניצבים בפני הנפגעת בבואה להעיד

בבחירתה לספר את סיפורה בפני אינסטנציה שיפוטית גוזרת על עצמה השורדת מסע מפרך ורצוף מהמורות. בעוכריה של מסירת העדות ניצבים המאפיינים של תוצאות הפגיעה עצמה שעלולים לחבל ביכולותיה של הנפגעת לספר את סיפורה. גם אופיו של ההליך השיפוטי, שבמהותו חותר אל האמת, בתוך שהוא חושף את שורדת התקיפה המינית לחקירות צולבות ולשחזורים אינטנסיביים של אירועי האונס, עלול להיות מכשלה בלתי עבירה.

24 S. Raine & S. A. Kent, 2019. "The Grooming of Children for Sexual Abuse in Religious Settings: Unique Characteristics and Select Case Studies", *Aggression and Violent Behavior*, 48, pp. 180–189, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.08.017>

יחסית בדרכי ביטוי מילוליות. המעשה המיני של האב, הסב או הדוד זורע הרס בנפשם הרכה של הנפגעות והנפגעים. הילדה או הילד שנפגעו עלולים לחיות את חייהם בצילה של נכות נפשית, מהקשות שאפשר להעלות על הדעת, שחותמה ניכר בכל תחום מתחומי החיים. על חוות הדעת לתת ביטוי לחומרה יתרה זו.

חומרה יתרה מתקיימת גם בהקשר של **פגיעה מינית קבוצתית**.²² אופייה של פגיעה כזו, המתרחשת בפרהסיה על ידי כמה פוגעים ולעניניהם של העומדים מן הצד, רומסת את המהות האנושית של הנפגעת לכדי אובייקט במובנו הרדיקלי ביותר. במצב דברים זה העולם הופך למסוכן ומאיים עד כי נדמה שהחיים בו אינם אפשריים. הנפגעת המבקשת להגן על עצמה נאלצת לצמצם את התנהלותה בעולם למינימום האפשרי. חוות הדעת העוסקת באונס קבוצתי חייבת לתת ביטוי לאופי הייחודי של סוג זה של פגיעה מינית.

תקיפה מינית המתרחשת בסביבת עבודה מתייחדת בכמה מובנים.²³ עיקר הפער בין הפוגע לקורבן טבוע במדרג ההיררכי המתקיים במקומות עבודה. הפוגע הוא בדרך כלל בעל הסמכות, ויש ביכולתו לפגוע בקורבן בדרכים כלכליות או לעכב את קידומה. פגיעות מיניות בהקשר של יחסי עבודה מתקיפות תבניות חשיבה בסיסיות ואופייני שיעוררו בלבול וספק

22 S. E. Ullman, 2007. "Comparing Gang and Individual Rapes in a Community Sample of Urban Women", *Violence and Victims*, 22(1), <https://doi.org/10.1891/vv-v22i1a003>

23 א. זומר, 2007. "למה הן שתקו ולא התלוננו על התקיפה?", *ynet*; א. זומר, "הטרדה מינית במקום העבודה", זומר – יעוץ ומחקר פסיכולוגי; M. O'Connor & B. Vallabhajosula, 2004. "Sexual Harassment in the Workplace: A Legal and Psychological Framework", *Sex, Violence and Women: A Psychology and Law Perspective*, pp.115–147

הסתרה, אשר הפך ברבות השנים לטבע שני.²⁵ הנטייה האוטומטית לסנן מידע ולמדר עובדות אינה מרפה מהשורדות גם בבגרותה, והיא עלולה מבלי משים להעלים נתונים או לשבש עובדות כחלק מהמבנה הפוסט-טראומטי שהתהווה בה.

מכשלה נוספת שעלולה לצוץ במהלך מסירת עדות קשורה בתיעוב עצמי מובנה באישיותם של חלק מהשורדים והשורדות. שורדי טראומה רבים אשר נפגעו בתוך המשפחה, או בצל התעלמותם של בני משפחה, פיתחו מנגנון הגנה **המצדיק** את היחס שקיבלו. מכניזם זה, המכונה "הזדהות עם התוקפן", מאפשר לילדה שחוהה התעללות להמשיך ולהתקיים בתוך מסגרת משפחתית שפוגעת בה. במילים אחרות, בחירתו ההישרדותית של הילד העובר התעללות היא לשמר את דמויות ההורים שבהם הוא תלוי לחלוטין, ולו במחיר הבניית ערך עצמי נמוך ותחושת פגימות עמוקה, שאותה אפשר לסכם בדיבור הפנימי של הילדה השורדת: "זה מגיע לי כי אני רעה...". וכך לעיתים השורדת מוסרת את עדותה מתוך תחושה של תיעוב ושנאה עצמיים, המותרה רושם קשה במאזין. באופן בלתי מודע המקשיב לעדות יכול להזדהות עם תחושות אלה ולאמץ עמדה של עוינות וסלידה כלפי השורדת.

לבסוף, עדויות רבות של שורדים ושורדות מותירות תחושה של פער שאינו בר גישור בין הזוועות שעליהן הם מדווחים ובין האדישות לכאורה והריחוק המאפיינים את הדיבור. יתרה מזו, לעיתים נחזים השורדים כבעלי רמת תפקוד גבוהה במיוחד, אשר לכאורה מקיימים מערכות חיים תקינות. רושם זה אינו מתיישב עם תיאורים של סבל יומיומי. במקרים

עמדות תרבותיות, ששורשיהן נטועים בשחר ההיסטוריה האנושית, גם הן כוח נגדי רב עוצמה במאמציה של השורדת לחשוף את העוול, וכבר הזכרנו את הרצון האוניברסלי להפנות מבט מהרע ולהימנע מלראות את העוול.

בייחוד צריכה חוות הדעת להפנות את הזרקור אל האופנים שבהם עלולים מאפייני הפגיעה והשלכותיה לשבש את יכולתה של הנפגעת למסור עדות שלמה, מדויקת וקוהרנטית.

למשל, מבנה אישיות מפוצל שהתהווה כצורך הגנתי ולא אחת מאפיין נפגעות ונפגעי תקיפה מינית עלול לחבל ביכולתם למסור עדות קוהרנטית ונטולת סתירות פנימיות. בבואם למסור את סיפורם רבים משורדי ושורדות הטראומה המינית אינם יודעים באיזה "מצב אני" ימצאו את עצמם: החלק המכחיש את אירועי הזוועה ומתעלם מהם? החלק הילדי, המבוהל, אשר מוסיף לחיות את הטראומה כאילו מעולם לא חדלה להתרחש? מעברים ממצב עצמי אחד למשנהו? כך או כך, עלולה העדות ליצור תחושה של חוסר אמינות עקב פערים בה והיעדר רצף.

זאת ועוד, נפגעים שבילדותם זעקו לעזרה בדרכים שונות אך קולם לא נשמע עלולים לחוות אובדן אמון ביכולתן של מילים לתווך את העוול שנגרם להם, ולגייס לטובת מתן העדות מרכיבים בלתי מילוליים, כגון מחוות גוף דרמטיות, שינויים בטון הדיבור, פרצי בכי או צעקות. סגנון זה עלול להתקבל כמופע היסטרי, מוגזם ובלתי אמין, אך משקף למעשה את אובדן האמון של השורדים ביכולתו של הזולת לשמוע, להקשיב, להבין או לתמוך.

פעמים רבות עלולה עדותם של שורדי הטראומה ללקות באי־דיוקים ובסתירות פנימיות. בעניין זה יש לציין שילדים שגדלו בצל פגיעות מיניות מתמשכות נאלצו לסגל לעצמם אינסטינקט של

C. A. Courtois, 2008. "Complex Trauma, 25 Complex Reaction: Assessment and Treatment", *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy*, S(1), pp. 86–100

למוקדים רגשיים. זיכרונות מסוג זה יחדרו לתודעה בלא הזמנה, לעיתים בתגובה לגירוי המתקשר אליהם, ואז הם יציפו את הנפש באמצעות שחזורים מסוג חלומות, חוויות גופניות או חוויות חושיות, או ישתחזרו בתוך יחסים.

זאת ועוד, זיכרון טראומטי, בניגוד לזיכרון רגיל, אינו מיטשטש עם הזמן ואינו עובר דעיכה. בכל עת הוא עלול לחדור לתודעה בעוצמה רבה, כאילו לא עברו שנים מאז התרחשו האירועים. שלא כזיכרון רגיל, זיכרון טראומטי נוטה להיות בלתי ניתן לביטוי באופן סימבולי ומילולי, אלא נוטה להישמר כרישום גופני-סנסורי. בטרומה מינית האירועים מתרחשים הרבה פעמים בחשכה ובבדידות, ללא עדים, מה שמקשה על כינונו של זיכרון רציף המתמלל היטב.

נוקשותו של הזיכרון הטראומטי מתבטאת בהיותו עמיד ובלתי מושפע מחוויות אחרות. עם זאת, זהו זיכרון דינמי, המשתנה עם הזמן. זיכרונות חדשים יכולים לעלות ולצוף בלא התראה מוקדמת ולהוסיף מידע חדש שעד כה היה בלתי נגיש. לעיתים הרישום כולל פרטי פרטים של האירועים: צבעים, ריחות, חפצים, אבל יהיו בו חורים ופערים.

יש להדגיש כי בבסיסם של תהליכי הזיכרון הטראומטי ניצב קונפליקט רגשי עמוק, מעין **מלחמה פנימית בין דחף להיזכר ובין אינסטינקט הישרדותי שלא לדעת**, שכן מחיר הידיעה כבד. יתרה מזו, שכיח שהזיכרות אינה מביאה עימה הקלה, אלא עלולה למוטט את עולמה הפנימי של השורדת. מפגש חזיתי עם התוכן הבלתי נתפס באזכריותו עלול להיות קשה מנשוא. מבוגרים שנפגעו בילדותם מתארים תהליכים אקטיביים של שלילת זיכרון, שפעמים רבות הוא הד פנימי להכחשת הסביבה. יתרה מזו, הילד השורד משקיע מאמצים בשימור הפוגע, לעיתים עקב צרכי תלות ראשוניים, ולעיתים עקב

אלו צריכה חוות הדעת להדגיש את מנגנון הניתוק והדיסוציאציה, שהוא מנגנון ההגנה הבסיסי בהתארגנות הנפשית לנוכח מצבים טראומטיים.

תפקידה של חוות הדעת הוא להקנות פשר לליקויים אלה העלולים להופיע בתהליך מסירת העדות ולתווך לבית המשפט את משמעותם הקלינית.

השפעת מאפייניו של הזיכרון הטראומטי על העדות

לבסוף, יש לציין את מאפייניו של הזיכרון הטראומטי, העשויים להשפיע על העדות בבית המשפט.²⁶ חוויות טראומטיות אינן עוברות תהליכי זכירה רגילים, אלא נרשמות בעולם הפנימי כשהן מנותקות מזרם הזיכרון הרגיל. זיכרונות אלה לא נכנסים לקטגוריות רגשיות רגילות, אלא נותרים נטולי הקשר בתוך זרם החשיבה. מדובר בזיכרונות שאינם ממוקמים בתוך הרצף האוטוביוגרפי, אלא בהתאם

J. I. Bisson, 2018. "Trauma and Memory", *British Journal of Psychiatry*, 204(6); E. Echeburúa & P. J. Amor, 2019. "Traumatic Memories: Adaptive and Maladaptive Coping Strategies", *Terapia Psicológica*, 37(1), <https://doi.org/10.4067/S0718-48082019000100071>; Y. Ataria, 2014. "Traumatic Memories as Black Holes: A Qualitative-Phenomenological Approach", *Qualitative Psychology*, 1(2), <https://doi.org/10.1037/qp0000009>; C. R. Brewin, 2001. "Memory Processes in Post-Traumatic Stress Disorder", *International Review of Psychiatry*, 13(3), <https://doi.org/10.1080/09540260120074019>; S. P. Brubacher & D. La Rooy, 2014. "Witness Recall across Repeated Interviews in a Case of Repeated Abuse", *Child Abuse and Neglect*, 38(2), <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.06.010>

עולמות ידע נפרדים, אשר המפגש ביניהם, המתרחש בבית המשפט, כרוך במורכבות ובלא מעט קשיים. חוות הדעת מבקשת להנגיש לבית המשפט את ההיבטים הנפשיים השונים של הפגיעה המינית. עליה לחבור לשורדת הטראומה, שהיא לעיתים חסרת מילים, ולסייע לה לייצר תמונה עמוקה ואותנטית של סיפור הטראומה, תמונה שתמחיש את ההקשר הרחב והמיידני של מעשה הפגיעה, תפרט את ההיגיון הפנימי שבתגובותיה של הנפגעת ותעסוק בקשר בין מהות הטראומה לחותם הקליני שהותירה בנפגעת. יתרה מזו, תפקיד חוות הדעת הפסיכיאטרית הוא להציג את קשייה של הנפגעת לצלוח את ההליך המשפטי, כך שקשיים אלה לא יפגמו בחתירתה של השורדת להכרה בעוול שנעשה לה.

לבסוף, בפן האישי מבקשת חוות הדעת לשמש לשורדת לפה במקומות שבהם היא נאלמת דום. בה בשעה, בפן החברתי, שואפת חוות הדעת להגביר את קולותיהם של הנפגעים בקריאה כנגד מגמת ההשתקה, המבקשת לשמר את הסדר הפטריארכלי המעוול על כנו.

חשש מפני התפרקות נפשית. רגשות של אשמה ובושה שהם אינהרנטיים לתגובה הנפשית לטראומה, מעודדים תהליכי הכחשה והימנעות. לשירות ההימנעות מלדעת מגויסת גם האמנזיה הדיסוציאטיבית. מדובר בפיסות מידע שמעולם לא הגיעו לאזורי ההכרה המודעים, אלא הוטבעו מראש בחלקים הלא נגישים של העולם הפנימי. **פיסות מידע אלה עשויות לחדור אל המודע ולחזור ולהיעלם ממנו.**

על רקע מאפייניו אלה של הזיכרון הטראומטי, המבדילים אותו מהזיכרון הרגיל, עלולים שורדות ושורדי טראומה המינית למצוא את עצמם חסרי אונים מול החוקרות במשטרה, מול עורכי הדין או מול השופטת והשופט. סיפורם עלול להצטייר כ"מחורר", בלתי קוהרנטי ולא אמין.

בהקשר זה מבקשת חוות הדעת להיחלץ לעזרתם של השורדת והשורד ולהביא בפני השופטים את ההיגיון הפנימי הקשור בתהליכי זכירה של אירועים טראומטיים.

סיכום

מיקומה של חוות הדעת הפסיכיאטרית הוא בתווך שבין אולם בית המשפט לחדר הטיפולים. עיקר ייעודה הוא לגשר ולתווך בין שתי דיסציפלינות אלה, המשפטית והפסיכיאטרית. לכאורה מדובר בשתי שפות שונות ובשני

ד"ר גילי אופיר היא פסיכיאטרית ופסיכותרפיסטית, מטפלת במבוגרים, בעלת התמחות בטיפול בפוסט-טראומה מינית.

לפעמים כשהמחוקק פותח פתח, נפגעות העבירה יכולות ליהנות חקצת אור

עו"ד טלי איזנברג

"את בעל דין", אני מסבירה, "והמצב הנפשי שלך הוא עניין שברפואה. ואז לנתבע יש זכות לדרוש שתיבדקי על ידי פסיכיאטר מטעמו. לפעמים כשיש פער גדול בין חוות הדעת, בית המשפט ממנה פסיכיאטר שלישי מטעמו שיבדוק אותך שוב וייתן חוות דעת... אבל רגע! בדיוק יצא תיקון חדש של חוק בתי המשפט.² הוא מנוסח קצת משונה, מה שמאפשר לנפגעות להימנע מהגשת חוות דעת מטעמו ולבקש מבית המשפט שימנה מומחה רק מטעמו! בערך..."

תיקון 96 לחוק בתי המשפט

ב-19 בדצמבר 2018 נכנס תיקון לחוק בתי המשפט (להלן: "החוק" או "חוק בתי המשפט") הקובע בסעיף 108א:

(א) בתקנות לפי סעיף 108 רשאי שר המשפטים, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לקבוע הוראות בדבר מינוי מומחה מטעם בית המשפט לבקשת התובע, לשם מתן חוות דעת בכתב בעניין מצבו הרפואי של תובע בתביעה אזרחית בשל עבירת מין שהנתבע ביצע כלפיו והורשע בה.

היא יושבת מולי במבט קצת עייף. ההליך הפלילי הסתיים, ואחרי הרבה שנים מי שפגע בה בילדות הורשע ונכנס לכלא. עכשיו היא יכולה לדבר על כל הנזקים שנגרמו לה, והיא נחושה להיאבק לקבל את מה שמגיע לה. אני מתחילה להסביר על ראשי נזק ועילות תביעה ועל הגשת חוות דעת פסיכיאטרית מטעמו, ואז גם מטעם הצד השני ולפעמים גם עוד אחת מטעם בית המשפט. היא צעירה, נבונה וקשובה, ובכל זאת היא מסתכלת עליי במבט לא מביין – "כלומר אחרי פסיכיאטרית מטעמי אני צריכה להיפגש גם עם פסיכיאטר שלו? ויכול להיות שעם עוד אחד? עם שלושה פסיכיאטרים???" אני יודעת שהיא צודקת לגמרי, אבל ככה מוכיחים נזק נפשי בתביעה אזרחית. זה כלל יסוד בהליך אזרחי. תקנות סדר הדין האזרחי (להלן: "תקסד"א") קובעות:

87. (א) רצה בעל דין להוכיח עניין שברפואה, יצרף לכתב טענותיו חוות דעת של מומחה בתחום מומחיותו.

(ב) הגיש תובע חוות דעת בעניין שברפואה, רשאי נתבע לשלוח לו דרישה בכתב להעמיד את נושא חוות הדעת לבדיקה בידי מומחה מטעמו; נדרש תובע כאמור, ייעתר לדרישה בלא דיחוי, זולת אם קיימת הצדקה לסירוב...¹

2 חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984.

1 סעיף 87 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018.

בדיקה פסיכיאטרית לצורך תביעה אזרחית בגין פגיעה מינית משמעותה חשיפה מעמיקה ונוספת של אירוע הפגיעה והשלכותיו, ברמות האישיות ביותר. בדיקה פסיכיאטרית סטנדרטית ומקצועית תהיה מחויבת להתייחס גם לפגיעה באיכות חייה של הנפגעת, לרבות ברמה המשפחתית, הזוגית, המינית, התעסוקתית ועוד.⁴ הבדיקה גם בוחנת היסטוריה רפואית ודורשת חשיפה של בעיות עבר שיש בהן כדי להשליך על אחוזי הנכות הנפשית שנגרמו מהפגיעה נשוא התביעה. עוד ברור כי, מטבע הדברים, פסיכיאטר מטעם הנתבע יבקש לכוון לצמצום הערכת הנזק שנגרם בעקבות הפגיעה והשלכותיה ו/או להעצמת חלקם של אירועי חיים קודמים בנכות הנפשית הקיימת.

לכל מי שעוסקת בתחום הטיפול והסיוע לנפגעות תקיפה מינית ברור כי מהלך כזה נושא פוטנציאל הרסני לשחזור חוויות של פולשנות, אשמה, הצפה מחדש של הפגיעה ובושה, לגרימת פגיעה נפשית נוספת ולהחמרת מצבה הנפשי של נפגעת העבירה. מכך גם ברור שהתיקון לחוק אינו עניין של חסד או הקלה שרירותית לנפגעות עבירות מיין, אלא התאמה נדרשת של סדרי הדין הכלליים למאפיינים הייחודיים של טראומת הפגיעה המינית והשלכותיה. בזכות העושות במלאכה הבין המחוקק כי הכללים שנקבעו במקור דיני הנזיקין, מתוך מחשבה על פגיעה פיזית מתאונה, למשל, או מרשלנות של גורם זה או אחר, פשוט אינם מתאימים כשעסקינן בפוסט-טראומה על רקע פגיעה מינית.

יש לציין כי הצעת החוק הממשלתית למעשה אוחדה עם הצעת חוק ברורה ופשוטה יותר של ח"כ איילת נחמיאס ורבין, שנוסחה וקודמה בשיתוף איגוד מרכזי הסיוע ונשות מקצוע נוספות, שהורתה כך: **"בתביעה אזרחית בשל**

במקרה כזה נקבע כי בית המשפט יוכל לפטור את הנפגעת/ת מהגשת חוות דעת פסיכיאטרית מטעמו/ה ולא לאפשר לנתבע להגיש חוות דעת מטעמו אלא במקרים מיוחדים שיירשמו. אך מאז חלפו כבר כמעט ארבע שנים, והתקנות לא הותקנו.

הרציונל לתיקון החשוב נטוע עמוק בשיח שאנחנו במרכזי הסיוע ובאיגוד מכירות היטב, וברור כי הצעת החוק נוסחה וקודמה בזכות הידע והניסיון הטיפולי והסיועי שנצבר במשך שנות פעילות המרכזים והאיגוד. בהצעת החוק הממשלתית הוסבר:

פנייה של נפגע עבירת מיין למומחה, לצורך ביצוע בדיקה (נפשית או גופנית) והערכה ושערוך של הנזקים ארוכי הטווח שנגרמו לו, כרוכה בקשיים משמעותיים מבחינת הנפגע. נפגעי עבירות אלה סובלים באופן מיוחד מטראומה נפשית הקשורה בחילול כבודם על ידי העבריינין, תחושת אובדן שליטה על גופם ועל חירותם וחוויה של העדר מרחב אישי בר-הגנה. בקרב נפגעים אלה מוכרים תסמינים נפשיים של חרדה, הימנעות מיצירת קשרים חברתיים, קושי במתן אמון, פגיעה בתחושת הביטחון האישי ועוד. מצבו הנפשי של הנפגע עשוי להיות מורכב עוד יותר לאחר ניהול הליך פלילי, שהוא כשלעצמו אירוע מתמשך, אשר כולל חוויות מורכבות מבחינת הנפגע, בהיבטים של חשיפה בפני אחרים, חוויה מחדש של האירוע הפוגעני, מפגש עם הפוגע ועוד. על כן, בנקודת הזמן שלאחר תום ההליך הפלילי, צפוי כי נפגע עבירת מיין יחשוש מפני התמודדות משפטית נוספת, לא כל שכן כזו הכרוכה בחשיפה לפני כמה מומחים ופירוט לפנייהם של כלל הנזקים שנגרמו לו.³

4 לקריאה נוספת, ראו מאמרה של ד"ר גילי אופיר בקובץ זה: "חוות הדעת הפסיכיאטרית בתחום הפגיעות המיניות", עמוד 66-75.

3 הצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 90) (מינוי מומחה מטעם בית המשפט), התשע"ז-2017.

במשך השנים בתי המשפט עשו שימוש בשילוב של שתי סמכויות אלה ופטרו בעלי דין מהגשת חוות דעת, תוך מינוי מומחה מטעם בית המשפט, אולם עשו זאת במקרים חריגים ובייחוד על רקע שתי עילות: קושי במימון⁷ או קושי באיתור מומחה (אם מחמת ייחודיותה של המומחיות ואם בגלל קשר שתיקה בין מומחים בנושא או בתחום מסוים).⁸ אלא שנקבע במקביל – וללא קשר לתיקון סעיף 108 לחוק – כי "המקרים המתוארים לעיל, אינם מהווים רשימה סגורה, וכי כל מקרה יבחן לגופו ובהתאם לנסיבותיו".⁹

ראוי גם לציין כי בהליכים מסוימים, דוגמת הליכים לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים¹⁰ ובהליכים בבית המשפט לענייני משפחה,¹¹ קבע המחוקק כי מינוי מומחה מטעם בית המשפט חלף הבאת מומחים מטעם הצדדים דווקא הוא הכלל ולא החריג.

לפי הפסיקה, ככלל בהליך אזרחי רגיל, על המבקש פטור מהגשת חוות דעת ומינוי מומחה מטעם בית המשפט בהתאם לתקסד"א להראות כי הוא עומד בשלושה קריטריונים: (1) סיכוי סביר לתביעה להתקבל, ולו לכאורה; (2) קיומן של ראיות לכאורה להוכחת נכות רפואית צמיתה; (3) קיומן של נסיבות מיוחדות.

עבירת מין רשאי בית המשפט למנות מומחה שיחווה דעתו בכתב בעניין הנזק הגופני או הנפשי שנגרם לתובע, ובעלי הדין לא יביאו מומחים מטעמם לעניין זה אלא ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו.⁵ כדאי גם לשים לב שבניגוד לשתי הצעות החוק (הממשלתית והפרטית), בנוסח הסופי נקבע מפורשות כי היוזמה למינוי המומחה היא של התובע, כדי לא לאפשר מצב שבו דווקא הנתבע הוא שייזום את מינוי המומחה מטעם בית המשפט, למשל כדי לחסום את נפגעת העבירה מלהגיש חוות דעת מטעמה אם היא רוצה בכך.

אם כך, מדובר בתיקון חשוב, נדרש ורלוונטי, אך מלשון החוק נראה שעדיין צריך להמתין לתקנות של שר המשפטים, לא? ובכן, לא בהכרח.

תקנות סדר הדין האזרחי וסמכות בית המשפט

סמכות בית המשפט לפטור בעל דין מהגשת חוות דעת ולמנות מומחה מטעמו במגוון הליכים אזרחיים נקבעה זה מכבר בתקסד"א, ושבה ונקבעה בתקנות סדר הדין האזרחי החדשות. אף סמכותו של בית המשפט למנות מומחה מטעמו במגוון הליכים אזרחיים ידועה ונעשה בה שימוש תכוף, בייחוד כשקיים פער רב בין מומחית התביעה לבין המומחית מטעם ההגנה.⁶

7 ראו למשל רע"א 7975/18 פלוני נ' המרכז הרפואי תל אביב (מיום 09.12.2018); בר"ע (מחוזי באר שבע) 511/06 אמויאלי נ' פלונית (מיום 15.08.2006).

8 ראו למשל רע"א 1358/12 מרכז רפואי רבין בית החולים בילינסון נ' עזבון אייזנבך ז"ל (מיום 08.05.2012).

9 רע"א 3046/18 פלוני נ' כלל חברה לביטוח בע"מ (מיום 24.12.2018).

10 חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975, ותקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מומחים), תשמ"ז-1986.

11 סעיף 8(ג) לחוק בתי המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995, וסעיף 25(ח) לתקנות בית משפט לענייני משפחה (סדרי דין), תשפ"א-2020.

5 הצעת חוק בתי המשפט (תיקון) – מינוי מומחה מטעם בית המשפט בתביעת נזיקין בשל עבירת מין), התשע"ז-2017, ה"ח פ/3697/20, ח"כ איילת נחמיאס ורבין.

6 סעיפים 127 ו-130 בתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984, בהתאמה, וסעיפים 87(ד) ו-88 בתקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018. יש לציין כי אין הכוונה למקרים שבהם בית המשפט ממנה מומחה לאחר שהובאה חוות דעתם של מומחים מטעם בעלי הדין, שאזי תכלית הצעת החוק הנדונה לעיל אינה מושגת והנפגעות עשויות להרע מההליך.

משמעויות וחבט לעתיד

המאבק לזכויות לנפגעות ולנפגעי עבירה בכלל ועבירות מין בפרט פעל מאז ומעולם לשינוי המערכות המשפטיות (והאחרות) כך שיתאימו לצרכים הייחודיים של הנפגעות ולמאפייני טראומת הפגיעה המינית.¹⁵

גם מערכת המשפט הנזיקי נדרשת לתיקונים רחבי היקף שיגנו על נפגעות/י עבירות מין מפני שחזור הטראומה בחוויות של בושה, אשמה ופולשנות והגברת הנזק הנפשי במסגרת ההליך המשפטי.

עתה, משהכיר המחוקק בקושי הייחודי לנפגעות עבירות מין בעריכת כמה חוות דעת פסיכיאטריות בעניינן ובהשפעתו הרעה של הכלל הישן כמחסום לנפגעות מפני גישה לערכאות, ומשהכיר בית המשפט ברציונל זה כנסיבה מיוחדת העשויה להצדיק מינוי מומחה מטעם בית המשפט חלק חוות דעת מטעם הצדדים, נפתח הפתח לעשות שימוש ברציונל המצוי בבסיס החוק כאמור גם בטרם יותקנו תקנות לפי סעיף 108א לחוק. יתרה מזו, רציונל זה יכול וראוי שישמש גם בהליכים שלא בהכרח מבוססים על הרשעה בפלילים, ואף כשהתביעה מוגשת נגד נתבעים נוספים מעבר לפוגע הישיר.¹⁶

בד בבד, על מנת להבטיח ודאות משפטית, אחידות ושוויון, ראוי כי הדבר יוסדר באופן מפורט בחקיקה וכן כי יותקנו תקנות שיאפשרו

משהכיר המחוקק בקושי המיוחד בתביעות בגין פגיעה מינית לערוך כמה חוות דעת פסיכיאטריות ומשהאפשרות לפטור בעל דין מהגשת חוות דעת קיימת בכל הליך אזרחי, נפתחה הדלת ליישם הלכות אלה גם לטובת נפגעות תקיפה מינית.

ואכן, בעניין פלונית בבית המשפט המחוזי בחיפה קבעה כבוד השופטת תמר נאות פרי באופן תקדימי כי אף שטרם הותקנו תקנות לפי סעיף 108א, אפשר וראוי לפטור נפגעת עבירות מין מהגשת חוות דעת מטעמה ולמנות במקום זאת מומחה אחד מטעם בית המשפט, בהתבסס על הרעיון המנחה שמאחורי הסעיף החדש, וכי אפשר וראוי להתייחס לאמור בתיקון לחוק כנסיבה מיוחדת הנדרשת בקריטריון השלישי, במקרים המתאימים.¹²

בכך נפתח לנפגעות עבירות מין עוד פתח קטן בדלת ההליכים המשפטיים העומדים לרשותן, באופן שמבין את המורכבות של הפגיעה המינית והקשיים הייחודיים בעקבותיה, ומאפשר להן להוכיח נזק נפשי ולתבוע את הפיצוי בגינו בלי להיחשף רגשית שוב ושוב בפני שניים או אף שלושה מומחים.

יש לציין, כמוכח, כי במקביל עומדת לנפגעות עבירות מין הזכות לוותר על תביעה על נזק נפשי ולתבוע במקרים המתאימים רק בגין ראשי נזק אחרים, דוגמת כאב וסבל, פגיעה באוטונומיה וכיו"ב, או לתבוע רק פיצוי ללא הוכחת נזק לפי החוק למניעת הטרדה מינית,¹³ ובכך להימנע לחלוטין מלהידרש לחוות דעת פסיכיאטריות בעניינן.¹⁴

15 ראו למשל השינויים המבניים החשובים שנעשו בהקשר של עדויות ילדים בתיקונים לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו-1955, או האפשרות להעיד שלא בפני הנאשם לפי התיקונים לחוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים), תשי"ח-1957.

16 רע"א 21-12-46701 עיריית קרית מוצקין נ' אלמוני (מיום 13.01.2022) (טרם הותר לפרסום). תודתי נתונה לעו"ד גלית לובצקי, המייצגת עימי את התובע בתיק זה.

12 ת"א 19-06-39706 (מחוזי חיפה) פלונית נ' פלוני (החלטה מיום 15.10.2020). הנוסח הותר לפרסום

ביום 04.08.2022.

13 סעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, תשנ"ח-1998.

14 ע"א 8195/09 פלוני ז"ל נ' פלונית (פורסם באר"ש, מיום 20.09.2015).

עו"ד טלי איזנברג מייצגת נפגעות ונפגעי עבירות מיין ואלימות חמורה ומשפחות נרצחים ונרצחות. בעבר הקימה את פרויקט הסיוע בהליך המשפטי במרכז סיוע חיפה והצפון, שימשה כיועצת המשפטית של פרויקט מאבק בסחר בנשים ב"אשה לאשה – מרכז פמיניסטי חיפה" וריכזה את המחלקה הפלילית ב"מרכז נגה לייצוג נפגעי עבירה".

יישום פשוט יותר של הוראות החוק, תוך הקפדה כי אף התקנות ייערכו ברוח הרציונל העומד בבסיס התיקון לחוק.¹⁷

ואם נביט מעט הלאה – יש בכך גם ללמד (שוב) על יכולתה של המערכת המשפטית להבין את שידוע לנו במרכזי הסיוע ובאיגוד על טראומת הפגיעה המינית ולשנות גם כללי יסוד שנדמה בטעות שהפכו לחוקי טבע. מחובתנו להמשיך ולחנך את בתי המשפט, את רשויות החוק ואת המחוקק בצרכים של הנפגעות ולדרוש מהם להתאים את עצמם לצרכים אלה.

הבהרה: משמעות מינוי המומחה מטעם בית המשפט כמתואר היא ויתור על הגשת חוות דעת מטעם הנפגעת וויתור על השליטה בזהות המומחית מטעמה, דבר שעלול לפגוע בתביעתה. מכך ברור כי חשוב לקבל ייעוץ משפטי קונקרטי בכלל, וכדי להבין את משמעויות הוויתור על הגשת חוות דעת בפרט. אין לראות באמור במאמר זה ייעוץ משפטי, וכאמור, יש לבחון כל מקרה לגופו באופן מקצועי ומותאם.

17 במידה רבה זו גם היתה המלצת הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה, שהוגשה לשר המשפטים באוגוסט 2022, לצד הרחבת ההסדר גם לגבי נפגעי עבירות המתה ואלימות. ראו "דו"ח הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה" מיום 29/08/2022, <https://www.gov.il/BlobFolder/reports/report-040922/he/report-4922.pdf>. תודתי לעו"ד תמי קלנברג לוי שהאירה את עיניי באשר לנקודה זו.

לקראת מענה אינטרדיסציפלינרי לנפגעות ונפגעי עבירות מין: זרקור על היבטים אזרחיים

ד"ר עו"ד בת-עמי ברוט

המשפטים בהקשר זה ואת תהליך עבודת הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה ואת החסמים העיקריים שאותרו, ויפרט את ההמלצות העיקריות של הצוות.

תפיסה מתכללת בתחום נפגעי עבירה

הצעת חוק זכויות קורבנות עבירה שהונחה על שולחן הכנסת ב-1 בנובמבר 1999 כללה מעטפת שלמה של מענים לנפגעי עבירה בשלושה פרקים: זכויות בהליך הפלילי, סיוע לנפגעי עבירה (רווחת-טיפול) ופיצוי. החוק שאנו מכירים היום – חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א–2001, כולל רק את הפרק הראשון, זכויות בהליך הפלילי (והמינהלי), לאחר ששני החלקים האחרים לא עברו את משוכת החקיקה.

אפשר לראות בהצעת החוק מעין סנונית ראשונה לתפיסה המציעה מענים מתחומים שונים לנפגעי עבירה, מתוך הבנה כי צורכיהם של הנפגעים אינם מתמצים בזכויות בהליך הפלילי (והמינהלי) בלבד, אלא נוגעים גם להיבטים אזרחיים, לדרכים משפטיות נוספות להתמודדות עם הפגיעה, ומעבר לכך – להיבטים של טיפול ופיצוי.

בכל כוחך...
תצחקי, תשאגי, תפגעי
תפצעי, תתלשי, תדפקי
שלא תשתקי לעולם יותר עוד.
תילחמי, תהלמי, תצעקי,
תשגעי, תדרשי, תכבשי
שלא תתביישי לעולם יותר עוד!

דוח הוועדה הבינ-משרדית לבחינת הטיפול בנפגעי עבירות מין בהליך הפלילי, בראשות השופטת דבורה ברלינר (להלן: ועדת ברלינר), העלה מחדש לשיח בתחום נפגעי עבירה את התפיסה ההוליסטית בנוגע לנפגעי עבירה ואת הצורך בפיתוח מענים אינטרדיסציפלינריים עבורם. בין השאר העלתה הוועדה אף את הצורך לדון בהתאמת ההליכים האזרחיים הנזיקיים לטיפול בתיקי עבירות מין. בהמשך לקריאת הוועדה, ב-2021 מינה שר המשפטים צוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ונפגעי עבירה, אשר הגיש את מסקנותיו בספטמבר 2022.

מאמר זה יציג את הרקע לתפיסה האינטרדיסציפלינרית בנוגע לנפגעות ונפגעי עבירה, הכוללת את הצורך בטיפול ובפיצוי לצד ההליך הפלילי, יתאר את עבודת משרד

הוא ממצה את ההמלצות בתחום זה וקבעה כי הנושא ראוי לדיון ולבחינה מעמיקים ומרחיבים על ידי הגופים הרלוונטיים. על רקע זה מונה בהמשך הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה, כפי שיתואר בהמשך.

ראוי להזכיר בהקשר זה גם את דוח הוועדה הציבורית לשינוי מדיניות ביחס לפגיעה מינית בתקופת הילדות,⁴ אשר משקפת בדרך עבודתה ובהמלצותיה את התפיסה האינטרדיסציפלינרית בנוגע לנפגעי עבירה. בדוח נקבע כי ההתייחסות לתופעה של פגיעה בילדות צריכה להתאפיין בהסתכלות מערכתית על ההקשרים המשפיעים על חייהם של ילדים נפגעים ומבוגרים שעברו פגיעה בילדותם, ואכן בדוח ובהמלצות ישנה התייחסות לכלל המערכות, ובכלל זה למשפחה, לחברה, לקהילה הסובבת ולרשויות (ובכלל זה מערכות הבריאות, החינוך, הרווחה, מערכות אכיפת החוק והמשפט והמערכת להבטחת הכנסה), ולצורך שכל המערכות יפעלו באופן מתואם.

יישום התפיסה האינטרדיסציפלינרית כלפי נפגעי עבירה במשרד המשפטים

תחום נפגעי עבירה בפרקליטות המדינה מגלם בעשייתו את התפיסה האינטרדיסציפלינרית כלפי נפגעי עבירה, בתכלול כלל המענים לנפגעי העבירה בכל ההליכים המשפטיים, בהובלת מהלכים ופרויקטים בתחום ומתוך שיתופי פעולה עם הגורמים העוסקים בתחום במשרד הממשלה ובמגזר השלישי.

במסגרת זו הוקמה בפרקליטות המדינה יחידת הסיוע הארצית לנפגעי עבירה, מכוח חוק זכויות נפגעי עבירה, תשס"א–2001, האמונה מקצועית

ועדת ברלינר, שהקימו שרת המשפטים ונשיאת בית המשפט העליון,² הניחה מחדש את התשתית לתפיסה הוליסטית בנוגע לנפגעי עבירה, והגישה המלצות הנוגעות למכלול ההיבטים והדיסציפלינות הרלוונטיות לנפגעי עבירה: טיפול ורווחה, פיצוי ושיקום, הרחבת סל המענים והתייחסות להליכים משפטיים מגוונים: פליליים, מינהליים ואזרחיים.

עיקר המלצות ועדת ברלינר נגעו לשיפור חווייתם של נפגעי העבירה בהליך הפלילי. עם זאת, חלק מההמלצות, ובכללן המלצות כלליות-מוסדיות, התייחסו להיבטים אחרים: טיפוליים-רווחתיים, מענים נוספים לנפגעי עבירה, ואף היבטים אזרחיים.

בין היתר, המליצה הוועדה להקים נציבות נפגעי עבירה, אשר בדומה לנציבויות במדינות שונות בעולם, תשמש גורם מתכלל בטיפול בנפגעי עבירה. כן המליצה הוועדה לקבוע בחוק זכאות לליווי של עובד סוציאלי, בעל הכשרה טיפולית וידע משפטי רלוונטי, מתחילת ההליך הפלילי ועד סופו.³ המלצות אלו, לצד אחרות, דוגמת פיתוח הליכי צדק מאחה בעבירות מין והמלצות הנוגעות לפיצוי נפגעי עבירה, מבהירות כי הטיפול בנפגעי העבירה צריך להדהד תפיסה הוליסטית ולהתייחס למגוון הצרכים והמענה להם.

לקראת סוף דוח המלצותיה ייחדה ועדת ברלינר פרק המלצות להליך האזרחי. בפרק זה כמה המלצות, אולם הוועדה ציינה כי אין

2 שרת המשפטים (דאז) איילת שקד ונשיאת בית המשפט העליון אסתר חיות. הצוות הגיש את דוח המלצותיו ביום 31 בדצמבר 2019.

3 יצוין כי משרד הרווחה מצוי בימים אלה בתהליך יישום נרחב של המלצה זו, כך שהליווי הסוציאלי שיינתן לנפגעות עבירות מין לא יהיה תלוי בהגשת תלונה ויוצע לנפגעות ממועד הפגיעה. אופן יישום זה מבטא את חשיבות המעטפת הרווחתית-טיפולית לנפגעות העבירה, המצטרפת למענים ולשירותים נוספים הניתנים לנפגעות, דוגמת סיוע משפטי.

4 הוועדה הציבורית לשינוי מדיניות ביחס לפגיעה מינית בתקופת הילדות, 2021. דוח הוועדה, ירושלים: מכון חרוב.

מעטפת רב-ממדית המעניקה מענה לצרכים שעולים אצלם בעקבות הפגיעה.

ראוי להזכיר אף את עבודתן המשמעותית והחשובה של הנהלת בתי המשפט ורשות האכיפה והגבייה, המרכז לגביית קנסות, כל גוף בתחומו, לטובת נפגעי העבירה – בין בהיבטים של שיפור החוויה של נפגעות ונפגעי עבירות מין בהליכים בבית המשפט ובין בהיבטים של גביית פיצויים שנפסקו לנפגעים ופיתוח פתרונות יצירתיים לאתגרים באיתורם ובהעברת הפיצויים לידיהם. מהלכים אלה הם נדבכים משמעותיים במענים הניתנים לנפגעות ולנפגעי העבירה.⁶

דוגמה מרכזית וחשובה למענים אינטרדיסציפלינריים לנפגעי עבירה מטעם משרד המשפטים היא עבודת הסיוע המשפטי בנוגע לעבירות המתה⁷ ולעבירות מין.⁸ לצד

על התחום. הפרקליטות שמה לה כיעד מרכזי לשמור על זכויות נפגעי העבירה ולקדם אותן, והיחידה פועלת למימוש היעד באמצעות התוויית המדיניות, ריכוז וניהול של הידע המקצועי בתחום והנחיית הגורמים המקצועיים, וגם גיבוש שיתופי פעולה כאמור. בכל מחוז של הפרקליטות פועלת יחידת סיוע מחוזית המורכבת מפרקליט שעומד בראש יחידת הסיוע וכוח עזר. יחידות אלה אמונות על ניהול התחום במחוז ועל מתן מענה מקצועי לנפגעי עבירה ולפרקליטים בתיקי המחוז. ראוי לציין כי היחידה אף לוקחת חלק בתהליכי חקיקה בתחום נפגעי עבירה, המנוהלים על ידי מחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים.

יחידת הסיוע הארצית עומדת בראש "פורום נפגעי עבירה" המורכב משתי זרועות: זרוע פנים-פרקליטותית, שבה חברים נציגי הפרקליטות מהיחידות הרלוונטיות העוסקות בנפגעי עבירה, בהיבטים פליליים, מינהליים ואזרחיים; וזרוע חיצונית, שבה חברים נציגים מכלל משרדי הממשלה הרלוונטיים.⁵ עבודת הפורומים מגלמת את התפיסה האינטרדיסציפלינרית כלפי נפגעי עבירה.

התפיסה המתכללת משתקפת בהיבטים נוספים של עבודת משרד המשפטים בתחום נפגעי עבירה, לדוגמה בעבודת מחלקת ייעוץ וחקיקה בתחום, אשר מובילה את תהליכי החקיקה לטובת נפגעי העבירה. בשנה האחרונה עברו תיקוני חקיקה הנוגעים לפיצוי, לחיסיון טיפולי, להסדרת אופן נטילת דגימות ביולוגיות הנלקחות מנפגעות עבירות מין ושמירתן ועוד. תיקוני חקיקה אלה מסדירים זכויות בהיבטים שונים הנוגעים לנפגעות ולנפגעי עבירה ויוצרים

⁶ מפאת קוצר היריעה לא נוכל לפרט מהלכים חשובים אלה ומהלכים רחבי יריעה נוספים בתחום נפגעי עבירה דוגמת מינוי גורם מתכלל במשרד המשפטים לטיפול בפשיעה בחברה הערבית, אשר כולל גם טיפול בנפגעות בחברה הערבית; מהלכים של יחידת תיאום המאבק בסחר בבני אדם שבמסגרתה מטופלים נפגעות ונפגעי סחר שנפגעו לעיתים גם בעבירות מין; מהלכים בהקשר של תחום נפגעי עבירה שמבצעים כונס הנכסים הרשמי והאפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים ונציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, וכן מחלקת חנינות, ועוד מהלכים רבים וחשובים שכולם יחדיו מצטרפים לכדי תמונה אחת, רחבת היקף ומרובת זרועות, לטובת נפגעות ונפגעי עבירה.

⁷ תוכנית סנ"ה לנפגעי עבירות המתה, המשותפת לסיוע המשפטי במשרד המשפטים ולמשרד הרווחה, היא מודל למענה אינטרדיסציפלינרי לנפגעי עבירה. מכוח התוכנית ניתן לנפגעים סיוע משפטי בכלל ההליכים, בצד מעטפת טיפולית. התוכנית היא יישום של המלצת הוועדה הבין-משרדית והבין-ארגונית לקידום זכויות נפגעי עבירה (ועדת וגשל), שדוח ביניים שלה הוגש ביולי 2009. מאחר שמאמר זה מתמקד בנפגעות עבירות מין, לא נרחיב על תוכנית חשובה זו.

⁸ להרחבה בעניין זה ראו הסיוע המשפטי, 2021, דוח סיכום פעילות לשנת 2020, <https://www.gov.il/BlobFolder/reports/legal-aid-2020/he/media/annual-report-2020.pdf>

⁵ ביניהם המשרד לביטחון פנים, ובו המשטרה, משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד הבריאות, משרד החינוך, המשרד לשוויון חברתי, משרד הביטחון, ובו הפרקליטות הצבאית.

משאבי שיקום לנפגעי העבירה. הצוות התמקד בעניינם של נפגעי עבירות מין, המתה ואלימות שההליך הפלילי בעניינם הסתיים בהרשעה.¹¹

הצוות פעל לאיתור ולאיסוף של נתונים בנוגע לתביעות אזרחיות שהגישו נפגעי עבירה. הנתונים, ולפיהם 3.8% בלבד מנפגעי העבירה שההליך הפלילי בעניינם הסתיים בהרשעה בתקופה שנבדקה הגישו תביעה אזרחית בגין נזקיהם, איששו את ההבנה ששיעורים גבוהים מאוכלוסיית הנפגעים שבה התמקד הצוות אינם ממצים את הזכות להגשת תביעות אזרחיות בגין נזקיהם. נתונים חשובים שהובאו לידיעת הצוות באמצעות תוכנית סנ"ה לנפגעי עבירות המתה לימדו כי נפגעי העבירה שקיבלו מהתוכנית מעטפת טיפולית המשולבת בסיוע משפטי לאורך ההליך הפלילי ואף בהליכים אזרחיים, ובכלל זה מיצוי זכויות אזרחיות והגשת תביעות אזרחיות באמצעות עורכי הדין של הסיוע המשפטי, בחרו להגיש תביעות נזיקין בשיעור גבוה משמעותית, שעמד על כ-18% מבין הנפגעים שעניינם הסתיים בהרשעה בהליך הפלילי.

עבודת הצוות כללה תהליכי שיתוף ציבור, שבמסגרתם התקבלו עמדותיהם של נפגעי עבירה, של ארגוני מגזר שלישי המסייעים לנפגעי עבירה ומקדמים את זכויותיהם, של עורכי דין המייצגים נפגעי עבירה ושל נציגי ממשלה הפועלים במגוון ממשקים מול נפגעי עבירה. מתוך עמדות אלה גיבש הצוות רשימת חסמים המקשים על נפגעי העבירה להגיש תביעה אזרחית בגין נזקיהם.

11 הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה, דין וחשבון (הוגש לשר המשפטים ביום <https://www.gov.il/BlobFolder/4.9.2022/reports/report-040922/he/report-4922.pdf>) תהליך עבודת הצוות, תובנותיו והמלצותיו מפורטים בדוח בהרחבה.

הליווי שניתן לנפגעות ולנפגעי עבירות מין חמורות משלב הגשת כתב אישום בהליך הפלילי וייצוג בהליכים מינהליים, ללא עלות וללא הוכחת זכאות כלכלית, נפגעות ונפגעים אלה יכולים לקבל גם ייצוג משפטי בהגשת תביעת נזיקין ובהליכים אזרחיים ללא עלות, בכפוף לזכאות כלכלית ולסיכוי משפטי.⁹

זקור על ההיבט האזרחי: הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה

בעקבות המלצת ועדת ברלינר מינה שר המשפטים בפברואר 2021 צוות¹⁰ לבחינת הסוגיה של מיעוט תביעות נזיקיות שמגישים נפגעי עבירה ולמיעוט השימוש בהליכי יישוב סכסוכים נוספים העומדים לרשות נפגעי עבירה, דוגמת הסדרים בקהילה, גישור והליכי צדק מאחה. עבודת הצוות התבססה על ההנחה שההליך האזרחי יכול למלא תפקיד חשוב בגיוס

9 הסיוע המשפטי מפעיל תוכניות נוספות שבמסגרתן ניתנים מענים אינטרדיסציפלינריים לנפגעי עבירה, לדוגמה לקטינים נפגעי עבירה, לנפגעי עבירה זקנים וניצולי שואה, ואף לנפגעי עבירות סחר בבני אדם והחזקה בתנאי עבדות. בשל קוצר היריעה לא נוכל לפרט ולהרחיב בהקשרים אלה.

10 בראש הצוות עמדה עו"ד רני נויבואר, ראשת אשכול אזרחי במחלקת ייעוץ וחקיקה (אזרח), וריכזה אותו עו"ד אתי ליבמן עפאים, מייעוץ וחקיקה (אזרחי) ומנהלת פרויקט זכויות נפגעות ונפגעי עבירה במגדלור של זכויות במשרד המשפטים. בצוות היו חברים נציגי ממשל ונציגי ציבור: עו"ד נילי פינקלשטיין מייעוץ וחקיקה (פלילי) במשרד המשפטים, עו"ד הדס גבריאלי זני מהסיוע המשפטי במשרד המשפטים, עו"ד חנית אברהם בכר מהלשכה המשפטית של הנהלת בתי המשפט, גב' איילת רצון ממשרד הרווחה והביטחון החברתי, פרופ' יששכר רוזן צבי מאוניברסיטת תל אביב, עו"ד רותם אלוני דוידוב ממשרד אלוני דוידוב, וכן כותבת מאמר זה.

על רקע החסמים, ולאחר שהצוות שמע ובחן גורמים וחומרים רבים בנושא, גובשו 15 המלצות, שמטרתן לתת מענה לקטגוריות החסמים שזוהו. להלן ההמלצות העיקריות.

התאמת ההליך האזרחי לצורכיהם של נפגעי העבירה:

- הרחבת ההגנה על הנפגע במסגרת הדיון באולם בית המשפט, ואף מחוץ לכותלי בית המשפט, באמצעות החלת הסדרי ההגנה שמעניק חוק זכויות נפגעי עבירה בהליכים פליליים גם על הליכים אזרחיים, לצד הענקת סמכויות נוספות לבית המשפט בהליך אזרחי, כגון מתן צו למניעת הטרדה מאיימת מיזמתו.
- עריכת התאמות להליכי תביעה נגררת לפלילים כדי להופכם לכלי ישים ושמיש לנפגעים.
- תיקון דיני ההתיישנות האזרחית בנוגע לתביעות שענינן נידון בהליך הפלילי, כך שאפשר יהיה להגיש תביעה אזרחית נגררת לפלילים עד שנה לאחר שפסק הדין הפלילי הפך לחלוט.

הנגשת חומרים ומידע לצורך פנייה להליך אזרחי:

- מתן מידע על ההליך האזרחי בשלבים התחלתיים של ההליך הפלילי.
- הרחבת הנגישות לעיון בחומרים מההליך הפלילי (כתב אישום, הכרעת דין וגזר דין).
- חיזוק מעמדו הראייתי של פסק הדין הפלילי בתוך ההליך האזרחי כלפי "נתבעים נוספים".

החסמים שזיהה הצוות סווגו לשלוש קטגוריות עיקריות:

• חסמים הנובעים מהמבנה הליניארי של

ההליך האזרחי, המתחיל לאחר סיומו של ההליך הפלילי. קטגוריה זו כוללת חסמים בדמות היעדר משאבי נפש בתום ההליך הפלילי הארוך והדורשני מאוד רגשית; חוסר אמון במערכת המשפט בעקבות החוויה בהליך הפלילי; הצורך במעבר לנקיטת פעולות אקטיביות בהליך אזרחי לאחר ה"פסיביות" בהליך הפלילי – שבו נדרשת נפגעת העבירה להשתלב רק בנקודות זמן מוגדרות ללא יוזמה או נקיטת מהלכים מטעמה.

• חסמי שער המונעים מהנפגעים להיכנס

בשערי ההליך האזרחי. קטגוריה זו כוללת היבטים של חוסר במידע, כגון עצם האפשרות לפתוח בהליך אזרחי והפרודצורות הדרושות לשם כך; חשש מפני חזרה לטראומה ועיסוק בה, שעלולות להיות להם השלכות נפשיות קשות; פחד מהמפגש עם הפוגע, כאשר הנפגעת נדרשת להתייבב מולו חזיתית; הצורך בתקופת התארגנות בהיבטים פיזיים ונפשיים; חוסר במשאבים חומריים הנדרשים לצורך התביעה, כגון מימון חוות דעת רפואיות ואיתור עורך/ת דין; היעדר אפשרות להיפרע מהפוגע, כאשר אין ברשותו כספים למימון נזקי הנפגעת.

• חסמים מבניים הנובעים מההליך האזרחי

ודרישותיו, דוגמת עדות שאינה מוגנת, בניגוד להסדרי הגנה שונים בהליך הפלילי; הדרישה לחשיפה אישית מול הפוגע, כגון ויתור על סודיות בנוגע למצב הנפשי והגופני של הנפגעת; טקטיקות של הפעלת לחץ שמפעילים הנתבעים, כגון הגשת תביעות לשון הרע או צירוף צדדים שלישיים להליך; מחסור באנשי מקצוע מומחים בתחום.

והן מבחינת ההליכים שבמסגרתם ניתן המענה. המלצה זו קוראת לגיבוש תוכנית לנפגעי עבירות מין¹² במודל של תוכנית סנ"ה לנפגעי עבירות המתה, אשר מכוחה ניתנים למשפחות נפגעי עבירות המתה זכאות לסיוע משפטי (ובכלל זה הגשת תביעה אזרחית), מעטפת טיפולית, ואף סיוע כספי ראשוני ללא צורך בהוכחת זכאות כלכלית. ההמלצה מהדהדת את המלצות ועדת ברלינר בהקשר זה ואת המלצות ועדת וגשל, שעד היום טרם יושמו בהקשר של עבירות מין. אם המלצה זו תיושם, יהיה בה כדי לתת מענה לנפגעות ולנפגעי עבירות מין בהיבט הטיפול והמשפטי כאחד, ובכלל ההליכים המשפטיים.

סיכום

ביום 2 באוקטובר 2022 קיבלה ממשלת ישראל החלטה בנושא "קידום זכויות נפגעי עבירה בהליכים משפטיים ושיפור המענה הממשלתי"¹³. ההחלטה יוצרת מעטפת הוליסטית וכתובת אחת לנפגעי העבירה בכלל ההליכים המשפטיים. יש בה התייחסות למנעד רחב של מענים בהיבטים שונים, שיקדמו את זכויות הנפגעים בהליכים המשפטיים וישפרו את המענה הממשלתי שנותנים להם משרדי הממשלה. בכלל זה ישנה התייחסות להרחבת יחידות הסיוע לנפגעי עבירה בפרקליטות המדינה, הנגשת ההליכים המשפטיים (פלילי, אזרחי ומינהלי) לנפגעים ויצירת מערך תמיכה סוציאלית-טיפולית לנפגעי העבירה ולמלווים אותם כדי לסייע במניעת טראומה נוספת

פיצויים וכספים:

- שימוש בכלים למניעת הברחת נכסים על ידי נאשמים בפלילים, ובכלל זה צו עיקול זמני.
- פטור מאגרות הוצאה לפועל לנפגעי עבירה שקיבלו פסק דין בהליך אזרחי וזכאים לפיצוי, ונאלצים לפתוח בהליכי הוצאה לפועל לצורך מימוש פסק הדין.
- הקמת קרן פיצויים לנפגעי עבירה: לעיתים הפוגעים החייבים חסרי יכולת כלכלית, כך שנפגעת העבירה לא יכולה להיפרע מן הפוגע, מצד אחד, ופיצויים שנפסקים לחובת עבריינים מורשעים פוגעים ביכולתם להשתקם כראוי ולהשתלב בחברה באופן נורמטיבי לאחר ריצוי עונשם, מן הצד האחר. הוועדה מצטרפת להמלצת ועדת ברלינר לגבש מנגנון לפיצוי נפגעי/ות העבירה, בדומה למנגנונים מדינתיים הנהוגים בכמה מדינות בעולם, המשלימים או מחליפים את הפיצוי שמקורו בהליך הפלילי.

שתי המלצות נוספות רלוונטיות במיוחד לנפגעות ונפגעי עבירות מין. הראשונה היא הרחבת המענים לנפגעי עבירה בהמלצה להגביר את השימוש בהליכי צדק מאחה והליכי גישור, בהמשך להמלצת ועדת ברלינר על פיתוח הליכי צדק מאחה בעבירות מין, לאחר שהתרשמה כי להליכים אלה פוטנציאל רב לשמש מענה או לפחות לסייע לחלק מנפגעי ונפגעות עבירות המין.

ההמלצה השנייה היא ליווי משולב של גורם טיפולי וגורם משפטי לאורך ההליכים הפליליים והאזרחיים. זוהי המלצה מהפכנית בעיניי בהקשר של נפגעות ונפגעי עבירות מין, אשר משקפת את התפיסה האינטרדיסציפלינרית הנדרשת לגיבוש מעטפת המענים לנפגעים אלה, הן מבחינת הגורמים שנותנים את המענה

12 יצוין כי ההמלצה מתייחסת גם לנפגעי עבירות אלימות שנידונו בצוות.

13 החלטת ממשלה מס' 1889, "קידום זכויות נפגעי עבירה בהליכים משפטיים ושיפור המענה הממשלתי", 2.10.2022, <https://www.gov.il/he/departments/policies/dec1889-2022>

עו"ד ד"ר בת-עמי ברוט היא דוקטור למשפטים, ממונה ארצית (נפגעי עבירה) וראשת יחידת הסיוע הארצית לנפגעי עבירה בפרקליטות המדינה, משרד המשפטים. הייתה חברה בוועדת ברלינר וחברת הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ולנפגעי עבירה שמינה שר המשפטים.

במהלך ההליכים. ההחלטה אף מתייחסת לקידום מענים נוספים לנפגעי עבירה דוגמת צדק מאחה וגישור, וכן להמשך טיוב הליכי העברת פיצויים לנפגעי העבירה. במסגרת ההחלטה הוקם צוות יישום שיבחן את המשך יישום המלצות ועדת ברלינר שטרם יושמו והמלצות נוספות. עוד הוחלט על יישום המלצות הצוות להנגשת ההליך האזרחי שעבודתו והמלצותיו תוארו לעיל.

יש לקוות כי החלטה זו תאפשר לקדם את עניינם של נפגעות ונפגעים בישראל בכלל, ואת המענים והשירותים הניתנים לנפגעות ולנפגעי עבירות מין בפרט.

בפתח מאמר זה מובא קטע משירה של אפרת גוש, המבקשת מנפגעות לא לשתוק ולא להתבייש עוד. מי ייתן שהמשך יישום התפיסה ההוליסטית כלפי נפגעי עבירה ועיגונה בהחלטת הממשלה כאמור, תוך יצירת מעטפת מענים אינטרדיסציפלינרית המתייחסת לכלל צורכיהם של הנפגעות והנפגעים, יתמכו בהפסקת השתיקה והבושה ובחשיפת הפגיעה, ויסייעו בהתמודדותם עימה ובמסעם אל עבר ההחלמה.

אסיים במילותיה של עדי סתיו, שאותן פרסמה בפוסט בפייסבוק, לאחר שבית המשפט העליון התיר לבקשתה את חשיפת שמו של אביה, שפגע בה בילדותה:¹⁴

...אני כבר לא הילדה הקטנה שנלחמת על חייה לבד, אני מנצחת ואנשים לצדי. החוק לצדי, המערכת לצדי.
אני לא נלחמת לבד. ואני מנצחת.¹⁵

14 ע"פ 7880/19 ליאוניד רפפורט נ' מד"י ופלונית (27.10.2022).

15 פורסם בפייסבוק ביום 28 באוקטובר 2022. כותבת הפוסט אישרה לפרסמו במסגרת מאמר זה.

ההליך האזרחי: מבט מהשטח

פאנל עורכות דין על ייצוג נפגעים/ות אלימות מינית בהליך הנזיקי

ראיון ועריכה: ד"ר עו"ד כרמית קלר-חלמיש ונגה ברגר

ההחלטה הנכונה. חוסר הוודאות הזה משמעותי מאוד בעיניי. הוא לא נותן לנפגעות לכלכל את צעדיהן – מה לעשות ואיך לעשות את זה. יש בזה קושי רגשי גדול. יוצא לי להמליץ לנפגעות לקחת פשרה שהיא לא בהכרח טובה כי כך הן יקבלו את הכסף, לעומת פסק הדין שמגיע להן ברמת הצדק, שבו הן יתקשו לגבות את הפיצוי.

עו"ד לובצקי: את השיחה עם הלקוחות שלי אני תמיד מתחילה בלהגיד שאני יכולה להשיג להן כסף, ולא צדק. אני לא יכולה להעניש את הבן אדם, אני לא יכולה להחזיר את הגלגל לאחור – אני יכולה להשיג כסף. אבל באיזשהו מקום כסף עושה קצת צדק. אם את נפגעת, ואת צריכה להוציא כסף על טיפולים פסיכולוגיים, ומפסידה ימי עבודה, או צריכה לשלם על שנת לימודים נוספת באוניברסיטה, הדבר הצודק הוא שמי שפגע הוא שישלם. התועלת המשנית היא שעבור הרבה אנשים הכאב בכיס הוא משמעותי – בטח כשבהליך הפלילי העונש היה מינורי. מנגד, במקרים שהגיעו להרשעה ולמאסר ממושך בפועל אני רוצה לחשוב שהתחושה שהמערכת עבדה תאפשר לסמן וי על תחושת הצדק. מה גם שאז התביעה הנזיקית לא פעם פחות אפקטיבית, כי כמה כסף כבר יש לבן אדם אחרי 12 שנים בכלא?

כדי לקבל תמונה מהימנה של התנהלות ההליכים הנזיקיים בפועל פנינו לארבע עורכות דין שמתמחות בייצוג בתביעות נזיקיות על פגיעות מיניות. הצגנו להן כמה שאלות זהות על ייצוג נפגעות ונפגעים כדי לקבל נקודות מבט שונות על יתרונותיו וחסרונותיו של ההליך.

משתתפות: **עו"ד רותם אלוני-דודוב, עו"ד גלית לובצקי, עו"ד דקלה טוטיאן ועו"ד הילה יסקין.**

עד כמה ההליך האזרחי מאפשר להשיג תחושת צדק בעינייך?

עו"ד אלוני-דודוב: אני חושבת שבמובנים מסוימים הוא נותן תחושה של הכרה ומידה מסוימת של שליטה. הנפגעות מנהלות את זה. בסך הכול אני חושבת שהוא חיובי, אבל יש לו הרבה בעיות.

לנפגעת אין מספיק מקום בתהליך, וחסרה מאוד אחידות בהחלטות ובהתנהלות של בית המשפט. כמה דוגמאות: לוחות הזמנים, שתלויים מאוד בשופט; החלטות על עיקולים זמניים; האם היא תידרש לחתום על ויתור סודיות. זה מייצר לחץ גדול, ואני לא יכולה להבטיח לנפגעות שבית המשפט יקבל את

מייצגת את הנפגעים, ולכן אני יכולה להיות יותר יצירתית בדרך ההתנהלות. לדוגמה, במסגרת הסדר אני יכולה לבקש לחייב את הפוגע לשבת עם הנפגעת ולהקשיב לכל מה שיש לה לומר, או לדרוש ממנו להשתלב בטיפול. באופן הזה יש לנפגעת הרבה יותר מקום.

איך נראות ומתנהלות הפניות שחגיעות בפועל?

עו"ד אלוני-דודוב: במשרד שלי מתקבלות בשנים האחרונות יותר תביעות. להערכתי כחצי מהן מגיעות אחרי הליכים פליליים. הרבה מגיעות להתיעצות, ובסוף לא מגישות תביעה, בעיקר כי אין לפוגע כסף לפצות אותן

אין דרך אחת שבה כל התביעות נראות או מתנהלות, חלק פונות ומבקשות ללכת בהליכים הבלתי פורמליים כמו הליכי גישור ומשא ומתן מחוץ לבית המשפט, וחלק רוצות להגיש תביעה ולנהל את ההליך כולו.

אני מאמינה כי אם אין ממי לקבל פיצוי, חבל על המאמץ ועל ההוצאות הגדולות. חלק מהנפגעות יכולות להעיד על המצב הכלכלי שלו, ובחלק מהמקרים אנחנו עושות חקירת יכולת – שעולה בעצמה 3,500 שקל + מע"מ. לצער, יש עורכות דין שסיכויי הגבייה בסוף לא מעניינים אותן. מבחינתן, אם אין לו כסף הנפגעת תשלם. אז אם היא זוכה בפסק דין של חצי מיליון שקל והוא לא משלם, היא עדיין צריכה לשלם 20%. גם אם הן הולכות להוצאה לפועל הן צריכות לשלם להוצאה לפועל. הן יכולות להוציא עשרות אלפי שקלים לפני שראו שקל.

עו"ד לובצקי: אני מרגישה שיש יותר פניות על הפגיעות ה"קלות", אלו שנחשבות יותר מינוריות. אלו בחורות צעירות, בנות 20-30,

המצב הכי מורכב הוא זה שבו אין בכלל הליך משפטי פלילי. אלו נפגעות ונפגעים שמגיעים לעיתים קרובות מאוד לוחמניים וכועסים, ששים אלי קרב. עבורם זאת האסמכתא שאכן הייתה פגיעה, ואלו התביעות הכי קשות, כי צריך להוכיח בהליך אזרחי עבירות של הליך פלילי. שם הצורך הוא בהכרה, מעבר לצורך הכספי. וכשמישהו משלם סכום משמעותי, 200-300 אלף שקל זאת הכרה מסוימת באחריות, גם אם הוא יגיד שזה לצורכי פשרה. בסכומים נמוכים המצב אולי שונה, אבל אף אחד לא משלם סכומים גבוהים רק כדי להיפטר מהליך משפטי.

עו"ד טוטיאן: תביעה נזיקית היא ההליך המשפטי העיקרי שבו הנפגעת היא האוחזת במושכות ואיננה משרתת את מערכת אכיפת החוק. האפשרות להשגת תחושת הצדק משתנה ממקרה למקרה ותלויה בסיפור החיים שהנפגעת רוצה לשרטט לעצמה ביום שאחרי. יש מי שירגישו שהשיגו צדק מעצם קיומו של ההליך, מהעמידה על זכויותיהן הדיוניות וקבלת פסק הדין המכיר בסבלן ונזקיהן, גם ללא תלות בתוצאה הסופית, לעומת מי שיתאכזבו מרות מהמערכת, מאי-יכולת לממש את פסק הדין.

לתפיסתי, ניהל שני הליכים מפוצלים בשתי ערכאות שונות כל כך זו מזו באותו העניין דורש השקעה של כל כך הרבה זמן שיפוטי ומאמצים מהנפגעות, כשהשורה התחתונה מביישת אותנו כחברה – נפגעות לא מקבלות את התמיכה הראויה להן מהמדינה.

עו"ד יסקין: ההליך האזרחי מחזיר לנפגעים את תחושת השליטה שניטלה מהם, ולכן בעיניי נותן גם תחושה של צדק שנעשה. בהליך הפלילי היכולת שלי להביא את קולם של הנפגעים מצומצמת יותר מכיוון שהפרקליטות היא זו שמנהלת ומובילה את ההליך ונפגעי העבירה אינם נחשבים כצד. בהליך האזרחי רק אני

של מערכת המשפט ובקשיים המשפטיים, הברוקרטיים והרגשיים. ישנם פונים שמבקשים שאשוחח עם בני משפחה נוספים או אנשי טיפול מעורבים, ובעיניי זה מבורך וחלק אינהרנטי מעבודתי. אני מתנגדת לשיטת ה"סלמי" או להליך קבלת החלטות ללא הבנה מעמיקה של הצפוי או בצורה לא מפוכחת. גם במקרים שבהם קיימת הרשעה בפלילים ו"רק" צריך להוכיח את הנזק, המערכת לא ערוכה לנהל הליך קצר. אי אפשר למנוע זאת, אבל אפשר להתכונן ולהיערך לכך מראש ולדעת שזה חלק מההליך. הידיעה מראש שזה נתון מסייעת להתמודד עם ההליכים המשפטיים אחרת וממזערת את הפגיעה המשנית. ישנם תיקים שבהם יש גם עניין תקשורתי רב, וזה היבט שמאוד חשוב לדון בו, שמירה על פרטיות או מול פרסום.

עו"ד יסקין: אני מייצגת נפגעי עבירה גם בהליכים פליליים, כך שחלק מהתביעות האזרחיות הן תביעות נגרות שמוגשות לאחר סיום ההליך הפלילי. במקרים הללו כבר ישנה היכרות מוקדמת עם הנפגע, כך שהפנייה לתביעה אזרחית טבעית וקלה יותר.

בעולם אוטופי הפנייה של נפגעי עבירה אליי הייתה לפני הגשת התלונה במשטרה, אולם בפועל לא כך הדבר. ולכן לעיתים לאחר שכבר החלה בהליך פלילי ואז נפגשה איתי, הנפגעת מבינה שלו הכירה את האפשרות של תביעה אזרחית קודם לכן, הייתה בוחרת באופציה הזו, לעיתים ללא פנייה למשטרה. יש נפגעים שהליך פלילי מתאים להם, אך לחלק מהם פחות. הבחירה בהליך אזרחי נובעת ממגוון שיקולים, למשל הנכונות לעבור את התהליך הנדרש לצורך הכנת חוות הדעת, היכולת הכלכלית שלהם לממן הליך כזה והתמיכה שיש להם מהמשפחה או מחברים.

שגדלו לתוך #MeToo, עם הרבה מודעות לזכויות שלהן ולשיח של גבולות. ההבנות האלו, לצערנו, עוד לא חלחלו לבית המשפט. במקרים רבים העצה שלי תהיה לוותר, או להגיש תביעה קטנה או תביעה בסדר דין מהיר, כי ההליך הנזיקי הוא ארוך ויקר, וסכום הכסף שיקבלו הוא לא דרמטי. זה עניין של עלות-תועלת. הרבה מהפניות מגיעות אליי דרך הסיוע המשפטי או שהן שומעות על האפשרות בתוך ההליך הפלילי. ברגע שיש לך חוויה חיובית עם עורכת דין, הסיכוי שתפני גם לתביעה נזיקית הוא גבוה יותר, כי האתגר הוא קודם כול לדעת שיש את האפשרות, ואז לדעת מאיפה להתחיל – כי היוזמה צריכה להיות של הנפגעת. אם בהליך הפלילי היוזמה העיקרית היא הגשת התלונה, בהליך הנזיקי כל צעד כרוך ביוזמה: להחליט שהיא רוצה, למצוא עורכת דין מתאימה, ליזום פגישה, לחתום, לשלם. כל שלב כזה הוא שלב מנפה. יש המון חסמים בדרך.

עו"ד טוטיאן: מבחינתי כל פגישת ייעוץ מתחילה בהבהרה שהנפגעת חשובה יותר מההליך המשפטי ובסימן שאלה שאני מעבירה ללקוחה שלי, שתחליט איזה סיפור היא תרצה לספר לעצמה ביום שאחרי. מגיעות עשרות רבות של פניות בשנה. חלקן לאחר הפגיעה, חלקן במהלך או לאחר קיומו של הליך פלילי, תלוי באילו אנשי מקצוע הן נפגשו בדרך שהפנו אותן אליי.

בפגישת ייעוץ ראשונית אני משרטטת את ציר ההליכים המשפטיים וההשלכות הצפויות של כל אחד מההליכים (פלילי ואזרחי) האחד על השני. מדובר במערכות שלא מתקשרות זו עם זו למרות שמדובר לכאורה באותו מעשה, באותה הנפגעת, ומבחינתה זה לחלוטין לא מובן. בפגישה אני מסבירה לנפגעת את השלכות ההליכים עליה, ההתמודדות שתידרש ממנה בהליך המשפטי מבלי לחסוך בתיאור המגבלות

האם ההליך תואם את הציפיות של הנפגעות?

מקבלות 500 מיליון דולר, אבל פה ייתנו 200 אלף שקל. אלו המספרים. בן אדם עם הרשעה פלילית על עבירות מין ברף הגבוה באחיינית שלו מקבל 330 אלף שקל. זה מה שהפגיעות האלו "שוות". בעיניי, בעבירות מין בקטינים הסכום לא צריך לרדת מחצי מיליון שקל, בטח כשמדובר בפגיעה בתוך המשפחה. בפועל המציאות רחוקה מכך.

עו"ד לובצקי: בעיניי ההליך לא תואם את הציפיות של הנפגעות, אבל לפעמים גם לחיוב. עוד לפני העיסוק בפגיעות מיניות, יש פער עצום בין איך שההליך הנזיקי מתנהל ובין הייצוג שלו בתרבות הפופולרית ובתקשורת, שממנו רוב הציבור ניזון. ההליך מאוד פרוצדורלי, וחלק גדול ממנו נעשה בהתכתבויות. בסוף זה תהליך של ניירת. מספר הדיונים בדרך כלל קטן, ורוב ההליכים לא מגיעים לשלב ההוכחות שבו עדים עומדים ומספרים את הסיפור שלהם. אלו הליכים ארוכים, לא דרמטיים כלפי חוץ, ואין כל כך ממשק עם הפוגע, לטוב ולרע. רוב התיקים נגמרים בפשרה. לכן בתחילת הדרך אני מנסה מאוד ליצור ציפיות ריאליות.

כעורכת דין חשוב לי שידעו מה מחכה להן, ויחליטו אם הן מוכנות לזה או לא. כי זה המקום להחזיר להן את השליטה. בפגיעה מינית לרוב הבעיה היא לא כאב פיזי כזה או אחר, אלא אובדן תחושת שליטה. ובהליך נזיקי יש לך שליטה מסוימת.

עו"ד טוטיאן: ההליך הולם את הציפיות אם יש הכנה מתאימה, אבל לא הולם את מה שראוי היה שיקרה. המערכת המשפטית מנוכרת, כולנו מכירים את השפעתה על נפגעים עד כדי יצירת טראומה משנית. אם את בת מזל, פנית לליווי מקצועי ואת מגיעה לעורכת דין מומחית לעניין שהיא גם אנושית. רף הפיצויים שנפסק נמוך

עו"ד אלוני-דודוב: נפגעות שמגיעות אחרי הרשעה פלילית מצפות לעיתים קרובות שהדלתות יפתחו בפניהן. לפרקליטות יש אשמה חלקית בזה, כי נאמר להן שמרגע שיש הרשעה פלילית הן רק יצטרכו להגיש כמה מסמכים. בפועל, התיק נכנס למערכת המשפט כמו תיק רגיל. כל צד צריך הגנה, וצריך חוות דעת שתלויה גם במומחית. תמיד יש פער בין חוות הדעת, ואז ימונה מומחה שלישי שגם לו צריך לשלם כסף.¹ זה לוקח הרבה מאוד זמן, וחוף מהנפגעת אף אחד לא ממהר לסיים את התיק. ההרשעה הפלילית עוזרת אולי ברמת הוכחת האחריות, אבל לא ברמת לוחות הזמנים.

הסדרי טיעון יכולים לפגוע מאוד בתביעה, בגלל הפער בין המעשים שנעשו למה שכתוב בכתב האישום ולהרשעה. אם הנפגעת מגיעה לפני כתב האישום אשתדל לדבר עם הפרקליטה כדי למנוע פגיעה בהליך האזרחי.

פער נוסף בין הציפיות שלהן למציאות הוא הציפייה שבית המשפט יבין מה קרה לה, וכמה הפגיעה חמורה. אבל בפועל זה לא כך. בתביעות אזרחיות השיח הוא הרבה פחות פורמלי, נאמרים דברים שבהליכים פליליים לא היו נאמרים. לכן אני אומרת לנפגעות שהן לא חייבות לבוא לדיון, כי שופט יכול להגיד "מה היא חשבה כשהיא באה אליו שיכורה? מה עבר לה בראש?"

הדינמיקה בהליך האזרחי שונה מזו של ההליך הפלילי. אין את הרגישות המיוחדת לפגיעות מיניות. וגם הסכומים שנפסקים מאוד נמוכים. הנשים רואות שבארצות הברית נפגעות

1 ראו מאמרה של עו"ד טלי איזנברג בדוח זה: "לפעמים כשהמחוקק פותח פתח, נפגעות העבירה יכולות ליהנות מקצת אור", עמ' 76-80.

גרסה הוא יתרון, וככלל חומר הראיות לרוב טוב יותר. החיסרון הוא שהשופטים יגידו "מה את רוצה, המשטרה סגרה את התיק".

אני מאוד נזהרת מלומר להגיש תלונה או לא להגיש. אם זה מה שהיא רוצה, זה לא דווקא רע להליך האזרחי. אני כן אומרת שצריך להביא בחשבון שאם את מגישה תביעה אזרחית, הסיכוי שתיק פלילי יבשיל אחרי זה הוא אפסי. אני גם לא מבינה איך אמורים לנהל את התיקים האלו במקביל. את לא רוצה ליצור גרסה עובדתית חדשה. ומנגד, התיקים האזרחיים מתיישנים לך תוך כדי החקירה במשטרה.

עו"ד לובצקי: בית המשפט מסתכל על תיק בלי הרשעה מאוד לא בהתלהבות. שופטים אזרחיים לא אוהבים להחליט שאדם הוא אנס. גם אם את אומרת שמבחינה פורמלית הקביעה היא על אחריות, ולא על אשמה מעל לספק סביר – אם אמרת למישהו לשלם מיליון שקל על פגיעה בילד בן 15, קבעת שהוא אנס. הם מאוד לא אוהבים את זה, ולכן דוחפים מאוד לפשרות. גם מסיבות הגיוניות, כולל החשש איך התובע יתמודד עם הפסד.

אם מישהי מתלבטת אם להגיש תלונה או שהתיק נסגר, צריך להבין למה. זאת שאלה חשובה בהליך האזרחי, כי אם הגשת תלונה והתיק נסגר בגלל התיישנות, זה לא אומר שזה מה שיקרה בהליך האזרחי. לפעמים עצם הראיות שנאספות בתיק נותנות חומר אפקטיבי, גם אם התיק נסגר, למשל כשמתקיים עימות ואת מגלה מה ההגנה הבסיסית שלו. מנגד, אם מישהי לא הגישה תלונה כי היא מרגישה שהיא לא יכולה להתמודד עם ההליך זה ידרוש ממנה יותר התמודדות.

עו"ד טוטיאן: מערכת המשפט בוראת את המציאות המשפטית. השופטים מתייחסים בחשדנות רבה למקרים שלא הגיעו להרשעה

מאוד וגם פסיקת ההוצאות איננה ריאלית. כשצריך לפסוק פיצויים בנזיקין יש נטייה לפזול ולזלוג אל עבר המשפט הפלילי, אל חומרת עבירות המין שהוכחו בעוד שמה שרלוונטי לבחון מבחינה משפטית זה הנזק שנגרם בפועל לאותה מתלוננת כתוצאה מהתקיפה ולא סעיף העבירה בהרשעה. ההרשעה הפלילית תלויה במגבלות ששופטים אזרחיים לא בהכרח מכירים, ובכל מקרה השיפוט אמור לעסוק במידת הנזק. אין הבנה שבפגיעות חמורות הפיצוי באמת צריך לשאוף להשיב את המצב לקדמותו, גם אם אי אפשר לגבות את מלוא הסכום. גם אלו לא שיקולים שבית המשפט האזרחי צריך להביא בחשבון.

איך מערכת המשפט מתייחסת למקרים שבהם לא הוגשה תלונה פלילית, או שהוגשה אך לא הגיעה להרשעה?

עו"ד אלוני-דודוב: זה תלוי בשופט או בשופטת. יש שופטים שיודעים שהעובדה שתיק נסגר או לא הוגש כתב אישום היא לא אינדיקציה, ויש שופטים שמשחקים על זה. זה לא אחיד. היום לא נישאל למה לא הוגשה תלונה, דבר שפעם כן הייתי שומעת. אבל אם יש תיק והוא נסגר, זה יעלה, ואת צריכה להסביר שרוב התיקים נסגרים וזה לא אומר שום דבר על שאלת האחריות הנזיקית.

אני תמיד בדילמה אם עדיף להגיש תלונה שתיגמר בסגירת התיק או לא להגיש בכלל. היתרון בהגשת תלונה גם כשאני יודעת שהתיק ייסגר היא שיש את הגרסה של הצד השני. בהליך האזרחי אין לי גרסה עד התצהירים, שמוגשים רק בסוף התיק. מספיק שהוא יכחיש, הוא לא צריך להגיש מה כן היה. אז קיומה של

מה צופן העתיד? אילו שינויים צריכה מערכת המשפט לעבור?

עו"ד אלוני-דודוב: בעיניי, הרחבה של שיתוף הפעולה בין ההליך הפלילי להליך האזרחי יכולה לשנות את העולם. הייתי מאחדת את התיקים ודנה בהם ביחד. אין בעיה בעיניי ששאלות של פיצוי כספי יתערבבו בתוך ההליך הפלילי. אני לא מבינה למה הפרקליטות כל כך בלחץ מזה. כיום נפגעות נאלצות לרוץ בין 800 ערכאות: מתחילות מצו הגנה, ואז הליך פלילי, ואז תביעה אזרחית, ואז ועדת שחרורים, ואז צווי מגבלות. עדיף שתהיה ערכאה אחת שתרכז הכול. פיצוי ולקיחת אחריות יכולים להיחשב גם הם לפרמטר במאזן הענישה. אני חושבת שצריך לאמץ את התפיסה שאי אפשר להסתכל על הדברים באופן נפרד – בהליך הפלילי נתעסק בנאשם ובהליך האזרחי בנפגעת. יש פה פרשה שלמה, עם המון אלמנטים. העובדה שאף בית משפט לא מסתכל על התמונה המלאה – זה לא הגיוני.

כשניסיתי להציע את זה בוועדה של משרד המשפטים האשימו אותי שאני רוצה שנאשמים יקנו את החופש בכסף. התפיסה שלי היא לא שכולם ישלמו אותו הדבר. לנאשם עשיר 50 אלף שקל זה גרושים, לעומת עני שגם 5,000 שקל הם הרבה בשבילו. תמזדי את היכולת הכלכלית של אותו בן אדם. חלק מהאקט של תשלום הוא לקיחת אחריות. הצעתי שאם מושגת הרשעה פלילית לא יהיה צורך להגיש כתב הגנה בהליך האזרחי, אלא ישר להתקדם לשלב הוכחת הנזק על ידי מומחה בית המשפט. מוזר בעיניי שזה בסדר לשים את הבן אדם בכלא, אבל לא בסדר לשלול ממנו לאסוף חומר רפואי על הנפגעת. שאלו על בסיס מה יהיה אפשר לפסוק את הפיצוי. יש כבר את התסקירים של נפגעי העבירה – מסמך אובייקטיבי שנשען על גורם מקצועי. הצעתי לתת לו מעמד בהליך האזרחי לצורך פסיקת הפיצוי. למה לא להסדיר את זה?

ועוד יותר למקרים שבהם לא הוגשה תלונה כלל. הגשת התלונה היא "הכשר" מסוים מבחינתם. החשדנות הזאת מצדיקה את כל הקריאות לקיום השתלמויות עומק בתחום לשופטים, בפרט אזרחיים, שלא בהכרח חשובים למורכבויות הכרוכות בהליך הפלילי, לסיבות לסגירת תיקים, ולקושי של הנפגעים שבחורים שלא להגיש תלונה מחשש לשלומם, מהחשיפה או מהמשמעות הנלווית של תלונה על אדם קרוב, שעלולה להגיע לכדי פירוק משפחה. גם השופטים עצמם שחוקים, עייפים מכובד המשא, נדרשים לעמוד בעומסים בלתי הגיוניים, וזה הופך את חלקנו לצינים. שאלת המניע הנסתר של הנפגע ועיתוי הצפת הפגיעה תמיד עולה כחלק מהגנת הנתבע. שופטים אזרחיים, גם אם זה לא נאמר בריש גלי, לא מבינים למה הם צריכים לעשות את מה שהם תופסים כעבודה של מערכת אכיפת החוק. מבחינתם עדיף להעיק את תפוח האדמה הלוהט הזה לאולם הפלילי הסמוך, שישחררו אותם מהצורך לקבוע כי התרחש אונס. זאת כמובן אמירה מאוד כוללנית, שנותנת ביטוי לתחושות האישיות המצטברות שלי מהעיסוק בתחום הזה, ותמיד יש את יוצאי הדופן שהם מאוד קשובים ואנושיים. עם זאת, הדיכוטומיה בין פלילי לאזרחי הובילה להטלת נטל שכנוע מוגבר על התובעת בהליך האזרחי. השורה התחתונה היא שלהערכתנו לא נראה בקרוב את בתי המשפט מוצפים בעשרות תביעות אזרחיות בדיוק מהסיבות הללו. אם ציפינו שההליך האזרחי ייתן מענה טוב יותר מההליך הפלילי מכיוון שהמסננת הראייתית של הפלילי היא בלתי אפשרית, נראה שנכון לעת הזו המענה אינו מספיק ויש לשנותו.

אלו נשות מקצוע טובות – צריך לעדכן את השכר. זה גם עניין פמיניסטי בעיניי, כי אנחנו רוב של עורכות דין נשים בתחום הזה שם אז קל להסתכל על זה כעל "משכורת שנייה". זה משהו שנחשב לא מכובד לדבר עליו, אבל למה? ככל שהתחום הזה יהיה יותר מכניס, כך יהיה טוב יותר לנפגעות.

עו"ד טוטיאן: צדק צדק תרדוף, ואני צופה שתהיה מהפכה הליכית/פרוצדורלית בסופו של דבר. צריך להבין שהעולם המשפטי הולך יותר ויותר לעבר הסדרים שאינם המשפט הקלאסי של ניהול הוכחות באזרחי ובפלילי (הסדרי טיעון, הסדרים מותנים, גישור, צדק מאחה ועוד). אפשר לראות איך כל ההסדרים הדינוניים דוחפים לכל מיני הסדרי משנה, מה שמוביל לצמצום מקומה של הנפגעת בפרקטיקה. כשהעולם המשפטי הולך ונמוג יש חוסר הלימה בין הרטוריקה היפה של בית המשפט העליון (יפה באמת, לא בציניות) על זכויות נפגעים ומעמדו של הנפגע למה שקורה בפועל. יש צורך להתאים סדרי הדין למציאות הזאת, המשתקפת בזירת בית המשפט.

במקרים שברור מראש שלא מקפחים הגנה של נתבע, למשל במקרה מובהק שכבר הורשע בפלילים והמעשה הוכח בנטלי הוכחה מוגברים, צריך לקבוע הסדר דינוני הפוך. היינו, בתום ההליך הפלילי יקבע פיצוי נזיקי ראוי לנפגעים ורק לאחר מכן, ככל שהעבריינין מעוניין להשיג על קביעת הפיצוי או שיעורו, הוא יהיה זה שיצטרך לכתת רגליים, להגיש תביעה, לשלם למומחה, לשלם לעו"ד, לשלם אגרות וכו', במקום ההסדר המשפטי הקיים היום בו הנפגעת, שמלכתחילה לא בחרה להיפגע, תשלח על-ידי מערכת המשפט בחזרה לזירה המשפטית, לעוד 'הרפתקה מפקפקת' של הגשת תביעה נזיקית.

עו"ד לובצקי: אני אופטימית לגבי העתיד. אם מסתכלים בפרספקטיבה של שנים, בהחלט יש התקדמות. יש גם בסיס ידע רחב יותר ופסיקה מתפתחת שאפשר להסתמך עליה. גם אם אני נופלת על שופט שלא מביין בתחום, יש לי יותר כלים להסביר לו שמדברים בשפה שלו.

מבחינת שינויים, ישנה סוגיית הנגישות לחומרים. למשל, אם אני מגישה לפרקליטות בקשה לדעת איפה עומד ההליך הפלילי ולקבל עותק מתיק החקירה, שייטנו תשובה, גם אם זמנית. היום סיימתי לכתוב תביעה בתיק שההתיישנות בו נסגרת עוד עשרה ימים. עוד עשרה ימים התביעה לא שווה שקל. אני צריכה תשובה כלשהי, והפרקליטות לא בהכרח מבינה את התפקיד שלה פה.

שיפור ההליך הפרוצדורלי. בפרט צריך שכל הגורמים במערכת המשפט, גם מי שהם לא שופטים – מזכיריות, עוזרים משפטיים, רשמים – יכירו יותר את התחום. אני מקבלת לפעמים החלטות בתיקים שנובעות מחוסר הבנה, או התנהלויות שמתעלמות ממה שנהוג בתיקים של נפגעות עבירה. יש פרוצדורות שנשמעות טכניות וקטנות, אבל בתביעות נזיקיות לפרוצדורה יש תפקיד משמעותי. גם אם אצליח לשכנע את השופט, הפרוצדורות הן קריטיות – האם המסמך הזה הועבר? האם הייתה חתימה? בלעדיהן התביעות נופלות.

סוגיה נוספת היא שכר הטרחה של עורכות הדין בסיוע המשפטי. תקנות הסיוע המשפטי לא השתנו מאז 1997. אם אני לוקחת תיק מהסיוע המשפטי אני למעשה מסבסדת את משרד המשפטים. ובתיקים של נפגעות עבירה צריך עורכי דין שמבינים עניין – אלו לא תיקים של פס ייצור, שבהם יש כמה סוגי תיקים שחוזרים על עצמם. אז כשעורכות דין מתחילות לצבור ותק והבנה הן פורשות. כדי לוודא שלא יהיו שם רק הצעירות ביותר או האידיאליסטיות ביותר – כי

נוראיים. תביעות מתיישנות אצל עורכי דין בידיים. אנשים לא מבדילים בין ההליך הפלילי לאזרחי. את כל הזמן בקרב מאסף.

עו"ד לובצקי: אני מרגישה בעיקר עייפות. כהחלטה אסטרטגית אני לא מייצגת רק נפגעי עבירה, כי התיקים האלו מאוד סוחטים. צריך לאזן את זה עם משהו אחר. כל שיחה כזאת דורשת המון רגישות, אמפתיה, הכלה. וזה מעייף. לכן אני מגבילה את מספר התיקים האלו כדי שמי שאני לוקחת יקבלו ייצוג כמו שצריך. זה לא רק משפטי. חלק מהעניין הוא להבין את דפוסי ההתנהגות, את המאפיינים ואת הקשיים של נפגעי עבירה. זה דורש המון סבלנות. יש מקרים שבהם לוקח לנפגעות המון זמן לעשות כל צעד קטן. בלי להכיר את הרקע, כנראה לא יכולתי לשמור על אורך רוח והייתי משחררת אותן. יש לי מספיק עבודה, אני לא צריכה לרדוף. אבל אני יודעת שהן צריכות את זה. אלו התיקים שאני לוקחת מטעמי צדק.

נוסף על כך, אני חושבת שחשוב שתהיה קהילה פרופסיונלית תומכת להתייעץ איתה. עורכות דין של נפגעי עבירה עובדות לרוב לבד. אלו לא משרדים גדולים – לכל היותר יש עוד שתיים-שלוש עורכות דין שאנחנו מעסיקות או מעסיקות אותנו. האפשרות להרים טלפון ולהתייעץ חשובה מאוד, ומקלה את העומס הרגשי. מעבר לזה, מכיוון שהתיקים האלו נמצאים לרוב בדרגות חיסיון שונות, קשה להגיע לחומרים, וחשוב שתהיה קהילה שבה אפשר יהיה לשמוע על החלטות שהתקבלו או לחפש דוגמאות לתקדימים.

עו"ד טוטיאן: אני מתוסכלת מהמשכונות ההליכים וגרירת הרגליים. מתסכל שהשינוי הנחוץ לא מגיע כבר עשורים. זה לא גורם לי להפסיק לעבוד בתחום, אבל זה מאוד שוחק וגורם לי להבין שהנושא לא באמת בראש מעייניהם של מקבלי

עו"ד יסקין: ישנה מגמה של עלייה בכל הנוגע להגשת תביעות אזרחיות בתחום. אני סבורה כי המטרה אינה שההליך האזרחי יחליף את ההליך הפלילי. לא נכון בעיניי שנפגעים יפנו להליך אזרחי מכיוון שהם חוששים מהליך פלילי או כי אינם בוטחים במערכת. אני מדגישה בפני הנפגעים כי תמיד עומדת בפניהם הזכות להגיש תלונה במשטרה, גם אם בחרו בהליך אזרחי.

במקביל, הציפייה שלי היא שההליך הפלילי ייתן מענה של ממש גם בהיבט הפיצוי, מה שייתר אולי חלק מהתביעות האזרחיות שמוגשות. בינתיים, כל עוד זה המצב, חשוב שתהיה מודעות גם בקרב בעלי התפקידים ממערכת המשפט, שופטים, פרקליטים גורמי טיפול וסיוע וכו'. כיום ישנם פרקליטים/אנשי טיפול שמיידיעים את נפגעי העבירה באשר לאפשרות להגיש תביעה אזרחית, אולם יש מקרים רבים שבהם נפגעי העבירה כלל לא היו מודעים לאפשרות הזאת עד שפגשו אותי. לצערי, ישנם מקרים שהפנייה נעשית כשכבר מאוחר מדי, וחלה התיישנות על העבירה.

שינוי נוסף וחשוב הוא פתרון למחסור באנשי מקצוע מומחים בתחום: הן עורכי דין שמתמחים בתחום הפגיעות המיניות על היבטיו הייחודיים, והן פסיכיאטרים המוסמכים לכתוב חוות דעת לבית המשפט. כיום ישנם מעט מומחים כאלו, מה שיוצר קושי ממשי ועיכוב בהגשת התביעות.

איך את מרגישה כעורכת דין בתוך ההליך הזה?

עו"ד אלוני-דודוב: אם להיות כנה, עם השנים אני מתייאשת יותר. זה לא קשור לנפגעות, אלא לתחום – יותר ויותר עורכות דין מבטיחות דברים שאני יודעת שלא תוכלנה לקיים. בתחום הזה אין שום פיקוח ורגולציה, ונעשים דברים

להכיר את האפשרות של מינוי מומחה מטעם בית המשפט. לא לשאת את המחיר בעצמך.

את לא חייבת להגיש חוות דעת. אם את לא חושבת שתימצא נכות משמעותית, חבל להוציא את הכסף על חוות הדעת, ובעיקר חבל להיחשף ככה, כי זה כרוך בחתימה על וויתור סודיות מול הפוגע. את יכולה לתבוע על הסבל והכאב מבלי להידרש לחשוף את התיק הרפואי שלך. יש לזה משמעות כלכלית ומשמעות פסיכולוגית.

חשוב לדעת שיש עורכות דין שמתמחות בנושא. נזיקיסטים רגילים עושים טעויות קשות בתיקים האלו – גם מתוך חוסר הבנה של מהי פגיעה מינית, וגם בהבנה בחוקים ספציפיים.

עו"ד לובצקי: עיקר האתגר בעיניי הוא המודעות לכך שההליך קיים, ושהוא מועיל. כי כסף זה דבר מועיל וחשוב. אין סיבה שאת תשלמי את ההוצאות שנגרמות לך כי מישהו אחר פגע בך. עתירות זה טוב וחשוב, אבל חשוב גם להשלים אותן עם משהו שיכאב למדינה או לתאגיד בכיס. גם אם כרגע לצד השני אין הרבה, לפעמים עדיין שווה להגיש תביעה כי פסק הדין מתיישן רק אחרי 25 שנה. ואם עוד כך וכך שנים מי שהוא עכשיו סטודנט, למשל, כבר ייכנס לשוק העבודה, אפשר יהיה לפתוח תיק הוצאה לפועל. גם אם הסכומים שמשולמים נמוכים יחסית, הם יכולים להיות מאוד משמעותיים לנפגעת בלי גב כלכלי, למשל.

הדבר הנוסף שחשוב לדעת זה שיש המון מקום ליצירתיות. ואם אלמנט ספציפי מפחיד אותך ומונע ממך להגיש תביעה, כדאי לבדוק כי יכול מאוד להיות שזה לא מתחייב. יש המון דרכים לעקוף דברים מלחיצים, והשליטה נשארת במידה רבה אצל הנפגעת, כולל הבחירה להגיד גדול עליי, אני מפסיקה את ההליך כי שפיות הנפש או הפרטיות חשובה לי יותר. זה בסדר גמור, אבל כדאי שתחליטי מתוך ידע וכוח – ולא מתוך פחד.

ההחלטות וקובעי המדיניות. מספיק להסתכל על המלצות הוועדה של משרד המשפטים להנגשת ההליך האזרחי לנפגעי עבירה. נעשתה עבודת איסוף ושטח מאומצת ורצינית, אבל ההמלצות לא בהלימה לדוח עצמו. הן דלות ולא נוגעות בסוגיה המרכזית: איך להעביר את נטל ההוכחה אל מי שבחר לפגוע ובאילו אופנים אפשר להקל על הנפגעים. עם הפנים קדימה, אני חושבת שהעת הגיעה למהפכה הליכית. דרוש שינוי מהותי ויסודי וראייה שמתנתקת מהעדפת זכויות נאשמים, בטח ובטח במקרים שבהם כבר קיימת הרשעה בפלילים.

עו"ד יסקין: בסך הכול אני מרגישה שיש תהליך של שינוי. עדיין ישנם מקרים שבהם בתי המשפט מאפשרים לעורכי דין של הפוגעים להעלות טענות חסרות כל בסיס שנדחות בסופו של דבר, וגורמים לבזבוז של זמן יקר. במקרים הללו נפגעי העבירה מרגישים שוב שהמערכת עובדת לאט ונותנת יותר מקום לתוקפים מאשר לנפגעים.

ישנה מגמה חיובית בכל הנוגע לזכויות נפגעי העבירה, וכן אפשר לראות שבתי המשפט פוסקים פיצויים גבוהים יותר אשר הולמים את העבירות החמורות.

ככל שהדברים בשליטתי ובאחריותי, קל לי יותר, כשנכנסים גורמים נוספים, למשל בהליכי גישור, הדבר מאתגר יותר.

מה נפגעת צריכה לדעת על ההליך?

עו"ד אלוני-דודוב: נפגעת צריכה לדעת שיש מגוון של עורכיות דין, ושיטות תמחור שונות. הרוב לא לוקחים מקדמות, מקסימום כמה אלפי שקלים לניהול הוצאות. ויש כאלה שיכולים לקחת כמה עשרות אלפי שקלים.

עו"ד דקלה טוטיאן מייצגת נפגעי עבירה בהליכים פליליים ואזרחיים. מייסדת שותפה של מרכז נגה הקריה האקדמית אונו, אשר בצד שינוי חקיקה בתחום סיפק ללא תשלום ייעוץ, תמיכה וייצוג משפטי לקורבנות עבירה. חברה בפרויקט "האקדח על שולחן המטבח". מרצה בפקולטה למשפטים ואחראית על הקמת מערך ההוראה הקלינית בקריה האקדמית אונו. בעלת תואר ראשון ושני מאוניברסיטת מנצ'סטר ותואר שני מאוניברסיטת בר אילן.

עו"ד הילה יסקין מייצגת נפגעות ונפגעי עבירה בהליכים פליליים ואזרחיים. לימדה בקליניקה לנפגעות תקיפה מינית במרכז האקדמי שערי משפט ומדע. יו"ר משותפת בוועדה לזכויות נפגעי עבירה בלשכת עורכי הדין, מחוז תל אביב. בעלת תואר ראשון במשפטים מהמכללה למינהל ותואר שני במשפטים מאוניברסיטת בר אילן.

עו"ד רותם אלוני-דודוב מייצגת נפגעות ונפגעי עבירה בהליכים משפטיים, יו"ר משותפת של ועדת נפגעי עבירה בלשכת עורכי הדין וחברת הצוות להנגשת ההליך האזרחי לנפגעות ונפגעי עבירה במשרד המשפטים. בעלת תואר שני בלימודי מגדר מאוניברסיטת תל אביב ודוקטורנטית בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה.

עו"ד גלית לובצקי היא עורכת דין העוסקת בתחום המשפט הציבורי והפרטי. מייצגת בין השאר נפגעי ונפגעות עבירה בהליכים מינהליים ואזרחיים, באופן פרטי ומטעם הלשכה לסיוע משפטי. הייתה פעילה בפרויקט "האקדח על שולחן המטבח" להגברת האכיפה על כלי יריה במרחב האזרחי. בעלת תואר ראשון מהאוניברסיטה העברית ותואר שני במשפט ציבורי מאוניברסיטת תל אביב ונורת'וסטרן.

הסכמי פשרה בעקבות חקרי פגיעה מינית: האם, מתי ואיך?

עו"ד תמי קלנברג לוי

יתרונותיה של הפשרה ברורים: לצד הפחתת העומס על מערכת המשפט, היא מאפשרת נטילת אחריות חלקית דה פקטו ופיצוי כספי בזמן קצר יחסית ותוך חיסכון בהוצאות המשפטיות של הצדדים. אך האם הפרקטיקה הזאת, שמוכונת כל כך ל"סגירה" כלכלית מהירה של האירוע, מתאימה גם למקרי פגיעה מינית?

מדוע שנפגעת עבירה אשר עברה פגיעה מצד הנתבע – הפוגע – תסכים כעת להתפשר, "תיתן לו סוכריה" (ועוד ביטויים שנשמעים לא פעם), תבוא לקראתו ותגיע להסכמות עם מי שפגע בה? התחושה האינסטינקטיבית היא שבמקרים חמורים כמו פגיעה מינית יש חשיבות מכרעת למאבק למיצוי הדין עם הפוגע, להכרעתו הרשמית של בית המשפט ולגובה הפיצוי הראוי. במילים אחרות, הצדק צריך להיראות, ולא רק להיעשות.

במציאות המצב מורכב יותר. בפועל, כעורכת דין המייצגת נפגעי/ות עבירה, אני יודעת שכמעט אף פעם אין תשובה חד-משמעית לשאלה אם כדאי להתפשר או להמשיך להליך המשפטי. השיקולים והנסיבות רבים, ובכל אחד מהמקרים ניתן להם משקל שונה. צריך לסדר את הפאזל כך שהתמונה תתבהר ותסייע להגיע להחלטה המתאימה והנכונה ביותר לנפגעת הספציפית ולצרכיה.

מספרים על אשה שבאה אל בעלה להתיעץ אתו – אילו נעליים לקנות: נעליים בעלות עקב גבוה, או נעליים בעלות עקב נמוך? אמר לה הבעל לקנות נעליים בעלות עקב גבוה. אמרה לו: בנעליים בעלות עקב גבוה אני עלולה חס ושלום לשבור את הרגל. אמר לה: קני נעליים בעלות עקב נמוך. על כך השיבה לו שאין זה מודרני. אמר לה: קני זוג נעליים, נעל אחת שיש לה עקב גבוה, נעל שנייה שיש לה עקב נמוך. אמרה לו: אהיה צולעת. הסביר לה: מה אפשר לעשות, זוהי פשרה, וכל פשרה – צולעת.¹

תילי תילים של מילים נכתבו על הליך פשרה בהליכים משפטיים בכלל ובהליכים אזרחיים בפרט.

נדמה כי מערכת המשפט כולה מעודדת בחינה של אפשרויות הפשרה בשלבים מוקדמים. בתקנות סדר הדין האזרחי החדשות, אשר נכנסו לתוקפן בשנת 2020, למשל, הוגדרו הליכי מהו"ת (מידע, היכרות ותיאום) המחייבים הידברות בטרם הליכים משפטיים מתקדמים יותר. כן נדרש הליך של מיצוי משא ומתן טרם התקדמות בהליך ודיווח על אודותיו לבית המשפט.²

1 ע"א 6821/93 בנק מזרחי נ' מגדל, 9.11.1995.

2 פרק ד': דיון מוקדמי בין בעלי הדין ופגישת מהו"ת, תקנות סדר הדין אזרחי, תשע"ט-2018.

עובדה זו, המוצגת פעמים רבות כיתרון בשל השליטה שהיא מעניקה לנפגעת (במובחן מהפקעת השליטה שחוותה בעת הפגיעה), עלולה גם להעמיד אותה בצומת מורכב של קבלת החלטות אישיות ורגשיות.

במהלך ההליך המשפטי בית המשפט משתדל להביא את הצדדים להסכמות לאורך הדרך. מצב זה נכון לכל תביעה נזיקית, גם כזו שמגשים נפגע/ות עבירה, וחשוב לדעת זאת מראש כדי לא להיפגע כאשר הנושא עולה לראשונה. הפרקטיקה אינה נובעת מזלזול בפגיעה או מניסיון להקטין אותה, אלא אך מתוך מחשבה על יעילות ועל איזונים.

בין שההליך מתחיל במכתב דרישה שנשלח לפוגע או בהגשת כתב תביעה לבית המשפט, בכל שלב יכולה לעלות הצעה להסדר פשרה, בפועל עד שלב פסק הדין (ולמעשה אף אחריו, בהינתן אפשרות הגשת ערעור). את ההצעה לפשרה יכולים להעלות הנתבע ובא כוחו, בית המשפט וגם כמובן התובעת. המשא ומתן עצמו מתנהל בין שני עורכי דין, ולצורך המשא ומתן הנפגעת לא נפגשת עם הפוגע ולא רואה אותו בשום שלב.

אולם בעוד בכל נקודת זמן אפשר לבחון אם הסכם הפשרה רלוונטי, האיזונים עלולים להשתנות, כך שכוחו של צד אחד במשא ומתן מתחזק ושל האחר נחלש (למשל, לפי טיב הראיות שהוצגו). החלטה על פשרה בשלב מכתב הדרישה תהיה שונה מהחלטה שתקבל בשלב הצעה מצד בית המשפט, ושונה אם תועלה לאחר שלב ההוכחות בהליך.

למרות הרושם שמתקבל לעיתים, הסכם פשרה לא נועד להקל עם הנתבע (במקרה זה הפוגע). זאת החלטה שטומנת בחובה סיכויים וסיכונים לתובעת, ומטרתה היא הגעה לתוצאה הטובה ביותר המקובלת עליה. עם זאת, מטבע הדברים האמור נכון גם בנוגע לנתבע, וההחלטה צריכה

במאמר זה אציג חלק מהשאלות העקרוניות שעומדות בפני נפגעת עבירה כאשר מוצע הסכם פשרה בהליך אזרחי. בלי להקדים את המאוחר, אפשר כבר עכשיו לומר כי אין תשובה אחת לשאלה אם כדאי לקבל הצעת פשרה. התשובה אישית ונובעת מהנסיבות והמטרות העומדות בבסיס הרצון לתבוע מלכתחילה, וכמובן מנסיבות הפגיעה והפוגע עצמו.

מהו הסכם פשרה, ומתי הוא רלוונטי?

באופן הפשטני ביותר, תביעות נזיקיות הן תביעות כספיות הכוללות דרישה לפיצוי. בהליך האזרחי אין בידינו הכוח החוקי או היכולת לקבוע עונש מאסר או עבודות שירות לנתבע, אך אפשר לקבל פסק דין בנוגע לגובה הפיצוי הכספי.³

הסכם הפשרה שמוצע במרבית המקרים יכול לסיכום פיצוי כספי, ולעיתים תתווספה הסכמות הנוגעות לצרכים נוספים של הנפגעת, כגון דרישה מהנתבע שלא ליצור קשר איתה, הרחקה ממנה, הטלת מגבלות ייחודיות על הנתבע וכו', וגם דרישות מצד הפוגע אשר עומדות כתנאי לחתימתו על ההסכם.

מכיוון שההליך כולו מנוהל על ידי נפגעת העבירה, היא שמחליטה על קבלת הפשרה, בשונה מההליך ההפלילי, שבו המדינה (באמצעות הפרקליטות) היא שמנהלת את ההליך ומחליטה על עצם הגשת תביעה (אישום) ועל הסדר או הסכם.

³ "מהי פשרה? בלי למצות, נראה לי, כנקודת מוצא נוחה לדיון, כי ניתן להגדיר פשרה כ'הסכם ליישוב סכסוך בין שני צדדים בתנאים אותם הצדדים רואים כהוגנים, אשר נעשה מתוך מודעות לאי ודאות עובדתית או משפטית, ואשר יש בו ויתורים הדדיים של כל אחד מן הצדדים על חלק מטענותיהם'" (כבוד השופט אור בע"א 2495/95 דס בן לולו נ' אליאס אטראש, נא[1] 577[1997]).

שיקולים מרכזיים לבחינת פשרה בפגיעה מינית

נפגעת אשר בוחרת לנהל תביעה אזרחית צריכה להגדיר לעצמה, בעזרת עורכת הדין, מטפלת או חברים ומשפחה, מה היא רוצה, ולא תמיד בהתאמה, גם מה היא מצפה לקבל מההליך האזרחי.

חשוב לי להבין מה המוטיבציה שמניעה אותה בהליך, מה הכי חשוב לה, מה הקווים האדומים שלה, ועל מה יותר קל לה לוותר (אם בכלל). בכל מקרה יש להבהיר כי היא המנהלת, היא הקובעת, ותפקידי כעורכת דין הוא להילחם ככל יכולתי על הליך משפטי שיהיה הכי קרוב לצוונותיה.

1. האם הפשרה עונה על הצורך של הכרה בפגיעה שהתרחשה?

אחת המוטיבציות המרכזיות להגשת תביעה נזיקית היא קבלת הודאה או הכרה בפגיעה על ידי הפוגע או על ידי בית המשפט. כשהתביעה מוגשת ללא ניהול הליך פלילי – בין שלא הוגשה תלונה פלילית, בין שהתיק נסגר ללא כתב אישום (כמו שקורה לצערנו במרבית התיקים), ובין אף במקרים הנדירים יחסית של זיכוי לאחר כתב אישום – פסיקת בית המשפט עשויה לענות על הצורך בהכרה ממסדית.

אם המוטיבציה היא הודאה או הכרה רשמית בפגיעה שהתרחשה, ייתכן שהסכם פשרה לא יענה על צורכי הנפגעת, בין השאר משום שהסכם פשרה לרוב נפתח במילים "מבלי להודות בטענה מטענות הצדדים". כלומר מטיבו של ההסכם, הנתבע מוכן לשלם אבל לא מוכן להודות.

עם זאת, הפוגע משלם כסף. האם תשלום הוא בגדר הודאה באחריות? הכרה במעשים? לעיתים ההשלכות הכלכליות על הפוגע הן קשות, משמעותיות וגורמות לשינוי בחייו: מכירת

להיות מקובלת גם עליו. הכוח שיש בידי הנתבע לקבל החלטה אם הוא מסכים לפשרה אם לאו עלול ליצור תסכול גדול אצל נפגעות, שכן לכאורה שוב ניתן בידי הפוגע "כוח לקבוע", מה שעלול לשחזר את הפגיעה.

בל נשכח שצריך שניים כדי להגיע לפשרה, כך שהחלטה על הסכמה לפשרה נתונה כמובן גם בידי התובעת, וגם היא יכולה לסרב או להסכים להצעות מצידו או, לחלופין, לקבוע כי היא אינה מוכנה לקבל כל הצעת פשרה וברצונה לחכות לפסק דין, ויהי מה. ובכל זאת יש בידי הפוגע יותר כוח מאשר היה בידיו לו היינו משאירים את ההכרעה לבית המשפט.

לצערי טרם מצאתי לכך מענה אלא בהבנה שהנפגעת צריכה לבחון מה טוב לה, ללא קשר להסכמה או לסירוב של הפוגע, ולזכור כי בעצם הגשת תביעה, והגעה להסכם ובמשא ומתן, יש בידיה כוח רב.

הבחירה בפשרה צריכה להתקבל מתוך הבנה שיש לעמוד בהתחייבויות שהוסכם עליהן.⁴ לכן חשוב לקבל אותה לאחר מחשבה ארוכה ובחינה של היתרונות והחסרונות. אמליץ לנפגעת להתייעץ על הוויתורים הנדרשים ממנה עם אנשים נוספים שעשויים לסייע בקבלת ההחלטה: משפחה, מטפלת וכיו"ב, וכן אנסה לעזור לה להציג בפניהם את היתרונות והחסרונות של קבלת ההצעה.

⁴ "הסכם פשרה משמעותו הגעה לפיתרון מוסכם שנראה לשני הצדדים הוגן בנסיבות העניין, אגב ויתורים הדדיים וחלוקת הסיכונים והסיכויים של כל אחד מהצדדים. תכונה מרכזית של פשרה הינה סופיותה, כשציפיתם הסבירה של הצדדים הינה כי מדובר ב'סוף פסוק' וכי לא יבואו בעקבותיו תביעות בעתיד בעניין שבמחלוקת" (ע"א 7663/11 גבריאל דדון נ' יוסף יהויקים חדד [נבו 29.04.2013]).

3. זמן ופניות

נתון שצריך לשקול בכובד ראש הוא פרק הזמן שיידרש להשלמת ההליך. בהסכם פשרה ההליך מסתיים בדרך כלל במהירות, ואילו תביעות המתנהלות בבית המשפט נמשכות בדרך כלל בין שנתיים לשלוש שנים.

אף שאני נוהגת לומר שהאידיאל הוא לתת להליך להתנהל במקביל לחיים, ולא לנהל את החיים, לא פעם נפגעות העבירה מוצפות, נמצאות בציפייה ובחרדות לתוצאה ולצפוי בהמשך, וכך ההליכים עלולים להדיר שינה מעיניהן במשך שנים. קבלת הסכם הפשרה, שלפיו ההליך מסתיים מהר והתוצאות ידועות, יכול להיות שיקול בעד קבלתו.

4. יכולת הנתבע לשלם בפועל

האם לאחר ניהול הליך בין כותלי בית המשפט, כאשר יתקבל פסק דין עם סכום פיצוי גבוה ומרשים (בתקווה), תהיה לנפגעת העבירה יכולת להיפרע מהנתבע?

אחד השיקולים החשובים בקבלת הסכם פשרה הוא השאלה אם חשוב לנפגעת לקבל את סכום הפיצוי בפועל. אם לפוגע אין נכסים וניכר שיש קושי להיפרע ממנו, אזי הסכם פשרה שבו יופקד הפיצוי מראש יכול לתת מענה אמיתי לצורך של התובעת, אשר תוכל עד מהרה להשתמש בכספי הפיצוי לטובת טיפול ושיקום או לכל צורך אחר.

לכן כדי להכריע בעניין ההחלטה על פשרה, כחלק מהשיקולים כדאי גם לקיים הליך של חקירת יכולתו הכלכלית של הנתבע ולקבל החלטות מושכלות יותר בנוגע למצבו הכלכלי האמיתי ואם הצליח להסתיר או להבריח נכסים.

את מי תובעים בעצם? בנוגע ליכולת להיפרע נכנס שיקול נוסף בדמות הברור אם במקרה שיחל הליך בבית המשפט תוגש התביעה נגד

דירה, הליכי פשיטת רגל וכיוצ"ב. לאנשים רבים, חסרון הכיס הוא עונש משמעותי.

2. נכונות לניהול הוכחות

יש הבדל משמעותי בין תביעה אזרחית לאחר הרשעה בפלילים שבמסגרתה נפגעת העבירה זכתה להכרה בפגיעה בהכרעת דין ובין תביעה אזרחית ללא הליך פלילי קודם או לאחר זיכוי. בהיעדר הליך פלילי קודם, הרבה פעמים יהיה צורך בניהול ההליך כולו, לרבות שאלת האחריות, כלומר הוכחת ביצוע המעשים היא חלק עיקרי מההליך ועשויה לקחת הרבה זמן ולעורר קושי רגשי מתמשך.

גם כאשר הושגה הרשעה פלילית, במקרים שבהם נתבע פיצוי בגין נזקי הפגיעה תיידרש הנפגעת לחוות דעת פסיכיאטרית אחת לפחות,⁵ שדורשת מהנפגעת חשיפה קשה ומורכבת, והיא עשויה להידרש להעיד על השלכות הפגיעה, ובהן מצבה הנפשי, קשיים במערכות יחסים ואף בעיות בתפקוד המיני, כל זאת מול האדם שפגע בה.

לעיתים הליך הוכחות הוא איום רגשי של ממש על התובעת, עם השלכות עמוקות על שלומה ועל תהליך החלמתה מהפגיעה. תובעת אחרת תרצה בו ותראה בו הזדמנות להעצמה, לספר את הסיפור שלה ולקבל את יומה בבית המשפט.

צריך לבחון לעומק את הקשיים המשפטיים, את הראיות הקיימות, את יכולת התובעת ואת רצונה להתמודד עם הליכי עדות בבית משפט, את מעגלי התמיכה שיש לתובעת בהתמודדות במהלך הליך הוכחות, וכל זאת אל מול הצעת פשרה קיימת שמאיינת את הצורך בהליך ההוכחות הארוך.

5 ראו מאמרה של עו"ד טלי איזנברג בדוח זה, "לפעמים כשהמחוקק פותח פתח, הנפגעות העבירה יכולות ליהנות מקצת אור"; עמ' 76-80.

צד לאותו הסכם. היקף החיסיון שיבקש משתנה גם הוא בין מקרה למקרה. יש שיבקשו להטיל אותו על עצם מעורבותו בפגיעה, ויש שיבקשו להטיל את החיסיון רק על הסכם הפשרה או על גובה התשלום, או על תנאים ספציפיים בהסכם.

כשם שהפוגע יכול לבקש או להתנות את ההסכם בהתחייבות לחיסיון, כך לתובעת יש הזכות לסרב, להסכים או להתנות תנאים מצידה, וכמובן, תמיד אפשר להמשיך ולנהל את ההליך המשפטי.

יש נפגעות שמבחינתן זה קו אדום בוהק, ויש שתבקשנה להגדיל את סכום הפיצוי שיופקד או לקיים מגבלות אחרות על הנתבע כדי להסכים לסעיפי חיסיון.

האם מדובר בניצול של נפגעות מוחלשות הזקוקות לכסף בפועל אל מול זכותן לפרסם את זהות הפוגע בהן? האם בעלי ממון קונים את השתיקה בכסף? וכאשר יש איסורים הקיימים ממילא בהליך הפלילי – לדוגמה במקרה של ריבוי נפגעות או פוגע קטין – מה המשמעות מבחינה ציבורית? איפה עובר הקו בין האישי והפרטי ובין הציבורי?

על שאלות אלו אפשר וחשוב לדון ברמה הציבורית, ולקבוע נורמות מוסכמות וראויות.

אבל כאשר אני יושבת עם נפגעת עבירה חובת האתיקה שלי היא כלפיה, וכלפיה בלבד. כעורכת דין אני יכולה לשקף את המשמעות ולאפשר לה כמה שיותר מידע וזמן כדי להתייעץ ולקבל החלטה מודעת, וכל תשובה תהיה לגיטימית. יותר מכול עלינו כעורכות וכעורכי דין לכבד את הבחירה שלה, שכאמור, מסתמכת על השיקולים שלה, על הצרכים שלה ועל הקווים שהגדירה.

הפוגע בלבד או שיש צדדים שלישיים מעורבים. כאשר הפגיעה בוצעה על ידי מורה בבית ספר, למשל, האם תובעים את בית הספר ואת משרד החינוך נוסף על פוגע? במקרים מסוג זה שאלות יכולת הפירעון של הפוגע מקבלת משמעות פחותה לנוכח האפשרות להיפרע מהנתבעים הנוספים.

5. ה"פיל שבחדר": סעיפי חיסיון בהסכם פשרה

ישנם שיקולים רבים נוספים שיכולים וצריכים להשפיע על ההחלטה לפנות להסכם פשרה, ובהם סכום הפיצוי הצפוי להיפסק בבית המשפט, האפשרות לכלול סעיפים נוספים, כגון הרחקה או מגבלות נוספות, ועוד. עם זאת, אחד השיקולים הדרמטיים ביותר נוגע לדרישה שעשוי להעלות הפוגע הנתבע, והיא הסכמה לחיסיון בנוגע לפגיעה שהתרחשה ולעצם ההגעה להסדר.

סוגיית החיסיון טעונה ומורכבת, משום שהיא קשורה בקשר ישיר לקווים האדומים שמגדירה לעצמה הנפגעת, ויכולה להיתפס כניסיון או כאמצעי להשתקת הנפגעת.

ככלל, סעיפי חיסיון בהסכמי פשרה נחשבים לסעיפים סטנדרטיים למדי בתביעות נזיקיות. כך לדוגמה, בתביעות נזיקיות חברות הביטוח לא רוצות שידעו לאילו פשרות הגיעו ובאילו נסיבות, ובדרך כלל יציבו את החיסיון כתנאי לחתימת ההסכם.

אך פגיעה מינית אינה תביעת ביטוח ולא סכסוך מקצועי. משכך לא אחת עולה בציבור שאלת הלגיטימיות של סעיף החיסיון גם בנסיבות של תביעה בשל פגיעה מינית. התשובה לעניין, גם במקרה זה ואולי ביתר שאת, תלויה בצרכיה, ברצונה ובחוויתיה של התובעת.

לפוגע יש זכות לבקש חיסיון כשם שהוא יכול לבקש כל סעיף אחר בהסכם הפשרה, שהרי הוא

פשרה היא טובה? פשרה אינה טובה?

עו"ד תמי קלנברג לוי היא בעלת משרד עצמאי, מייצגת נפגעי/ות עבירה בנזיקין למעלה מעשרים שנה. ריכזה את הקליניקה לייצוג ילדים ונוער נפגעי עבירה בנזיקין באוניברסיטה העברית, עבדה כעורכת דין במרכז נגה לייצוג נפגעי עבירה, ומייצגת נפגעים אף מטעם הסיוע המשפטי.

האם הסכם פשרה הוא התחמקות? של מי? את מי הוא משרת? האם הוא ביטוי לרצון המערכת לסיים ולסגור תיקים, תהא התוצאה אשר תהא? הסכם השתקה? פתרון ראוי? ביטוי מגונה?

השורה התחתונה היא שמדובר בנושא מורכב, וכל התשובות חייבות להינתן באופן פרטני, לגופה של נפגעת. בכל מקרה שבו עולה ההצעה לפשרה ההחלטה צריכה להיות של התובעת עצמה, ולהתבסס על אישיותה, על צרכיה, על רצונותיה, על נסיבות חייה ועל שיקוליה כאדם וכמי שנפגעה.

תביעה אזרחית נזיקית ככלי להשבת השליטה לידי נפגעי עבירה

עו"ד שירי שחף-אופק

במאמר זה יוצגו הצדק והמשפט כמו שהם מתגלמים בהליך האזרחי, ככלים שיש בהם כוח ריפוי, אפשרות להשבת השליטה, ולו באופן חלקי, ולעצירת הסבל או – למצער – להקלתו. סבל שמתחיל עם הפגיעה (או הפגיעות) נמשך עם החשיפה, החקירה, במשך שלבי ההליך הפלילי (במקרים שבהם מוגש כתב אישום) ולאחריו.

הליך מתמשך זה לעיתים מוסיף עוד רובד של סבל ומתווסף לתחושת היעדר שליטה. עוד זה מדבר – הנפגעת² השרויה בטרואומת הפגיעה – וזה בא – הנפגעת מושפעת מהחלטות שמתקבלות לגביה, על אודותיה לעיתים בניגוד לעמדתה ורצונותיה.

היטיבה לנסח את תחושותיה של נפגעת עבירה שנקלעת, שלא מבחירתה, להליך הפלילי ג"ע:

מההתחלה היה לי ברור שאני לא המענישה. מהר מאוד הבנתי שאני גם לא התובעת. לפעמים אני "רק" עדה, לפעמים קורבן או נפגעת עבירה וכמובן התואר העדכני: "המתלוננת". העיקר לא להפריע לצדדים לנהל משפט צדק. עליי, בשבילי או בלעדיי.

צָדֵק לְבִשְׁתִּי וְלִבְשֵׁנִי כְּמַעִיל וְצִנִּיף מִשְׁפָּטִי
(איוב כט, יד)

מבוא

בפרק כ"ט מתאר איוב את חייו טרם היגון והשכול הקשים שחווה; את יחסיו מול האל, מול משפחתו, סביבתו וחבריו, ואת האופן שבו נתפס בעיני הסובבים אותו ובעיני עצמו. הפסוק שבו בחרתי לפתוח מתייחס לסוגיית הצדק ולצדק המוחלט שהיה איוב, שאינו חוטא, שהצדק אופף אותו כלבוש מלכותי והדור. הצדק מתואר כמעצים ומקנה שליטה לאדם באמצעות המשלתו ללבוש בעל מאפייני מעמד ושליטה.

איוב צנח אל בור תחתיות. חייו כמו שהכיר אותם השתנו לבלי הכר. בריאותו, משפחתו, רכושו ומעמדו נגזלו ממנו בלי כל יכולת להשפיע על גורלו. מכות גורל נחתו עליו ללא הפסקה. הצדק ותחושת הצדק, שאפפו אותו בטרם חווה את הקשה מכול, כבר אינם לצידו. הוא הפך עירום וחסר אונים, בלי שהצדק מקנה לו מעטה הגנה.¹

1 אפשר שגם את הפסוק "כי תראה ערום וכיסיתו" (ישעיהו מג, ז) אפשר להבין כאלגוריה לחובת החברה לדאוג שתהיה לאדם מינימום של שליטה על חייו, שליטה שניטלת ממנו בשוקעו לעוני קיצוני, ולא רק במובן הצר של כיסוי הגוף.

2 במאמר זה נעשה שימוש ב"נפגעת" עבירה, אולם הדברים יפים לכל נפגעי העבירה – נשים וגברים, ילדות וילדים.

הפגיעה באוטונומיה מתבטאת גם בשלילת האפשרות להשמיע קול במהלך ההליך הפלילי, בשל מגבלות החוק והשמירה ההכרחית על פרטיותן של נפגעות העבירה.⁴ ההגנה על הנפגעות נועדה, בין היתר, למנוע פגיעה נוספת שאינה הכרחית בהן, אולם במקרים שבהם מבקשת הנפגעת להיחשף מרצונה היא עלולה להיתקל בתגובות פוגעניות המנציחות את האשמת הקורבן, האדרת הפוגע, פרסום שלילי על אודותיה, פגיעה בפרטיותה ויצירת אקלים ל"אונס שני".

בשנים האחרונות התקיים שיח ציבורי ער אחרי שנפגעות עבירה רבות ויתרו על פרטיותן וחשפו ותיארו פגיעות מיניות שחוו. שיאו של השיח הפתוח והמשתף היה שורת חשיפות ברשתות החברתיות המכונה #MeToo (#גם_אני), וביטויים כגון "יציאה ממעגל הבושה" או "הסרת צעיף הבושה" החלו להישזר בשיח בהקשר של תיאור פגיעות וסיפורי נפגעות עבירה.

במחקר שעשו ד"ר דנה פוגץ וענת פלג נבחנו, בין היתר, השלכות הבחירה של נפגעות עבירה להיחשף מרצון ולספר את סיפורן בתקשורת.⁵ הן עמדו על הגישות התומכות לצד המתנגדות ומצאו כי ההחלטה להיחשף מורכבת למדי, ולעולם תהיה תלויה במאפיינים משתנים רבים (זהות הקורבן, זהות הפוגע, החלטות בית המשפט, נוסח גזר הדין ועוד).

לעיתים החשיפה באמצעות התקשורת עשויה לסייע דווקא לנפגעת בקבלת תיקוף לתלונתה ובהשבת אלמנט השליטה לידיה, ולעיתים היא כרוכה בפרסום שלילי שיפגיש אותה עם עמדות

ג"ע מיוצגת על ידי הסיוע המשפטי בהליך פלילי שטרם הסתיים נגד שלושה נאשמים שביצעו בה עבירות מין חמורות. הסיוע המשפטי מייצג נפגעי עבירה בהליכים אזרחיים לאחר סיום ההליך הפלילי, ולעיתים גם במקרים שבהם לא הוגש כתב אישום. קולן של נפגעות העבירה צלול וברור, והן מבקשות לקחת חלק פעיל יותר בניהול ההליך המשפטי האזרחי, אשר מקומן בו שונה מהותית מזה שהכירו בהליך הפלילי. לא עוד הליך המתנהל "עליהן, בשבילן או בלעדיהן", אלא מתן אפשרות ליזום הליכים, ובסיוע עורכת הדין להכריע בסוגיות שיובאו לפתחו של בית המשפט ובאופן שבו יובאו, להשפיע, ובעיקר להישמע ולהיראות על ידי מי שאמור לשמוע ולראות אותן.

מקומן של נפגעות עבירה בהליכים המשפטיים

הנזק המידי וארוך הטווח שנגרם לנפגעת עבירת מין חמורה עמוק, נרחב ונוכח במלוא עוצמתו בכל תחום מתחומי חייה. הוא מתאפיין, בשונה מעבירות אחרות, בפגיעה המהותית בזכות הבחירה החופשית:

בריח-התיכון בעבירת האינוס הוא הגנה בלתי-מתפשרת על זכותה של האשה – כמוה כגבר – לבחירה חופשית; הרשות נתונה לה לאשה, וזכותה עומדת לה לבחירה חופשית מה תעשה ומה לא תעשה [...]. פלישה שלא-בהיתר לגופה של אשה, לגופו של אדם, משפילה היא – משפילה ומדאכת; כואבת היא, כואבת במאוד; פוגעת היא – פגיעה חדה וכואבת; מעליבה היא – והעלבון עמוק וצורב. נרמס האני, הנפש נחתכת, נפגע החופש, נגרעת האוטונומיה של הרצון, נדרס הכבוד [...].³

4 סעיף 68(ב)5) וסעיף 70 (א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 – הכלל בדבר דיון בדלתיים סגורות ואיסור פרסום "לשם הגנה על ענינו של מתלונן או נאשם בעבירת מין או בעבירה על פי החוק למניעת הטרדה מינית".

5 ד' פוגץ וע' פלג, תש"ף. "לצאת מהפיקסלים: הוויתור על פרטיותן של נפגעות עבירות מין בראי המשפט והתקשורת", משפטים על אתר, יד.

3 ע"פ 115/00 טייב נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(3) 289, 330 (2000).

אם כך, אלמנט היעדר שליטה, כמוטיב שמופיע משלב הפגיעה ונשזר לאורך ההליך המשפטי, עשוי להיחלש במעט באמצעות פנייה מושכלת לאמצעי התקשורת. עם זאת, לעולם אין לדעת את היקף התגובות שהיא תעורר, שכן התקשורת מעצם טיבה פונה להמונים, למגוון דעות, תפיסות ואמונות.

לעומת ההמוניות והציבוריות שכרוכה בפנייה לתקשורת, ההליך המשפטי, ובפרט זה האזרחי, מוגדר ומצומצם יותר. החשיפה במקרה זה מוגבלת יותר, ידועה מראש ומוכוונת למי שאמור לקחת חלק בדיון המשפטי. השלכות ההליך או השלכות הפרסום בעקבותיו צרות יותר, ניתנות יותר לחיזוי מראש ומאפשרות בחירה מושכלת בתכנונו ובמהלכו.

ההליך האזרחי, השתתפות פעילה והשבת השליטה

לאחר סיום ההליך הפלילי, ואף במקרים שבהם לא מוגש כתב אישום בשל רף הוכחה גבוה, יכולה נפגעת העבירה **לבחור** אם **ברצונה** לפתוח בהליך אזרחי נגד הפוגע.

מאליו מובן כי במקרים שבהם לא הוגש כתב אישום פלילי יש לעמוד ברף הוכחה בהתאם למאזן ההסתברויות, ובמקרים שבהם הייתה הרשעה בהליך הפלילי ההרשעה תהווה ראיה חלוטה או לכאורית בנוגע לאשם של הנאשם/נתבע.⁹

בטרם תוגש התביעה תיעשה חשיבה משותפת עם נפגעת העבירה בנוגע למסלול התביעה הנכון לה – תביעה נגררת לפלילים, שאפשר להגישה בתוך 90 יום ממועד הפיכת פסק הדין לחלוט,¹⁰ או תביעה נזיקית "רגילה".

נוקשות ואובדן שליטה עד כדי שחזור חוויית הפגיעה.⁶

אחד הכלים לצמצום החוויה הפטרנליסטית שלא אחת נפגעת העבירה שרויה בה הוא תיקון סעיף 352(ב) לחוק העונשין, תשל"ז-1977, בשנת 2018, שסייג את החבות הקבועה בסעיף 352(א) בגין פרסום פרטי נפגעי עבירה במקרים שבהם הנפגע הסכים לפרסום או חפץ בו.

תיקון החוק מבטא את ההכרה בצורך, ברצון ובעיקר בזכות להיחשף לנוכח מורכבות המצב שהיה קיים והנציח בפועל את היעדר השליטה. כיום, בהתאם לסעיף 352(ב), פטורים גופי תקשורת מאחריות בגין פרסום אסור "אם האדם ששמו או זהותו פורסמו כאמור נתן את הסכמתו בכתב לפרסום [...]".

ברקע התיקון לחוק עומדת אחת מהמלצות עורכת המחקר לאפשר לנפגעות העבירה ייצוג משפטי על ידי הסיוע המשפטי, לא רק בעבירות המין החמורות ומשלב הגשת כתב האישום,⁷ אלא באופן רחב יותר שיאפשר את שימור האוטונומיה באמצעות החלטות מושכלות עוד בטרם תיעשה הפנייה לתקשורת. המלצה זו מבוססת על מחקרים שמצאו שתיווך נכון בין נפגעות העבירה ובין מערכות שונות מקל עליהן ומיטיב עימן, וכן מתוך הכרה בסיוע המשפטי כזרוע של המדינה שמטרתו להגן על הנפגעות ולמנוע פגיעות נוספות וקורבנות משנית. אומנם עורך דין אינו יועץ תקשורת, אולם בהיותו גורם מקצועי ששם לנגד עיניו את טובת הלקוחה הוא ידע להציג את הסיכונים שבחשיפה לצד היתרונות, ולהגיע, ביחד איתה, לדרך הפעולה הנכונה לה.⁸

6 שם, עמ' 143-144.

7 סעיף 11 לחוק הסיוע המשפטי, התשל"ב-1972.

8 ד' פוגץ' וע' פלג, תש"ף. "לצאת מהפיקסלים: הוויתור על פרטיות של נפגעות עבירות מין בראי המשפט והתקשורת", משפטים על אתר, יד, עמ' 146-147.

9 סעיף 42 א(א) וסעיף (ד) לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971.

10 סעיף 77 א(א) לחוק בתי המשפט ותקנה 19 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018.

בצירוף בקשה לפטור מהגשת חוות הדעת ובקשה למנות מומחה מטעם בית המשפט.¹⁵

בהקשר של הוכחת הנזק ראוי אף לציין את הוראות סעיף 108א(א) לחוק בתי המשפט – תיקון 96 לחוק משנת 2018 שטרם תוקנו לגבי תקנות, אולם עקרונותיו מאפשרים הגשת בקשה למינוי מומחה מטעם בית המשפט, בעיקר כשמדובר בתובעות המיוצגות על ידי הסיוע המשפטי, ובעיקר כשמדובר בתביעה נגדרת להליך פלילי לאחר הרשעה חלוטה.¹⁶

כך או כך, בכל צומת החלטות תיעשה חשיבה משותפת עם נפגעת העבירה ותתקבל החלטה שמיטיבה עימה ועם ההליך.

סיכום

אחת מתכליותיו של ההליך הנזיקי היא השבת המצב לקדמותו.¹⁷

ההליך האזרחי שתיארנו לעיל משיב את המצב לקדמותו לא רק במובן הפיזי, הכספי, התרופתי הצר, אלא הופך את יוצרות אירוע הפגיעה והשלכותיו הרחבות, המתבטאות באובדן השליטה של הנפגעת. נפגעת העבירה אינה עוד "מתלוננת" או עדה, אלא תובעת, יוזמת, מחוללת אירועים, מחליטה וקובעת. כעת היא בעמדה שונה מזו שהייתה בה עד

לכל אחת מהאפשרויות יתרונות וחסרונות, והחשיבה תיעשה במשותף ומתוך התחשבות ברצונה של נפגעת העבירה, לאחר שמניפת האפשרויות תיפרש לפניו בצורה אובייקטיבית ובמנותק מכל לחץ או השפעה, לרבות שיקולי שכר טרחה, פרסום וכיו"ב. לעיתים תבקש הנפגעת להגיש את התביעה במנותק מיכולת הפירעון של הנתבע, לעיתים תבקש לתבוע צדדי ג', ולא רק את הנאשם עצמו (תביעה שכזו תתאפשר רק במסגרת תביעה נזיקית ולא בתביעה נגדרת¹¹), לעיתים תבקש להוסיף מעשים שלא נכללו בכתב האישום אולם קיימות לגביהם ראיות ברף האזרחי, וכיו"ב שיקולים פרטניים.

נושא מהותי נוסף שנשקל בטרם תוכרע שאלת המותב שידון בתיק הוא חוות דעת המומחה הנדרשת להוכחת הנזק שנגרם לנפגעת העבירה – התובעת.¹²

כידוע, תסקיר נפגעת עבירה המוגש על אודותיה בשלב הטיעונים לעונש חסוי אף מפניה – מושא התסקיר. הוא מוגש לעיון באי כוח הצדדים ובית המשפט ואי אפשר לעשות בו שימוש בהליכים משפטיים אחרים.¹³ התסקיר המעמיק עליה יכול היה להיות ראייה לעניין הנזק או, למצער, ראייה שיש בה כדי לבסס בקשה למינוי מומחה מטעם בית המשפט. בהיעדר היכולת להישען על מסקנות תסקיר נפגעת העבירה, נפגעת העבירה יכולה לפנות עצמאית למומחה עוד בטרם הגשת התביעה, היא יכולה לבחור להגיש את התביעה ללא הוכחת נזק,¹⁴ והיא יכולה לבחור להגיש תביעה אף ללא חוות דעת

15 תקנה 87 (ד) ותקנה 88 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018.

16 להרחבה, ראו מאמרה של עו"ד טלי איזנברג בדוח זה: "לפעמים כשהמחוקק פותח פתח, נפגעות העבירה יכולות ליהנות מקצת אור", עמ' 76-80.

(ב) מינה בית המשפט מומחה מטעמו בהתאם לתקנות לפי סעיף קטן (א), לא יהיה רשאי בעל דין להביא עדות נוספת של מומחה לעניין הנדון, אלא ברשות בית המשפט מטעמים מיוחדים שיירשמו.

17 ע"א (מחוזי חיפה) 2174/04 גדי כרמי נ' סבג דניאל (פורסם בנבו, 29.12.2004): "השבת המצב לקדמותו היא תכלית התכליות של דיני הנזיקין".

11 סעיף 77(א) לחוק בתי המשפט.

12 תקנה 15(2) ותקנה 87 (א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018.

13 סעיף 191 א לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982.

14 למשל בהתאם לסעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1988.

לחזרה לחייהן הקודמים בטרם חוו את היגון והסבל. המשפט והצדק במקרה הזה עשויים להיות מעיל וצניף מלכותי והדור, שיאפשר להן להרים את ראשן, להיות אחראיות לגורלן, להרגיש טוב עם היכולת לקבל בעצמן החלטות שייטיבו עימן ולאפשר לעצמן לשמוח.

והנה – תכלית נוספת לדיני הנזיקין.

עו"ד שירי שחף-אופק היא עורכת דין בסיוע המשפטי במשרד המשפטים. קודם לכן עבדה כ-17 שנים כתובעת בפרקליטות מחוז הצפון. כיום – מרכזת את תחום נפגעי עבירות המין (בגירים), עבירות ההמתה (תוכנית סנ"ה), תחום הנזיקין וייצוג חיילים בסיוע המשפטי. מעבירה הרצאות בתחום נפגעי העבירה ומייצגת נפגעות עבירה, משפחות מטעם תוכנית סנ"ה ופונים בתיקי נזיקין.

לאותו מועד, באקלים המשפטי, החקירת, ובוודאי בזה שנכפה עליה במהלך הפגיעה.

אכן, הליך משפטי, בעיקר בנושא הפגיעה המינית, אף אם הייתה הכרעה חלוטה במשפט הפלילי, הוא מורכב וקשה. לעולם הכניסה להליך תלווה בהתלבטויות, בשאלות בנוגע להוכחת הנזקים ולמחלוקת סביבם. הסיוע המשפטי מלווה נפגעות עבירה מהרגע שבו החליטו להגיש תביעה אזרחית, לפני ההליך ולאורך ההליך כולו. מעידה ר"כ, המיוצגת על ידי הסיוע המשפטי בתביעה נזיקית:

טוב לדעת שיש לי שליטה בהליך. אני יודעת מה קורה ויכולה להחליט מה טוב לי. אני מחליטה עבור עצמי, ויש לי אחריות על ההחלטות שלי. זה משמח אותי שאני יכולה להחליט לבד.

ניסיוננו מעיד כי ההליך האזרחי, חרף מורכבותו והקשיים שהוא מזמן, מאפשר לנפגעות העבירה להשיב את השליטה לידיהן, בדרך

“וגר צדק עם כסף”: על דילמת הפיצויים בעקבות פגיעה מינית

לילך בן עמי

אלא שלצד זאת, תביעות אלו מציפות שאלות וסוגיות אתיות ומוסריות, שאנו פוגשות בשיחות עם נפגעות ונפגעים שפנו למרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית. אחת המרכזיות שבהן היא הרתיעה מקבלת כסף “עם דם על הידיים”. כשהפוגע משלם כסף, הן חוששות, הוא “מטהר” או “מלבין” את פשעו, וקונה מצפון בכסף. לפי גישה זו, אי אפשר לדבר על כסף במונחים של צדק. “אני לא מעוניינת בכסף אלא בצדק. רוצה שישלם על מה שעשה לא בכסף, אלא בענישה על ידי המדינה”, אמרה לי כ’, שהתלבטה לגבי הגשת תביעה אזרחית.

סוגיה נוספת היא התיוג של ההסדר כדמי שתיקה, בהינתן שמרבית ההליכים מתכנסים לבסוף לפשרות, שרבות מהן כוללות סעיפי סודיות כאלו ואחרים. השתיקה והסוד הם פעמים רבות האלמנטים המכוננים של הפגיעה, אלו שמאפשרים לה לקרות מלכתחילה, וחוסמים את האפשרות לשים לה סוף ולקבל עזרה. תהליך השיקום דורש מהנפגעות ומהנפגעים תעצומות נפש אדירות כדי לשבור את מעגל הסוד ולמצוא את קולם. התחושה היא כי התשלום המוסכם בהסדר קונה את השתיקה וגוזל בשנית את קולן ואת סיפורן.

הדילמות האלו מהדהדות דיונים עם שורשים היסטוריים ותרבותיים של סוגיה אחרת

העיסוק באפשרות להגיש תביעה אזרחית נזיקית בעקבות מקרים של פגיעה מינית הוא מפגש כמעט יומיומי במרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית. מאמר זה יציג את המורכבות הגלומה בתביעות אלו וברעיון של סעד כספי בגין נזקי הפגיעה המינית. כמסגרת התייחסות והשוואה יוצגו פרשת הסכם השילומים עם גרמניה, שעוררה סערה ציבורית בישראל בשנות החמישים, והסוגיה של פיצוי כספי בעידן הנוכחי שלאחר תנועת #MeToo.

תביעה נזיקית יכולה לענות על צרכים חשובים של נפגעות ונפגעי עבירות מין. הטראומה המינית כמוה כתמנון השולח את זרועותיו לכל תחומי החיים: האישי, הנפשי, הזוגי, המשפחתי, הבריאותי והכלכלי. פוסט-טראומה, ועל אחת כמה וכמה פוסט-טראומה מורכבת, מקשה על יכולת ההשתכרות של נפגעות ונפגעים, ולעיתים ממש מאיינת אותה, ובד בבד שואבת סכומי עתק על טיפולים פיזיים ונפשיים. הפיצוי הנזקי הכספי יכול אפוא לצמצם את השלכות הפגיעה ולסייע לנפגעות להתקיים בכבוד. תביעה אזרחית עשויה לסייע בתהליך השיקום של הנפגעת/הן על ידי הכרה ממסדית בפגיעה שהתרחשה והן על ידי החזרת השליטה באמצעות ניהול ההליך וקבלת ההחלטות במהלכו.

מנחם בגין, התנגד לכל משא ומתן עם גרמניה, ישיר או עקיף, אישי או כללי. לגישתו, המשא ומתן הוא מעין מכירה של הכבוד הלאומי של העם היהודי. נטען גם כי מיסוד יחסים מסחריים עם גרמניה יאיץ את תהליך הלגיטימציה שלה בין מדינות העולם, וייווצר הרושם שישראל מעניקה מחילה "רשמית" לעם הגרמני על פשעיו בשואה.

על אף בחירת הממשלה הישראלית לחתום על ההסכם, שאלת הלגיטימיות והמוסריות שלו מוסיפה לעורר אי-נוחות ורגשות מעורבים בקרב רבות ורבים עד היום. הצמדת תג מחיר למעשים הנפשעים ביותר שאפשר להעלות על הדעת עודה טעונה ומורכבת.

עם זאת, אפשר לומר בבטחה כי עם השנים קבלת הרנטות מממשלת גרמניה נעשתה יותר ויותר מקובלת, ועד היום קבוצות באוכלוסייה (ובכללן דור שני לניצולי שואה) מקבלות פיצוי כספי שמסייע להן להתקיים בכבוד.

שאלות חדשות על התביעה האזרחית בעידן #MeToo

באופן דומה, בעקבות תנועת #MeToo שהחלה להתפשט בעולם המערבי ב-2017 אפשר לראות שהמגמה שרואה בפיצוי כספי מענה לגיטימי וצודק תופסת יותר ויותר מקום במרחב הציבורי והפרטי. התפיסה שפיצוי כספי הוא קבלת אחריות על נזקים שנגרמו לנפגעות ולנפגעים, ועל חבות הפוגעים להשלכות כבדות המשקל בכל תחומי החיים של הנפגעות והנפגעים, קונה לה אחיזה בשיח הציבורי ובשיח עם הפונות והפונים למרכזי הסיוע.

חיזוק למגמה זו אפשר לראות בנורמה ההולכת ומתקבעת בהליך הפלילי, ולפיה השופטים פוסקים בגזר הדין פיצוי כספי לנפגעת/לצד ענישה מטעם המדינה.

שטלטלה את החברה הישראלית כולה בעשורים הראשונים לקיומה: פרשת השילומים מגרמניה.

סערת השילומים

בספטמבר 1952 נחתם בלוקסמבורג הסכם בין ישראל לגרמניה המערבית, ובמסגרתו התחייבה גרמניה להעביר לישראל סכום של כשלושה מיליארד מארק מערב גרמני עד שנת 1965, פיצוי על העוול הכבד של יישוב מחדש של המוני פליטים יהודים חסרי אמצעים שנעקרו ממקומם ואיבדו את נכסיהם בתקופת השואה.

הסכם השילומים לא נועד להחליף את הפיצויים ששילמה ממשלת גרמניה המערבית ישירות לאזרחי ישראל הניצולים על נזקים שנגרמו להם ולא פגע בזכותם. פיצויים אלה כללו רנטות לניצולי השואה, שהיו תשלום חודשי קבוע לשם מימון הוצאות רפואיות, כפיצוי על הסבל במחנות הריכוז וההשמדה ועל אובדן זכויות בסיסיות כגון הזכות ללימודים. גובה הפיצויים נקבע לפי קריטריונים שאמדו את מידת הנזק שנגרם לניצולים (בדומה לתהליך של תביעה אזרחית, שאמור לאמוד את הנזק שנגרם לנפגעות ונפגעים בעקבות הפגיעה).

סוגיית השילומים והרנטות שהתקבלו מגרמניה המערבית פילגו את דעת הקהל לשני מחנות. המחנה שבראשו עמד ראש הממשלה דאז דוד בן-גוריון חתר לחתימה על הסכם השילומים ולבסוף חתם עליו, מתוך התפיסה שעצם ההסכם הוא משום הודאה של ממשלת גרמניה בפשעי המלחמה שביצעה וקבלת אחריות עליהם, וכי החזרת הכסף שהיה שייך לפליטים היהודים מלכתחילה היא תיקון המצב הקיים, שהוא בבחינת "הרצחת וגם ירשת".

המחנה הנגדי, שהוביל מנהיג תנועת חרות

סיכום

כמו בכל סוגיה העוסקת בפגיעה מינית, אין תשובה אחת שמתאימה לכולן/ם. אנו, במחלקות הליווי בהליכים משפטיים של מרכזי הסיוע, מבקשות לאפשר לכל אחת לחשוב ולדייק את הצרכים והמטרות שלה מההליך, שלו משמעויות רגשיות, חברתיות וחומריות. לתפיסתנו, כדי לקבל החלטה מושכלת יש להכיר את שלל האפשרויות וללמוד אותן – מההזדמנויות והיתרונות דרך השאלות הרבות שמעורר ההליך ועד היום שאחרי.

כשאנו מציגות בפני הפונות והפונים למרכזי הסיוע את האפשרות להגיש תביעה אזרחית, כחלק מכלל אפיקי הפעולה הקיימים, רבות ורבים ישיבו כי "לא מעניין אותי הכסף, אני רוצה צדק, הכרה". עלינו לשאול: האם ההליך האזרחי מכיר דיו בצורך זה של הכרה? האם הקול של נפגעות ונפגעים רבים מספר לנו משהו על אופיו של ההליך שאינו נותן מענה מספק בכיוון זה? שאלות אלו מזמינות דיון ומחשבה מעמיקים כיצד אפשר להפוך את ההליך הזה להליך שבו הצדק והכסף יכולים לדור יחדיו.

לילך בן עמי היא אחראית תחום ליווי בהליך הפלילי והמשפטי במרכז הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית תל אביב.

אלא שהתמונה הכוללת מוסיפה להיות מורכבת ומרובדת. היא מבטאת את היחס הדו-ערכי לחיבור שבין הפיצוי הכספי לפגיעה המינית ומעלה שאלות חדשות.

בשנים האחרונות נוכחנו במגמה שבה נפגעות שפנו למרכזי הסיוע בחרו לפתוח בהליכים אזרחיים ועברו אותם על כל שלביהם, אך כשקיבלו את הפיצוי הכספי סגרו אותו בפיקדון ולא נגעו בו. אין מדובר בנפגעות עם רקע מבוסס מבחינה סוציאל-אקונומית, אלא בנשים או גברים שנאבקים להחזיק את הראש מעל המים, בייחוד בעקבות ההשלכות הכלכליות של הפגיעה. ד', למשל, שיתפה אותי לאחרונה שהכסף שנפסק לה שוכב בבנק זה 15 שנים והיא לא מסוגלת לגעת בו, אף שהיא ומשפחתה זקוקים לו מאוד. מכאן אנו חייבות וחייבים לשאול: האם יש טעם לעבור הליך משפטי מציף ותובעני רגשית ומעשית ללא כוונה אמיתית לשימוש בכסף?

מורכבות נוספת נובעת מפערים בין הנפגעת או הנפגע, בעיקר כשמדובר בקטין/ה או בצעיר/ה, ובין סביבתם הקרובה. לעיתים נראה שההורים לוחצים לקיים הליך אזרחי, לנוכח הבנה של משמעותה הכלכלית של הפגיעה או מתוך הרצון למצות את מלוא הדין עם הפוגע, ואילו הנערה אינה מעוניינת בהליכים משפטיים ובחיכוך עם הפוגע. עלינו לשאול: מה המקום שניתן לשיקול הדעת של הנפגעות בהליך זה? האין זה אירוני שהליך שאמור להחזיר לידיהן את השליטה מתנהל מעל ראשן?

למה נשים פלסטיניות נפגעות עבירות מין לא תובעות פיצויים בדיני נזיקין?

עו"ד מייסא ארשיד

10% מהמתלוננים/ות על עבירות מין¹, אף ששיעורם באוכלוסייה הכללית עומד על קרוב לרבע. המקרה של דאוד נמנה גם עם התיקים המעטים יחסית המגיעים לכתב אישום, בהינתן שכ-80% מהתיקים נסגרים ללא כתב אישום.² בשנת 2018 הורשע התוקף. הוא נשפט ל-13 שנים בכלא, וערעורו לבית המשפט העליון נדחה. דאוד הגישה תביעה נזיקית נגרת מייד לאחר ההרשעה, אולם עד כתיבת שורות אלה (אוקטובר 2022) ההליכים עודם מתנהלים בשל הברחת נכסים שביצע המורשע. בינתיים השיגה התובעת רק פרוטות ביחס לעלויות הגבוהות של ההליך, שאותן היא ממשיכה לשאת לבדה. כך, אף שעברו שמונה שנים מאז פתחה בהליכים המשפטיים לראשונה, סופם עוד לא נראה לעין.

עו"ד עביר בכר, שייצגה את דאוד כמתלוננת בתיק הפלילי נגד התוקף, סיפרה כי במהלך ניהול התיק היה למערכת, ובכללה נציגיה הפרקליטים והשופטים, קושי להאמין שאישה כזו חזקה ובטוחה בעצמה יכולה להיות נפגעת אלימות מינית. לדבריה, מעמדה של דאוד הוא

כמה פלסטיניות אזרחיות ישראל שנפגעו מעבירות מין הגישו תביעות נזיקיות לדרישת פיצוי כספי ממי שתקף אותן או פגע בהן מינית? בדיקה ראשונית מעלה שהתשובה עומדת על תביעות ספורות. בארגון נשים נגד אלימות, המפעיל את מרכזי הסיוע נצרת, דווח על חמש נפגעות בלבד שהגישו תביעה אזרחית לפיצוי בעשר השנים האחרונות. בארגון א-סיואר, התנועה הפמיניסטית הערבית, שממוקם בחיפה ומפעיל קו חירום לנפגעות אלימות מינית, ידעו לדווח על ארבע תביעות בלבד בחמש השנים האחרונות. אף כי גם בקרב נפגעות מהחברה היהודית תביעות אלו אינן כה נפוצות, ניכר שבקרב נפגעות מהחברה הערבית בישראל כמעט ולא נעשה בהן שימוש.

גם התביעות הנזיקיות המעטות שהוגשו כמעט לא עלו לשיח הציבורי. מקרה אחד בלבד (ככל הידוע לנו) קיבל חשיפה תקשורתית: התביעה של סועאד דאוד, חיפאית שהייתה בת 29 במועד הגשת תלונתה במשטרה. היא סבלה מפגיעה מינית מתמשכת על ידי בן משפחה, דודה, מגיל חמש עד גיל 17.

עצם הגשת התלונה רחוקה מלהיות מובנת מאליה. נתוני משטרת ישראל מראים שנשים פלסטיניות אזרחיות ישראל ממעטות להגיש תלונות. אזרחים לא יהודים הם רק

1 ראו נתוני המשטרה על הטיפול בעבירות מין בדוח זה, עמ' 26.

2 ראו נתוני פרקליטות המדינה לשנת 2020, איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית - דוח שנתי 2021.

עודפת על הרווחה שהם מעניקים לנשים.³ ככלל, הרציונל מאחורי דיני הנזיקין מבוסס על חלוקה צודקת של משאבים בין קבוצת מיעוט נפגעת ובין ההגמוניה שמרוויחה מהפגיעה. כך שדיני הנזיקין הם כלי פוליטי במהותו השואף לקיים את עקרונות הצדק החלוקתי ולחלק את המשאבים מחדש. מכאן שיש עניין פמיניסטי חזק בדיני הנזיקין ככלי מאבק משפטי שעשוי לייצר צדק ושוויון לנשים בכלל, ולנפגעות אלימות ונפגעות עבירות מין בפרט.

כידוע, קשה מאוד להוכיח אחריות פלילית למעשה הפגיעה המינית, שמתרחשת בדרך כלל בחדרי חדרים, או שנחשפת אחרי שנים רבות ממועד האירוע, כשהרף הראייתי דורש סבירות קרובה לוודאי לביצוע העבירה, נוסף על החסמים הידועים בפנייה להגשת תלונות פליליות על עבירות מין. לכן, לפי ההיגיון המשפטי של הדברים, יש בסיס לסברה שהכלי האזרחי עם הרף הראייתי הנמוך יותר – אשר מסתפק ב-51% סבירות לביצוע המעשה להטלת אחריות לנזק על המעוול – ישמש דווקא הוא חוד החנית במאבק באלימות מינית. אלא שבפועל מספרן הדל של התביעות מסוג זה מלמד על רתיעה ו/או הימנעות משימוש באפיק זה.

על רקע מיעוט התביעות נזיקיות, בפרט בקרב נשים פלסטיניות אזרחיות ישראל, אנו נדרשות לחשוב ולשאל: מדוע הכלי הנזיקי אינו חוד החנית במאבק?

המכשולים בהליכים נזיקיים

ההשלכות של פגיעה מינית מתבטאות בעיקר בנזקים שנדמים לעיתים כלא ממוניים באופיים, ובייחוד בתחום הנפשי. מדובר בנזק חמקמק,

גם זה שאפשר לה להמשיך בהליכים ולפנות לתביעה אזרחית, שכן, להבדיל מהרבה נשים אחרות, הייתה לה יכולת כלכלית לשאת בעלויות הנדרשות בהליך הנזיקי, כמו חוות דעת פסיכיאטריות, תשלום אגרה ושכירת שירותי עורכת דין לייצוגה בהליך האזרחי. עוד היא הדגישה כי דאוד דוברת עברית ומתמצאת בבירוקרטיה הממלכתית. מדובר באישה חזקה עם תעצומות נפש שניהלה מאבק ויצאה כשידה על העליונה. "הלוואי וזה היה מצבן של כל האחרות", אמרה עו"ד בכר.

מה צריך לעשות כדי שזה יהיה מצבן של כל האחרות? לפי דאוד עצמה, הסיבה העיקרית של מיעוט התביעות הנזיקיות בעקבות פגיעה מינית היא חוסר ידע ומודעות לקיומו של ההליך האזרחי, לצד היעדר הבנה שההליך האזרחי עשוי להיות נגיש וקל יותר מהפלילי, ואינו כולל עימות חזיתי. היא מספרת כי לה נודע במקרה על האפשרות להגיש תביעה נזיקית במסגרת המרכז הבין-תחומי בבית החולים בני ציון שבחיפה. תובנה זו מחדדת את תפקידם המרכזי של מרכזי הטיפול כמרכזי זכויות ונגישות למידע.

הכלי הנזיקי כאמצעי להשגת צדק

ההתפתחות של הכלי הנזיקי להטלת אחריות מוסרית, ובהתאם משפטית, בעבירות מבוססות מגדר, או בשמן האחר עבירות שנאת נשים, היא פרי מלאכתן של משפטניות פמיניסטיות שדגלו בתיאוריות ביקורתיות של המשפט.

פרופ' יפעת ביטון, בין המובילות של התחום הנזיקי בעולות מבוססות מגדר ואי-שוויון, טוענת במאמרה כי דיני הנזיקין במשפט הישראלי מוטים מגדרית וכי הפעלתם ה"ניטרלית" והמקובלת הופכת אותם למקור לרווחה גברית

3 י' ביטון, 2011. "תולדות הניתוח הפמיניסטי של דיני הנזיקין: חשיפתם, שינוים, הרחבתם", המשפט, טז, עמ' 53-95.

פורנזיות. גם החדר האמור נפתח בבית החולים הסקוטי בנצרת, אשר בימים אלה נאבק על קיומו הכלכלי מול משרד הבריאות שמונע ממנו תקציבים, מצב המסכן את המשך פעילותו.

הדחיקה של שירותי הפסיכולוגיה והליווי הנפשי הקליניים אל השוק הפרטי, מחוץ לשירותי הבריאות והרווחה הציבוריים, מתבטאת בעלויות טיפול גבוהות שנועות בין 300 ל-400 ש"ח למפגש טיפולי בממוצע. מצב זה, שפוגע באופן מיוחד בנפגעות מהחברה הערבית (בשל מצבן הסוציו-אקונומי הנמוך יחסית), מותיר נפגעות רבות לבדן עם הטראומה, ללא אפשרות לזהות, לעבד ולאמוד את הנזק הנפשי שנגרם להן. כך הן מתרחקות עוד מלממש זכויות פחות הישרדותיות, כמו תביעה נזיקית, אף שהיא עצמה יכולה לסייע מאוד בהנגשת הטיפול.

בשיטתנו המשפטית ידוע כי תביעות נזיקיות מתנהלות במסדרונות בתי המשפט ונגררות על פני שנים רבות, ובמהלכן הנפגעת נאלצת לעבור מסע ארוך ומפרך נפשית וכלכלית לצורך מימוש זכויותיה. לנשים מהחברה הערבית, שמועסקות בהיקף נמוך יותר ובשכר נמוך במידה ניכרת מגברים ערבים ומגברים ונשים יהודים,⁵ הצורך בהשקעת משאבים הוא חסם משמעותי במיוחד.

על הנפגעת לממן את ההליך המשפטי, החל באיסוף החומר הרפואי בעניינה, דרך חשיפת ההיסטוריה הנפשית והתייעוד הרפואי שלה, כולל חלקים שאינם קשורים ישירות בפגיעה, וכלה בתשלום אגרת ההליך המשפטי (הגם שזו מופחתת מכוח תקנה 5א לתקנות בתי המשפט [אגרות], תשס"ז-2007). נוסף על כך, היא נדרשת להפיק חוות דעת רפואיות ופסיכיאטריות לתמיכה בתביעה, בעלות של כ-10,000 ש"ח בממוצע.

סמוי מן העין, שיוּרד לעומק ההווה ולא תמיד צף על פני השטח באופן ישיר. פעמים רבות נדרש לחבר את הקווים כדי לחשוף את השפעתו על העבודה, על הלימודים, על חיי המשפחה והזוגיות, בהשוואה לנזקים אחרים שעומדים בבסיס תביעות נזיקיות, כמו תאונה שגרמה שבר באחת הגפיים או רשלנות רפואית שהסבה נזק.

לצד הקשיים האובייקטיביים, נראה כי חשיפת הנזקים וההשלכות של הפגיעה המינית בחברה הפלסטינית בישראל קשה במיוחד, על רקע הנגישות המעטה לשירותי בריאות הנפש. הגידול המבורך (אך הרחוק מלענות על הדרישה) בשירותי טיפול ציבורי חנים לנפגעות ולנפגעים כמעט אינו מתבטא בשירותים מונגשים לערבית, תרבותית ושפתית. נכון לכתבת שורות אלה, אין שירותי אשפוז או טיפול יום ייעודיים לנפגעות בשפה הערבית. בכל הארץ יש מחלקה אחת לבריאות הנפש אשר מתנהלת בשפה הערבית, בבית החולים הסקוטי שבנצרת, ונותנת מענה מותאם שפתית ותרבותית למטופלות עם רקע של טראומה מינית. זאת ועוד, משרד הרווחה מפעיל חמישה מרכזים ויחידות טיפול בנפגעות ונפגעי טראומה מינית בגירים בערים ערביות (נצרת, שפרעם, סכנין, אכסאל ואלקסום), בהשוואה ל-56 יחידות ומרכזים בערים יהודיות ומעורבות.⁴

לפני כמה חודשים (קיץ 2022) נפתח לראשונה חדר אקוטי שמנוהל בשפה הערבית, שבו מרוכזים הטיפול הרפואי והמענה המשפטי הראשוני בנפגעי/ות תקיפה מינית בניהול עובדת סוציאלית, רופאות וחוקרי משטרה. החדר האקוטי מהווה מענה ראשוני לנפגעות ובו מתבצע איסוף של ראיות משפטיות

4 סקירה זו מתבססת על חוברת המענים לנפגעי/ות טראומה מינית של היפ"ם, יולי 2022, וכן על פירוט באתר של משרד הרווחה: clickrevaha.molsa.gov.il

5 מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2022. נתונים על תעסוקת נשים ערביות בדגש על בדואיות בנגב.

דרכי פעולה אפשריות

אז מה אפשר לעשות מול החסמים שתוארו? לטעמי, נדרש להגביר מאמצים ולהעניק ייצוג משפטי חינוך דרך הסיוע המשפטי הציבורי לשורדות אלימות מינית שמעוניינות לתבוע בנזיקין אף אם לא הגישו תלונה במשטרה, ולממן את עלויות ההליך המשפטי מהקופה הציבורית, בלי להתנות זאת במבחן היכולת הכלכלית.

המדינה ורשויותיה חייבות לקבל אחריות ממסדית על התופעה רבת השנים של פגיעה מינית בנשים ולהשקיע משאבים בהנגשת מרכזי טיפול מסובסדים כדי לגשר על העוול ההיסטורי והמגדרי שגרם נזק בין־דורי להרבה נשים בעקבות פגיעות מיניות. צעד חשוב זה יעצור את המעגל שבו גברים פוגעים חומקים מהדין ולא משלמים מחיר על העוולות שהם עושים.

עו"ד מייסא ארשיד היא בעלת משרד לעריכת דין בחיפה שעוסק בזכויות אדם ובסוגיות מגדריות, בוגרת הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים (2009) ובעלת תואר שני בלימודי מגדר מאוניברסיטת בר אילן (2015).

חוות הדעת הפסיכיאטרית עצמה היא אחד הקשיים הייחודיים של נפגעות המגישות תביעה אזרחית. ראשית הן נדרשות להיבדק על ידי פסיכיאטר מטעמן, ולאחר מכן על ידי פסיכיאטר מטעם הצד שכנגד ואף מצד בית המשפט.⁶ יתרה מכך, כעורכת דין המייצגת נפגעות אלימות מינית אני נתקלת בקושי מיוחד באיתור רופאות פסיכיאטריות ערביות שמוכשרות למתן חוות דעת רפואית-משפטית שמתמחות בנפגעות אלימות מינית כקטגוריה בעלת מאפיינים מיוחדים, ונראה שגם ברשימות המומחים של בתי המשפט אין מספיק מומחיות פסיכיאטריות ערביות.

חסם נוסף נעוץ בהקשר החברתי שבו פועלות נשים נפגעות אלימות מינית שתובעות כסף כפיצוי. הן נאלצות להתמודד עם תקרה כפולה, הן החשיפה עצמה כשורדת והן הסטיגמה החברתית שמתייגת נשים אלה כרודפות בצע. עם היוודע דבר התביעה התובעת מוכנסת לקטגוריה חברתית שמפנה כלפיה אצבע מאשימה, והיא מתויגת כמי שמוכנה לעשות הכול בשביל כסף, דבר המקביל בדמיון החברתי לזנות, שבה אישה סוחרת בגופה למטרת כסף. משכך, אישה שתובעת פיצוי על פגיעה מינית בה עלולה לחוות פגיעה משנית או נגיסה בכבודה ובמעמדה החברתי במקום שהפיצוי הכספי יראה כאקט גבורה בדרך לעשיית צדק, ולו חלקי, עימה אל מול המעוול/התוקף.

6 יצוין כי תיקוני חקיקה מאפשרים כעת מינוי של מומחה אחד בלבד, מטעם בית המשפט ועל חשבוננו, כדי להפחית עלויות ולצמצם את סבלן של הנפגעות התובעות. עם זאת, בהיעדר תקנות מתאימות, תיקונים אלו טרם הוטמנו בפרקטיקה באופן נרחב. לסקירה נרחבת ראו מאמרה של עו"ד טלי איזנברג, "לפעמים כשהמחוקק פותח פתח, נפגעות העבירה יכולות ליהנות מקצת אור" בקובץ זה, עמוד 76-80.

“הכסף לא יכול לחפות על הנזק, אבל רציתי לדעת שאני עושה כל מה שאני יכולה”

עדות רונית ומאיה

רונית

יודעת שהוא פשוט מסתכל מהצד השני. אבל הכי קשה מבחינתי זאת הפגיעה במאיה. הייתי מביאה את מאיה אליו פעמיים – שלוש בשבוע לטיפול כפול, כי הוא אמר שהיא צריכה טיפול ארוך ומצבה לא טוב. בפועל הוא עשה בה מעשים מגונים וצילם אותה.

פגיעה כזאת היא חוויית חיים מכוונת. יש לפני, ויש אחרי. הערך העצמי של מי שרואה את עצמה בסיטואציה הזאת הוא אפסי. את מרגישה כמו אבק. אני הרגשתי ככה גם בתור אישה וגם בתור אמא, אבל אני אדם בוגר. מאיה הייתה עוד סוג של ילדה. מירי מדעי ממרכז הסיוע עשתה את מה שאני לא יכולתי לעשות – היא ישבה איתה במשטרה והסתכלה איתה על הצילומים.

אני לא מאחלת את זה לאף אישה, אבל כאמא זה עוד הרבה יותר קשה. זה גורם לאיזשהו אובדן אמון מאוד בסיסי. כשאני הולכת למדוד בגדים בחנות אני אוטומטית מסתכלת אם יש עליי מצלמה. זה שורט. בגלל זה עשיתי כמיטב יכולתי לתעל את הכעס למקומות שאני יכולה.

מאיה

לא היה לי נוח עם הדברים שקורים אצל המטפל הזה, אבל לא ידעתי להסביר לעצמי

לפני כמה שנים הגענו למטפל אלטרנטיבי שגר ביישוב הקהילתי שלנו. בעלי היה אצלו ראשון, והוא עזר לו מאוד עם בעיות הגב. אחרי זה הלכנו אליו גם אני וגם מאיה, הבת שלנו. במקור לא רציתי ללכת למטפל גבר, אבל הוא נראה נורמטיבי לחלוטין. אני מכירה אותו, את אשתו, הילדים למדו באותו בית ספר, ויש לנו עוד הרבה מכרים משותפים. זה סוג של משפחה. וזה מה שהפך הכול להרבה יותר גרוע. זה שבר אותנו רגשית.

הסיפור התפוצץ כשאחת מהנערות האחרות שטופלו אצלו חשדה שמהו לא בסדר ודיברה עם אמא שלה, והיא הלכה למשטרה. הם הגיעו אליו הביתה בלי הכנה, ומצאו אצלו על המחשב ספרייה שמתעדת את כל המעשים שלו. ואז נפתח הליך פלילי וקראו לכולנו. נפתחה קופת שרצים מאוד רצינית, ולדעתי קרוב לשלושים מקרים של עבירות מין בקטינות ובנשים נכנסו בסוף לכתב האישום. הוא הורשע ונשלח לשמונה שנות מאסר.

כשאת שוכבת על הבטן במהלך הטיפול את לא רואה מה קורה מאחור. והצילומים היו מאוד קשים. הוא היה צוחק עליי, הירושלמית הדוסית לכאורה, כשביקשתי שהוא יצא מהחדר כשאני מתפשטת ומתארגנת. ואני לא

לגרום לזה שהתביעה תהיה של כולנו, למרות שזה לרעתי מבחינה כלכלית. אבל הן פחדו להתעסק בזה, לא רצו לעורר את זה, חששו שהילדות יקרו, ואמרו שלהן אין כוחות לזה. צריך למצוא אנרגיות להתאוששות לפני שעולים להתקפה. אני מבינה שכל אחת בנויה אחרת. אני הייתי חייבת את ה־doing, לדעת שאני עושה ושאיני מנסה. לא יודעת אם העולם נהיה יותר טוב כי תבעתי אותו, אבל זאת התחושה. שלא יצא רק עם כלא. שייפגע בכל מקום אפשרי.

את צריכה להביא אישור של פסיכיאטר שאת יותר פסיכית ממה שהיית. וכל פעם את צריכה לשלם – אלף שקל פה, אלפיים שקל שם – וזה בלי קשר לתשלום על טיפול. ופה עוד היה לנו "מזל", כי הוא לא שלח אותנו לחוות דעת נגדית.

בבית המשפט הקראתי משהו שכתבתי. באיזשהו שלב בעלי יצא כי הוא לא היה מסוגל לשאת את זה. זאת סיטואציה מאוד קשה. אני חושבת שגם לשופטים לא היה פשוט לשמוע את מה שאמרתי. היו שלושה שופטים, לא צעירים או כאלו שנתקלו בזה בפעם הראשונה, אבל למיטב זיכרוני, שניים מהם בכו. זה מאוד נגע בהם.

יצאתי בתחושה שאם היה צריך מסמר אחרון לארון שלו, הנה נעצתי אותו. אני לא יודעת אם לקרוא לזה ריפוי, אבל זאת כן תחושה של איזשהו מיצוי של תהליך, שבדיעבד אם לא הייתי עושה הייתי מאוד מצטערת. לא יכולה להגיד שזה פשוט – הוא ישב מולי ולא הסתכל אליי. אני פשוט דיברתי אליו. זה נתן לי את המקום לעמוד מולו ולהגיד כל מה שרציתי. זה מקום שבו את יכולה לבטא את הכעס, העלבון, התסכול, ולקוות שמי שעכשיו הולך לשפוט אותו יקשיב לך כשהוא קובע את פסק הדין.

בדיוק מה היה שם. כשסיימתי צבא התחלתי לימודים ועברתי לגור בעיר אחרת, וזאת הייתה ההזדמנות שלי להתנתק ממנו. כי אין מה לעשות, אני רחוקה פיזית. ואז פנו לאמא שלי מהמטרה.

היא אמרה שקראו לה לתת עדות על משהו, היא לא יודעת מה. אחרי זה היא סיפרה לי על מה קראו לה להעיד. זאת הייתה הפעם הראשונה שדברים התחילו להתחבר לי, גם אם לא לגמרי. מבחינתי, המזל הגדול בתיק הוא שקראו לי בתור עדה, ולא בתור מתלוננת. הוא תיעד את הכול, אז לא היה צריך להסתמך על המילה שלי. זה מאוד שחור ולבן.

ההליך המשפטי הפלילי נסגר בעסקת טיעון שבמסגרתה הוא הורשע, ואז יכולנו להמשיך בהליך נגדו לפלילים.

הגשת התביעה האזרחית

רונית

בתור קורבן עבירה מהסוג הזה, אין לך הרבה דרכים להשיב מלחמה. מה אני יכולה לעשות לו חוץ מלכעוס עליו? אז קיבלתי החלטה שאני עושה כל מה שאני יכולה, שאני רוצה שהוא ישלם על הדברים שהוא עשה, גם במאסר וגם בכסף. כל דבר חוקי שאפשר לעשות. ברגע שנעשה כזה נזק הכסף לא יכול לחפות עליו, אבל זה נותן תחושה שעשיתי כל מה שאני יכולה. לא ברחתי מהמערכה הזאת, כי באמת היה קל מאוד להגיד שילך לכל הרוחות. שישב בכלא וזהו. זה אומר להמשיך ולהתעסק בזה, וזה מאוד מאוד לא פשוט, אבל אם זה המחיר – הייתי מוכנה לשלם אותו.

למיטב ידיעתי, מבין עשרות הילדות והנשים שבהן פגע, אנחנו היחידות שתבענו. ניסיתי

מאיה

זאת הייתה סגירת מעגל, אבל זאת כן הזדמנות שחשוב לתת אותה, אולי אפילו במעמד צד אחד, כי מי שעברה פגיעה מינית תמיד מפחדת שישמיצו אותה.

הבחירה בהסכם פשרה

רונית

לא הייתי במצב רגשי של פשרה, אבל הבנו מעורכת הדין שלנו שיותר ממה שהציעו לנו כנראה לא נקבל. זה רק ייקח המון זמן, ונצטרך לדרוף אחרי נכסים שהוא מנסה להבריח. אם היו אומרים לי שצריך להמשיך להגיע לבית המשפט ובסוף הוא ייפגע יותר, הייתי עושה את זה. אבל מאחר שהשדר שקיבלתי היה שמיצינו, ואין מה להילחם כי זה כבר לא יהיה משמעותי, סמכתי על מי שזה המקצוע שלו. הכלתי את זה כי עניינית זה הכי נכון.

בסוף יש שתי סיבות לחתום על פשרה ולא להמשיך עם המשפט: הראשונה היא הסכומים הנמוכים שנפסקים, והשנייה היא זמן ובירורקריטיה. את לא רוצה להפוך את זה לכל החיים שלך. את רוצה לעשות את זה, להרוג את זה ולהמשיך הלאה. פחדתי שזה יהפוך לפרויקט חיים שלי, שאבלה שנים בבית משפט. לא רציתי להיות שם. פחדתי שזה יהיה ה-main issue שלי עכשיו, ואחשוב ואתעצבן ואצטרך להעלות גירה של מה היה ואיך הוא עשה לי. זה מעלה שאלות קשות מאוד מול עצמך. בהיבט המשפחתי משך הזמן הזה מאוד משפיע. חבל שטחנות הצדק לא טוחנות קצת יותר מהר.

היה לו עורך דין מאוד מתוחכם. אשתו של המטפל התגרשה ממנו והוא נתן לה את הבית, ואז טען שכספי הגמלה שלו לא ניתנים לו בכלא ואין לו מאיפה לשלם. התחושה הייתה שהכול

מאוד שמרו עליי בהליך האזרחי. עורכת הדין הסבירה מה יכולים לעשות לי בכל שלב, וזאת חלק מהסיבה שהלכנו לפשרה. לא רציתי להתעמת איתו. בהמלצה שלה נמנעתי מכל דבר שיכול לחשוף אותי לעוד טראומה. וזה שזה היה הליך אזרחי נגרר לפלילים היה נוח במובן הזה, כי לא הייתי צריכה להוכיח מה הוא עשה – רק לתמחר את הפגיעה.

נעשתה בחירה אסטרטגית לא להוכיח עוד נזק מעבר למה שהוכח. לא רציתי לחשוף את עצמי להשמצות, אז לא טענתי שלפני כן הייתי בן אדם לגמרי שמח ובריא והוא זה שהרס לי את החיים, כדי שהוא לא יתעסק בלהוכיח שהייתי אדם איום ונורא ובאתי "מקולקלת" מהבית. זה צמצם את הפיצויים שאפשר לקבל, אבל גם את הנזק שהוא יכול לעשות.

מבחינתי, הרגשתי שנחסכו ממני דברים שיכלו לקרות עם ליווי משפטי לוחמני יותר, כזה שמתעקש יותר על "צדק". בכלל, הייתי ממליצה לנפגעות אחרות לפנות להליך הזה רק בנסיבות מאוד מסוימות, ועם ליווי של אנשים מאוד מסוימים שישמרו עליהן. אם זה לא המצב, זה יכול להיות מכווער יותר, והן יכולות להינזק עוד יותר. חוץ מזה שזה גם ככה מזיק, פשוט כי זה נמשך כרונולוגית יותר זמן. המון זמן, בעיניים שלי. כל פעם, מה השלב הבא, ולמה צריך חודשיים כדי להחליט.

הפעם היחידה שבה הגעתי לבית המשפט הייתה כשחתמו על הסכם הפשרה. יכולתי להגיד את הדברים שלי לפני השופט, ועשיתי את זה. אחר כך עורך הדין שלו ביקש להעביר לו את מה שכתבתי, וסירבתי. זאת לא עדות, וזה לא משפיע על כלום, כי הפשרה כבר נחתמה. אבל מה שהיה לי משמעותי זה לדבר אל השופט שהמשיך מהמשפט הפלילי, כי הוא זה שנחשף בסוף לכל הראיות. אני לא יודעת אם

מה שהוא עשה אי אפשר לתמחר. ולכן הנושא הזה של הפרשה די מבאס.

בהליך הפלילי אמרו לנו שאנחנו יכולות גם לתבוע אותו אזרחית. השופטים המליצו על חצי מיליון שקלים, משהו כזה. אבל אמרו לנו גם שיכול לקחת עשרות שנים עד שאולי נראה חלק מהכסף הזה. ויש משהו באיום הזה שהוא לא הוגן. גם השופטים רמזו את זה בהליך האזרחי. לו הם אמרו cut the bullshit, אל תגזים. בסוף נאמר במפורש, קחו את מה שמציעים לכם. לא תקבלו יותר מזה.

מה מערכת המשפט צריכה לדעת?

רנית

חשוב להבין שהפגיעה היא לא רק פגיעה במי שנפגעה ישירות. זה סוג של פגיעה אזרחית, לא רק נקודתית. מאחורי כל אחד שנפגע, בעיקר בעבירות מהסוג הזה, יש מערך שלם של אנשים. יש משפחה, שאצלנו לפחות חטפה את זה בבומבה מאוד קשה. זו הייתה רעידת אדמה מאוד חזקה. שופט שמטפל בזה צריך לדעת שהנפגע עצמו נורא לבד, כי הוא זה שנפגע וקשה להעביר את זה. ומצד שני, כל הסביבה שלו חוטפת גם. והסביבה חיה גם עם רגשי אשם ורצון להקל עליו. אל תקשו על מי שנפגעו. האמפתיה שלכם מאוד חשובה.

אם התהליך היה נגיש יותר, אולי עוד נפגעות עבירה היו עושות את זה. אולי אם ידעו שסכומי הכסף גדולים יותר. אולי אם תהיה נגישות לייצוג חנים דרך המדינה. עורכת הדין שלנו הייתה על הכיפאק, אבל היה פה היבט כלכלי משמעותי. אני לא יודעת אם אפשר לכמת את זה כלכלית, אבל בעיניי צריך להיות ברור שמאסר של שמונה שנים צריך להיות אקווילנטי גם לסכום אגדי, אמריקאי כזה. שמי

פיקטיבי, רק להתמסכן, אבל לא היה לנו מה לעשות עם זה. אני לא יודעת אם הוא חזר בסוף לגור עם אשתו, אני עדיין שואלת את עצמי מה אעשה אם אפגוש אותו בסופר.

בסוף הבנו שניאלץ להתפשר על סכום נמוך יותר ממה שתבענו, כי זה סרט שאי אפשר לדעת מה יהיה בסופו, כי צדק לא תמיד יהיה. אני יודעת שעשיתי את שלי. טלטלתי אותו, עשיתי לו נזק. אם הייתי יודעת שהפסיקה תהיה טובה יותר יכול להיות שלא הייתי הולכת לפשרה בכלל.

ניסינו לתבוע על קרוב למיליון שקל על הנזק שנגרם למאיה. בסוף היא קיבלה 200 אלף שקל, ואני קיבלתי עשרים ומשהו אלף.

מאיה

עד היום יש לי תחושות מעורבות לגבי הפרשה. גם היום אני שומעת הרבה על פסקי דין של עברייני מין, מן הסתם האוזן שלי יותר כרויה לזה, ורוב הפעמים הפיצויים מגוחכים. אם אני קיבלתי סביב 200 אלף שקל, אני שומעת על אבא שפגע בבת שלו ונשלח לשלוש שנים שלמות בכלא עם פיצויים של 50 אלף שקל. ואז אני אומרת לעצמי שמי שפגע בי קיבל שמונה שנים בכלא. ובטח כשהוא שומע את זה הוא מרגיש שדפקו אותו. איזה "נדיב" הוא שהוא שילם במסגרת הסדר פשרה. לא הרבה תבעו אותו, והוא גם הצליח להחביא את הנכסים די טוב, אז אני מניחה שהוא לא ירד מנכסיו. מה זה אומר על נשים אחרות שנפגעו? או על עבריינים אחרים?

אני תוהה עם עצמי איך סוגיית העונש והפיצויים נתפסת. העניין הזה של הכסף תמיד יהיה בעייתי, אבל יש משהו אחד שאמרת לי לעצמי ועזר לי מאוד – יכול להיות שהכסף הזה לא צריך להיות אצלי, אבל בטח לא אצלו. את

יותר בקלות להתרחק מהנשים שהם פגעו בהן ולא להפיץ עליהן שקרים בתמורה להפחתת סכום הפיצויים, למשל. אותי זה מאוד הלחין, ויכול היה לעזור לי לדעת שיש אפשרות כזאת. הכי פחדתי להיתקל בבן שלו ביישוב, ומאז שהוא עצמו השתחרר הדאגה העיקרית שלי היא מה יקרה אם אראה אותו פתאום ברחוב.

דבר אחרון, שלא נוגע להליך האזרחי אלא לפלילי אבל חשוב לי להגיד אותו: הייתי רוצה לדעת מה קרה עם הדיסק שבו נשמרו הראיות, שהן הסרטונים שהוא צילם. הייתי רוצה לדעת מי נחשף אליו. כשאני פוגשת מישהו שעובד במשטרה אני רוצה לדעת אם הוא ראה שלוש שעות שלי בעירום. אני לא יודעת מי ראה את זה או איפה זה מאוחסן. אם אני רוצה גישה בעתיד, איפה זה נשמר, ועד מתי? בסוף זה תיעוד שלי, ואף אחד לא מוצא לנכון להגיד את זה. והחומרים האלו לא מאוחסנים בחדרת הקודש הגבוהה ביותר דווקא. הייתי רוצה יותר שקיפות.

רונית ומאיה הן אם ובת, שתבעו את מטפל אלטרנטיבי על עבירות מין שביצע בהן במהלך טיפול. המטפל הורשע בעבירות מין בעשרות מטופלות, כולל קטינות, ונגזרו עליו שמונה שנות מאסר.

שעושה דברים כאלה ידע שיש שוט כזה. זה צריך להיות חלק מהדיל – פגעת? יצאת אשם? אתה משלם. במקום זה הנפגעת צריכה לחפש סיוע ולהתחיל להתעסק בלקבל את הפיצויים בזמן שהוא מעביר הכול על שם המשפחה המסכנה שלו. גם הסכומים שמתקבלים בהליך האזרחי לא מכסים את הטיפולים של שנים על גבי שנים של מי שנפגעה.

מאיה

אנשי מקצוע נוטים לתפוס את הידע שלהם כהיגיון בריא. כמו רופאים שלא מבינים למה מטופלת שואלת משהו שלהם נראה ברור, או איך מטופל חי עם ממצא כלשהו שלוש שנים ולא עשה שום דבר. צריך לזכור שכשזה לא המקצוע שלך את לא אמורה להבין בזה. יכולתי לשאול את אותה שאלה שלוש פעמים. ולא כי אני מטומטמת, אלא כי אני לא מכירה את התחום הזה. אם מסבירים לי אני יכולה להבין. אפשר להסביר לאנשים הכול ברמה שלהם, והם יבינו. עורכי דין וגם שופטים יכולים לדבר לנפגעות ולנפגעים כאנשים בני דעת.

אני חושבת שכדאי היה לאפשר סנקציות נוספות במסגרת ההליך האזרחי, שחלק מהפשרה יהיה שבן אדם לא חוזר לגור ביישוב כלשהו למשך תקופה מוסכמת, למשל, ואם הוא מראה את הפרצוף שלו הוא חוטף קנס, כמו הפרה של הסכם הפיצויים. יכול להיות שפוגעים יסכימו

“הוא פגע, ועליו לקחת אחריות על מעשיו”

עדות רונה

לא רוצה להיפגע שוב, ולא לפגוע בכל הסביבה הקרובה שלך.

מצד שני, כן רציתי לגשת ולתבוע. כי הוא פגע, והיה חייב לקחת אחריות על מעשיו. במרכז הסיוע פרשו בפניי את כל אפשרויות הפעולה שלי, עם הסיכון והסיכוי בכל אחת. בנקודה הזאת פניתי לכמה עורכות דין, ועלה הרעיון בעצם לתבוע אותו ישירות, לנהל משא ומתן ישיר – לא דרך בית המשפט.

התהליך עצמו

בחרתי עורכת דין, וקיימנו כמה פגישות שבהן אספנו את כל החומרים שצריך לצורך ההליך. הישיבות על החומרים פתחו בחזרה את כל הפצעים למרות שזה רק את מול עורכת דין שנעמדת לצידך, והבנתי כמה קשיים נחסכו לפחות מהסביבה הקרובה שלי. היא הוציאה מכתב דרישה, עם מסירה ידנית, שאליו הוא היה צריך להגיב בתוך זמן מסוים. משם התחיל משא ומתן עם עורך דין מטעמו ועורכת דין מטעמי. בחרתי בעורכת הדין להיות מולם, ולא הייתי מוכנה להשתתף במשא ומתן באופן ישיר.

המשא ומתן אכן התנהל כמו משא ומתן אמור להיות. הוא ניסה להכפיש, ללכלך ולומר שזה היה רומן ותו לא, ושאני רציתי את זה. דברים מאוד

כשהסיפור התפוצץ ההחלטה הראשונית הייתה להגיש תלונה במשטרה. אך לאחר שהמתנתי ברכב יום שלם מול תחנת המשטרה בסערת רגשות קשה, ערכתי בדיקות טלפוניות וקראתי עדויות באתרים כדי להבין את משמעות התהליך מול כל מיני גורמים במצבים כאלה, החלטתי לחשב מסלול מחדש. החלטתי שאני חייבת לעשות לי סדר בראש. עוד באותו יום נסעתי ישירות למרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית. ההלם הראשוני מהמצב התחלף בתמיכה מדהימה מצוות שלמרות שלא ידע את כל הפרטים, תמך וסייע לי. לאחר מספר מפגשים טעונים רגשית ובתמיכת הצוות, הבנתי שהדבר הראשון שאני צריכה הוא לטפל בעצמי ובמצב הנפשי הקשה והטראומטי שהייתי בו.

אחרי יותר מחצי שנה בטיפול הבנתי מה אני רוצה וצריכה. אני צריכה קלוז'ר – סגירת מעגל של הסיפור הזה. התחלתי לבדוק מה לעשות. קראתי המון על הליכים משפטיים, והבנתי שהם כרוכים בחקירות צולבות. הייתי בתקופה מאוד מאוד קשה נפשית, והרגשתי שאני לא יכולה לעמוד בחקירות כאלה.

החלטתי שאני לא הולכת למשטרה, אבל גם לא לבית משפט אזרחי. לא רציתי לפגוע בקרובי עם החשיפה הזאת. הסיטואציה הזאת כבר ככה מאוד לא קלה. מספיק להיפגע פעם אחת. את

להתפשר, אין מה לעשות, אבל גם זה עושה את העבודה. מבחינתי השאלה האמיתית לא הייתה כמה בשורה התחתונה, אלא שיהיה סכום משמעותי שיבטיח שהוא באמת ישלם על זה, שייקח אחריות על מעשיו. הוא כיהן בתפקיד בכיר וטען שכל חשיפה תפגע בו. הוא תמיד נמנע מחשיפה, עם כל הנשים שבהן הוא פגע או ניסה לפגוע. גם אני לא רציתי להיחשף, אז זה התאים לשני הצדדים.

ההסכם שהגענו אליו נתן לי הכרה במה שקרה, גם אם בעיניי הוא היה צריך לשלם הרבה יותר. צריך להבין שקשה לאמוד את זה. התחושה היא שרוצחים לך את הנשמה, פוגעים לך במוסר הפנימי. את מרגישה אשמה כל הזמן. זאת תחושה קשה מאוד, שגם היום, כמה שנים אחרי, אני משקיעה בה בטיפול פסיכולוגי ובהמון עבודה נפשית. בהתחלה לא יכולתי להגיד שהוא ניצל את המעמד שלו. את אומרת, מי יאמין לי בעצם? יגידו, מה, את דיברת איתו, צחקת איתו. אין לזה שום קשר. אני יודעת שאני לא אשמה בזה. אני יודעת. אבל מדי פעם עדיין צצים הקולות שאומרים, אולי עשית משהו לא תקין. אבל לא, ההסכם הזה הוא גם הכרה בכך שמישהו ניצל את המעמד ואת הכוח שלו, פרופר.

הוא היה צריך לשבת בכלא, שום סכום לא יכפר הרי. אבל בסוף אמרתי לעצמי שזאת הדרך שלי לטפל בזה ולסגור מעגל, גם אם לא להעניש. ברגע ששילמת, הכרת במה שעשית. החלטתי שברגע שאני סוגרת את זה, שאשיר את זה מאחוריי. מובן שזה לא ממש עובד ככה – זה תמיד צץ, מכל מיני סיבות. זה לא שאני חיה בתוך בועה. אבל אחרי שהוא שילם את חובו, מבחינתי השארתי את זה מאחור, ואני לא נותנת לזה להמשיך ולהשפיע על החיים שלי כפי שעשה במשך שנים רבות.

אני יודעת שיש מי שקוראים לזה דמי שתיקה,

קשים. זאת בדיוק הייתה הסיבה שהחלטתי שאני לא רוצה להתלונן או להמשיך בכיוון הזה כי, כמו שתיארו זאת רבות לפניי, "את מרגישה שאת מוטרדת גם על ידי החוקרים ועורכי הדין". במהלך המשא ומתן הוחלט על סוג של גישור, ועורכי הדין רצו שנעשה אותו כולם ביחד, אבל לא הסכמתי. החלטתי שאין שום סיבה שאני אגיע לגישור ואתן לו להתעמר בי שוב ולהשתמש בכוח שלו ובמניפולציות שלו כפי שעשה לי במשך כל הזמן. חששתי מזה. וכמו שלא רציתי משטרה או ניהול תיק בבית המשפט, אין שום סיבה שאעבור את זה שוב.

התהליך עצמו מציף ללא הפסקה קושי נפשי עצום וצורך בתמיכה צמודה; במיוחד אחרי כל מפגש גישור, כשעורכת הדין עדכנה אותי ולא חסכה ממני את כל הלכלוכים שלו. זה היה מאוד קשה. היו פעמים שאחריהן כמעט ירדתי מזה, אבל הבנתי שאני חייבת לעשות את זה. זה לא עבר חלק. וגם כשעורכת הדין רצתה להתפשר על פחות מזה התעקשתי שלא, משום שזה לא שיקף באמת את הפגיעה שלו בי.

לקח לי יותר משבעה חודשים מרגע שהסיפור התפוצץ עד התחלת המשא ומתן. התהליך עצמו לקח עוד יותר משנה. כל התקופה הזאת את לא ממש חיה, לא ישנה בלילות. חיה רק מכוח האינרציה. עם הילדים, עם הבית, עם הכול. עם הסביבה שלא יודעת שום דבר על מה שאת עוברת. בדיעבד התברר לי שהייתה אישה נוספת שתבעה אותו, במקביל אליי, בלי שידענו זו על זו. אני יודעת שיש עוד, ושמי שלא עשו את זה פשוט פחדו.

על ההסכם והמשמעות שלו

הגענו לאיזושהי הסכמה. בסופו של דבר קיבלתי כמה מאות אלפי שקלים. זה סכום לא קטן, אבל הוא רבע ממה שביקשנו. זה כן

בבית משפט אזרחי, אבל את לא נמצאת שם בשביל לחוות את כל זה. את חוסכת לעצמך את התהליך הכל כך קשה של לעמוד ולהעיד בבית המשפט, גם אם התהליך בדלתיים סגורות. אני יודעת להגיד על עצמי שאפילו מול עורכת הדין היה לי קשה מאוד לדבר, זה היה מאוד טעון עבורי. זאת עורכת הדין שאת לוקחת כי את מאמינה שהיא איתך, אז אני יכולה רק לתאר לעצמי מה זה לעמוד מול בית המשפט.

הדבר הנוסף שיש לי לומר הוא לבחור עורכת דין שתרגישי שהיא איתך בלב שלם. אם אין לך יחסי אמון עם עורך הדין שלך, אם את לא בטוחה שהוא מאמין בך או מאמין לסיטואציה – את לא יכולה ללכת לתהליך כזה. זה מאוד מאוד משמעותי.

רונה עברה פגיעה מינית מתמשכת מידי בעל מרות בארגון שעבדה בו.

אבל זה לא דמי שתיקה. זה אמצעים כספיים שאפשרו לי לטפל בעצמי, בנזקים ובמחירים שאני עדיין משלמת. אני לא יכולה להגיד שאת יוצאת עם תחושת סיפוק, אבל זה כן מחזק אותך. מחזק אותך שהבן אדם שהרשה לעצמו להתנהג ככה שילם.

אבל האמת היא שעד היום לא נגעתי בכסף שהוא שילם לי. אני פשוט לא נוגעת בזה. לא בגלל ששמתי את זה כחיסכון – פשוט החלטתי שאני חיה את החיים שלי. אם מתישהו אני אצטרך את זה, זה יהיה שם. צריך להבין ששילמתי המון המון כסף לפסיכולוגים, אבל בינתיים זה שוכב בצד. אני עוצרת את עצמי מלקנות דברים או לעשות דברים שכביכול הייתה לי אפשרות עם הכסף הזה. יכול להיות שזה אומר שעדיין לא סגרתי את המעגל סופית. אבל זה גם תהליך. הרי שום שקל לא יפתור כלום. זה רק את שצריכה לעבוד עם זה.

מה שכן, מאוד התחזקתי מהתהליך הזה, מעצם זה שהוא שילם על זה. לא משנה מה המשמעות הכלכלית, ובטח שאין פה עניין של נקמנות. הוא ניסה להסיר מעצמו אחריות כל הזמן, אבל הוא היה צריך להבין שהוא עשה מעשה נורא.

מה הייתי ממליצה לנפגעות ונפגעים אחרים?

אם הייתי ממליצה על זה לנפגעות ולנפגעים אחרים? חד־משמעית כן. עד היום אני חושבת שהתהליך הזה היה הכי נכון עבורי. יכול להיות שבסיטואציות אחרות הוא לא יתאים, אבל אני מאמינה שלרוב במצבים של ניצול יחסי מרות, מול אנשים עם עמדות מפתח, הוא כן.

חשוב לי לומר להן ולהם לא להסתכל על זה אף פעם כדמי שתיקה. דמי השתיקה הם שלו – לא שלך. זאת את שדורשת שהוא ישלם על מה שהוא עשה. זה לא איזה משהו קטן שהוא עושה על הדרך. הוא עצמו עובר דברים בדיוק כמו

**The ARCCI gratefully acknowledges
the support of:**

Bank Hapoalim
 Bank Leumi
 Jewish Federations of Canada – UIA
 Women's Amutot Initiative of the
 Greater Miami Jewish Federation
 L'oreal Paris
 McDonald's Israel
 McKinsey & Company (Israel)
 Matan - Investing in the Community
 (United Way – Israel)
 Super-Pharm Israel
 Yedidut Toronto supported by the
 Friedberg Charitable Foundation
 Round-Up Israel
 Philip Morris International
 Jewish Women's Foundation of
 Metropolitan Chicago (JWF)
 Arison Foundation
 Jack, Joseph and Morton Mandel
 Foundation
 Hadassah Foundation
 The Harry and Jeanette Weinberg
 Foundation
 Harel Group LTD
 Azrieli Foundation Israel
 Tsadik Foundation
 The Rayne Thrust
 Charles and Lynn Schusterman Family
 Foundation
 U.S. Embassy in Israel
 Private donors who prefer to remain
 anonymous

**איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה
מינית מודה לתומכות והתומכים בפעילותו:**

בנק הפועלים
 בנק לאומי
 UIA הפדרציות היהודיות בקנדה
 יוזמת עמותות הנשים, הפדרציה היהודית של
 אזור מיאמי
 מותג לוריאל פארזי
 מקדונלס ישראל
 מקינזי ושות' ישראל
 מתן - משקיעים בקהילה
 סופר פארם (ישראל) בע"מ
 עמותת ידידות טורונטו הנתמכת ע"י קרן
 פרידברג
 עמותת עיגול לטובה
 פיליפ מוריס אינטרנשיונאל
 פדרציית הנשים של שיקגו
 קרן הדסה
 קרן אריסון
 קרן ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל
 קרן ויינברג
 קרן מא"ה - הראל ביטוח ופיננסים
 קרן עזריאלי ישראל
 קרן צדיק
 קרן ריין
 קרן שוסטרמן
 שגרירות ארצות הברית
 תורמות ותורמים פרטיים וקרנות המעדיפים
 להישאר בעילום שם

קווי החירום של מרכזי הסיוע

קווי החירום הארציים פועלים 24 שעות ביממה:
1202 ע"י נשים, 1203 ע"י גברים

WWW.1202.ORG.IL

סיוע ב-WhatsApp:
052-8361202

קולמילה - KolMila
צ'אט סיוע אנונימי:
www.kolmila.org.il

WavoChat
צ'אט סיוע בערבית:
chat.wavo.org